

A TANYAKÉRDÉS NÉHÁNY SZOCIOLÓGIAI VONÁSA
A KISKUNHALASI JÁRÁSBAN.

BÖLCSESZDOKTORI ÉRTEKEZÉS

Témát adta: JÓZSEF ATTILA TUDOMÁNYEGYETEM

FILOZÓFIAI TANSZÉK

DR. HORUCZY LÁSZLÓ

TANSZÉKVEZETŐ

1976.

T A R T A L O M J E G Y Z É K

BEVEZETÉS	4
A TANYARENDSZER KIALAKULÁSA	
A tanya fogalma és jelentése	7
Tanyatípusok, tanyaformák	16
A MEGYE, A JÁRÁS TANYARENDSZER	
KIALAKULÁSÁNAK SPECIFIKUMAI	22
A tanyarendszer a felszabadulás után	32
A mai tanyák típusai	36
A TANYAKÉRDÉSSEL FOGLALKOZÓ VITÁK, KONGRESSZUSOK ..	40
A tanyakérdés irányvonala a felszabadulás	
előtt	41
A legjellemzőbb tanyai tanácskozások 1945.	
után	46
A KIEKUNHALASI JÁRÁSRÓL - ÁLTALÁNOSSSÁGBAN	51
Demográfiai helyzet	56
DEMOGRÁFIAI TÉNYEZŐK A KÜLTERÜLETEN	59
A külterületi lakónépesség aránya	61
A külterületi lakónépesség alakulása	66

A népesség nemek szerint és főbb korcsoportok szerint	71
Az aktív keresők száma	78
A lakáshelyzet és a lakások felszereltsége	82
Egészségügyi és szociális helyzet	88
Kereskedelmi ellátás	89
A tanyavillamosítás	90
Művelődés - iskolai végzettség	92
Az iskolák körzetesítése	96
A tanyai kollégiumok	98
 ELLENTÉTES TENDENCIÁK A TANYÁK ÉLETÉBEN	100
A tanyák fokozatos megszűnését elősegítő tényezők	100
A tanyák fennmaradását segítő tényezők	102
 KÖVETKEZTETÉSEK - FELADATOK	
A tanyapolitikai munka feladatai	103
 BIBLIOGRÁFIA	108
 FÜGGELÉK	140
Határozatok, táblázatok, térképek	141

A TANYAKÉRDÉS Néhány szociológiai vonatko-
zása, különös tekintettel a KISKUNHALASI
JÁRÁSRA.

B E V E Z E T É S

"Tovább kell javítani a külte-
rületen élő lakosság helyzetét.
Azon kell munkálkodnunk, hogy to-
vább csökkenjenek a különbségek
az azonos jellegű települések,
valamint a város és a falu
kommunális, kulturális, egészség-
ügyi ellátásában.
Településeink nyújtsanak a
szocializmust építő embereknek
mind kedvezőbb életfeltételeket." 1.

A tanya nemcsak történelmi örökség, de napjainkban, a szo-
cialista miiban is nagyfontosságú, sokrétű, változó társa-
dalompolitikai, gazdaságpolitikai kérdés.

A tanyakérdés a magyar társadalom több évtizedes problémá-
ja. A múlt század végére kialakult magyar tanyavilág felett
az egész kapitalista fejlődés csaknem nyomtalanul vonult el.

Az izgalom századunk első éveiben kezdődött, amikor a tanyai tanítók jelentései nyomán az addig mit sem sejtő köztudat rádöbbsent, hogy a távoli tanyákon a parasztság jelentős része a kulturától, a civilizációtól elzárva él. A tanítók és a hozzájuk csatlakozó derék mezőgazdasági szakemberek pontos helyzetképet adtak a tanyai nyomorúságról.

Nem az ő hibájuk, hogy a hivatalos hatalom - gyorsan fokozódó érdeklődést mutatva a tanyaiak helyzete iránt - hovatovább kizárólag a tanyák siralmas elmaradottságától beszélt akkor is, amikor a szegényparasztság országos nyomorának okait kellett volna vizsgálnia.

A meghatározó változások közvetlenül a felszabadulás után kezdődtek. Napjaink társadalmi fejlődésében mind a mezőgazdasági és város-falurendező szakemberek számára, mind a szélesebb közvélemény számára egyik különlegesen bonyolult, izgalmas kérdés, vajon hogyan alakul az alföldi tanyák - ezen belül a kiskunhalasi járás tanyáinak - sorsa. A tanyák kérdése rendkívül bonyolult és komplex gond. Léteével, település-strukturájával jónéhány generációt foglalkoztatót már, sok jószándóku és kevésbé jószándóku elképzelést ítelt kudarera.

A tanyakérdés jelentőségét növeli, hogy Bács-Kiskun megye az ország legtöbb tanyával rendelkező megyéje és jelenleg is mintegy 150 ezer ember él külterületen. A kiskunhalasi járásban pedig több mint 30 ezer ember él külterületen. A megye és a járás tanyarendszerével, a tanyai lakosság helyzetével, a

tanyák gazdasági szerepkörével kapcsolatos kérdések és feladatok rendkívül szerteágazók és külön-külön is nagy jelentőségűek.

A tanyák ügye nem valamiféle önálló gond, hanem szerves része egész társadalmunk fejlődésének. A tanyavilág jelenségeinek vizsgálata meggyőzően bizonyítja, hogy a lakosság széles rétegeit érintő problémakörrel van szó, amely hosszú távon is különleges helyet foglal el a megye, a járás életében.

Bizonyítja, hogy állandóan keresni kell a legcélravezetőbb megoldásokat. Támogatni kell, hogy a tanyák lakosai megfelelő körülmények között beköltözhesse a városokba, falvakba. Támogatni kell, hogy a megmaradó tanyákon korszerű kulturális viszonyok, szociális állapotok valósuljanak meg. Nem lehet tehát általános célkitűzés az, hogy a tanyákat meg kell szüntetni. Arra kell törekedni, hogy azokat a hátrányos körülményeket szüntessék meg, amelyek között a tanyákon lakó emberek élnek. Ez pedig a körülményektől függően a tanyák megszüntetésével, más esetekben a tanyákon folyó életmód, vagy a tanyák épületállagának megváltozásával oldható meg.

De mindenképpen a tanyák lakosaival együtt, velük közreműködve kell cselekedni.

Nehéz feladatot jelent, szíves munkát igényel ennek a

- röviden tanyakérdésnek nevezhető - problémakörnek fontos társadalmi témaként való kezelése és rendszeres vizsgálata.

A TANYARENDSZER KIALAKULÁSA.

A tanya fogalma és jelentése.

"A tanyák kialakulásának, a változások irányának és ütemének ismerete nélkülözhetetlen a feladatok és a célravezető gyakorlat meghatározásához." 2.

Mielőtt azonban a tanyarendszer kialakulását és történeti áttekintését taglalnánk, tisztázzuk, mi a: tanya fogalma és jelentése?

Gyórfy István: A nagykun tanya című tanulmányában a következőket írja erről: "A tanya szláv szó, amely megvan a cseh, lengyel, szerb nyelvben, mint halászati mesterszó.

A régi magyar oklevelekben is kizárólag halászati műszó. Innen ment át a haláskunyhóra, mely a halásznak a tanyája, aztán átvették a barom tenyésztők, majd a földművesek szállásának a jelzésére." 3.

A tanya vagy a régi, eredetibb nevén "szállás" a török pusztítás előtt is megvolt. A mai tanyától annyiban különbözött, hogy jószágteletető szerepe akkor még sokkal jelentősebb volt, hiszen abban az időben még a földművelésünk eltörpült az állattenyésztés mellett.

2. Dr. Romány Pál: A tanyarendszer ma. Kossuth Könyvkiadó
1973. 6. old.

3. Gyórfy István: A nagykun tanya. Hárnyánszky Viktor
nyomdája 1910. 4. old.

A XVIII. század közepéig az ősi szállás szóval jelölték azt, amit ma tanyának nevezünk. A szállás tehát sohasem jelentett állandó és teljes emberi lakhelyet. Csupán olyan menedéket, ahol a pásztor, vagy később a földművelő ideiglenesen, a mezőgazdasági munkák idején a pihenésre, a főzésre, a melegedésre vagy a hűsölésre védettséget talált. Győrfly István a szállásnak ezt a jellegét továbbá így foglalja össze: "A tanya nem önálló településforma, hanem a hozzá tartozó földbirtokkal együtt, valamely város, vagy nagyközség függvénye". 4.

Erdei Ferenc nemcsak megerősítette ezt a felismerést, de ebben látta az egész magyar tanyarendszer megértésének a kulcsát.

Álláspontja alapján: ahhoz, hogy a tanya fogalmát helyesen értelmezzük, különbséget kell tenni a történelmileg kialakult kétféle tanyatípus között.

Az egyik tipushoz azok a tanyák tartoznak, amelyek elsősorban a termelést szolgálják, és csak a sürgősebb munkák idején lakják. Ha még egész éven át is ezt lakják, akkor sem ezt tekintik otthonnak, hanem a várost, a községet, ahol házuk van. Az ilyen típusu tanya - Erdei Ferenc szavaival - "termelőhelyi mezőgazdasági üzem" volt, időtakarékos gazdálkodási forma.

4. Győrfly István: A nagykun tanya. Bp. 1910. 5. old.

Az ilyen fajta tanya sohasem teljes települési egység önmagában, hanem szervesen hozzátartozik a város, vagy a falu belterületéhez, és azzal együtt alkot egy települési egységet. Nyelvünk tanya szava tulajdonképpen csak ezt a típust jelöli /a tanyázás például sohasem állandó települést, hanem ideiglenes megszállást jelent/. Amit a magyar tanyarendszernek nevezünk, az lényegében az ilyen típusu tanyákra épült.

A másik típusu tanya nem függ össze szervesen a várossal, **ez** önálló települési egység. Ez is a mezőgazdasági termelés szükségletéhez igazodva alakult ki, de a benne lakó családnak **ez** az egyetlen otthona, így állandó lakhelyéül is ez szolgál. Ezt a települési egységet nevezzük: szór-
ványtelepülésnek.

A tanya fogalmának, a kétféle tanyatípus megkülönböztetésének vázlatos regisztrálása után kövessük nyomon a tanya-rendszer kialakulását.

A magyar tanyarendszer multját, eredetét, fejlődését kutatva Erdei Ferenc joggal állapithatja meg alapvető jelentőségű művében, hogy a "magyar tanyák egészében véve "egy messze visszanyúló különleges történeti fejlődésnek az eredményei". 5. Ez a történeti fejlődés valóban különleges, egyben az alföldi adottságok szerint tájanként is sajátos volt.

5. Erdei Ferenc: Magyar tanyák. Atheneum, 1942. 13. old.

A tanyarendszer kialakulását nem lehet egy meghatározott időponthoz kötni, és kialakulása sem olyan egyszerűen történt, ahogy a közvéleményünkben részben elterjedt.

Az alföldi tanyarendszer a török hódoltság következtében alakult ki, a harcok során elpusztult falvak sajátos újratelepülési formája lett. E felfogás szerint a török háború ideje alatt a védtelen alföldi falvak lakossága a mezővárosokba, a védettebb közösségbe menekült. Így nagymértékben megnövekedett a mezővárosok határa. A török megszállás után nem települtek vissza régi falvakiba az alföldi emberek, hanem a városból jártak ki a határba gazdasági munkájuk elvégzésére. A határ távoli részein szállásokat, tanyákat építettek, hogy csökkentsék a ki-bejárás és a szállítás terheit.

E felfogás szerint az alföldi tanyavilág kényszer hatására alakult ki, és ez rányomja bélyegét a tanyarendszer egész fejlődési folyamatára. Erre a felfogásra jellemző megállapítást tesz Gesztelyi egyik tanulmányában:

"A magyar tanyarendszer kialakulása a múlt század második felére esik, s hogy olyan rendszertelenül történt a lakosság kitelepülése, annak oka az, hogy a hatóság elcinte elnevezte, később törte, de soha irányítólag nem foly be a tanyatelepülés alakulására. Tulajdonképpen ide vezethető vissza minden baj, ami ma a tanyakérdésben előttünk áll." 6.

Ezzel a felfogással Erdei vitába szállt, és történeti tényekre alapozva kimutatta, hogy tanyarendszerünknek mélyebb történelmi gyökerei vannak. Igaz, hogy a tanyarendszer teljes kifejlődésére a török hódoltság adott indítékot, de ezzel nem valamiféle rendszertelenségnek nyitott utat. Kezdetleges tanyarendszer volt már a török hódoltság előtt is, mégpedig a nomád korból fennmaradt szállásrendszer formájában. Az állattartó szállásokról, a különféle pásztorépitményekről már a XIV-XV. századból fennmaradt irások is tesznek említést. Egyik érdekes dokumentuma ennek II. Ulászló király 1514. évi dekrétuma, mely szerint: "..... jövőre a marhák, nagy barmok őrzése céljából a mások földjén sem parasztnak, sem szabad, vagy más királyi városnak mezei házakat, vagy kalnybákat, vagyis közönséges szóval szállásnak nevezett kunyhókat állítani és tartani nem szabad, hogy ilyen módon a hajduk gonoszsága megszűnjön és véget érjen." 7

A tanyavilág fejlődését nem lehet elválasztani a mezőgazdaság változásaitól. A XVIII. század második felében a mezőgazdaság fejlődése országosan megindult és a művelés alá fogott föld néhány évtized alatt többszörösére növekedett. A szállásokat eke alá fogott földek, gabonavetések vették körül. Nem volt elég már az állatok kinntartása, a gazdasági eszközöket is ki kellett vinni, mert a belső telekről való megközelítése nehézkesé, időrablóvá vált.

7. Erdei Ferenc: Magyar Tanyák, Athenaeum, 1942. 9. old.

"A paraszt ítallátja azt, hogy lehetetlenség a háztól oly igen távol mezőnek és gazdaságnak illendőképp gondját viselni, s ezáltal akar magának segíteni, hogy a falutól egy két, három mérföldnyire is ugynevezett szállást, házát és istállót építtet, ahová gabonáját a messzevaló jöszágról s mezőről összehordatván, marhát és ott felelteti, röviden: majd minden gazdasági dolgot ott viszi végbe." - Ezt írja a Szarvason tanító Thessedik Sámuel az 1786-ban Pécsen megjelent munkájában: "A Paraszt Ember Magyar Országban mihoda és mi lehetne"

"Jó tudni ezt a világos és félre nem érthető fölismerést, ha a tanyákat akarjuk fölfedezni, mert igen sok és igen vastag tévedés forog közközen a tanyák kérdésében " 8. - írja a fent említett idézetről Erdei Ferenc.

A nomád eredetű szállásrendszertől, a legeltető gazdálkodástól, a tanyarendszer hosszú fejlődési időszakában három szakaszt tudunk megkülönböztetni.

"Az első szakasz az ideiglenes, emberi lakásra alig alkalmas építmények emelése a legelők feltörésének, a szántóművelés terjedésének idején a XVIII. század elejétől." 9.

Ebben az időben az állattenyésztés mellé egyenrangú termelési ágként lépett elő a gabonatermelés.

8. Erdei Ferenc: Futóhomok. Gondolat Kiadó 1957. 99. old.

9. Dr. Romány Pál: A tanyarendszer ma. Kossuth Könyvkiadó

1973. 12. old.

A gabona-, illetve általában a növénytermelés kiterjedésével szántóföldekké változott a legelők nagy része. A szántóföldek kiterjedésével a távolabbi földeket is művelés alá vették.

Mivel itt dolgoztak, termeltek, itt építettek tanyát is. Így jöttek létre a szántóföldi tanyák. Ahogy Tessedik mondta: "a gabonát idehordta, a jószágok födelet emelt, s a kinttartózkodó ember számára ideiglenes lakást épített." Majd minden "gazdasági hely" a színhelye lett a tanya, de Brüks a városban maradt.

A szántóföldi tanya tehát az állattartás és a szántóföldi termelés külterületi színhelye lett, ahol az emberi lakásnak szolgáló helviség csak ideiglenes jellegű volt. A tanya tehát gazdasági szükségességből lett ideiglenes lakott hely, ahol nyáron, különösen az aratás idején az egész család együtt élt, dolgozott. Télen pedig csak a család fiatalabb férfi tagjai, vagy a fogadott családok maradtak kint. "De az otthona ezeknek is a városban volt, idejártak haza "tisztát váltani", ünnepelni és meghalni." lo.

A szántóföldi tanyák, hogy valóban elsődlegesen a termelést szolgálták, bizonyítja a tanyák elhelyezése is. A tanyákat általában a birtok közepére, a termelési hely közelébe építették. A tanyákat közvetlenül ut nem kötötte össze egymással, hanem mindegyiknek külön járótja volt a dűlőutra.

lo. Erdei Ferenc: Futóhomok. Gondolat Kiadó 1957. 101. old.

A dűlőút, mint "főutvonal" kapcsolta össze a tanyákat a várossal. Ez az elhelyezkedés is azt hangsúlyozta, hogy a tanyák a várohoz tartoznak, a városi településnek termelési célból kihelyezett részei.

"A második szakasz attól kezdve számítható, amikor már az időszakos tanyai tartózkodás nem elegendő a több irányú, több munkával járó termeléshez. Huzamosabb tanyai élet-vált szükségessé, mert az állattartás mellé már nemcsak a gabonatermelés társult, hanem kapások termelése, a homokon pedig kerti termelés is. A tanyák száma is növekszik, de a tanyán lakó tulajdonosoké még csak kismértékben. A tanyás emberek /kertészek, kapások, pásztorok/ azonban állandó tanyai lakosok lesznek. Ez utóbbit tekinthetjük a döntő ismérvenek." 11.

Erdei Ferenc ezt az időszakot az 1800-as évek végére teszi. Szabó István ezt az időszakot hosszabbra becsüli. A 18. század végére, a 19. század elejére. Azonban megegyeznek abban, hogy "a birtokos parasztok állandó tanyára költözése jelenti a tanyarendszer fejlődésében a harmadik, az utolsó szakaszt." 12.

/Lásd: függelék 1-2 sz. fénykép/

11. Dr. Romány Pál: A tanyarendszer ma. Kossuth 1973. 12. old.

12. Szabó István: Agrártörténeti tanulmányok.

A fejlődés azonban nem volt egységes, változott térben és időben. A kapitalizmus a tanyarendszer fejlődésében is nagyobb arányú és gyorsabb ütemű változásokat hozott. Ezek a változások megmutatkoztak egyrészt a tanyák nagymértékű szaporodásában, másrészt pedig abban, hogy a tanyák jelentős része állandó lakhelyé vált. Mindezeket különböző okok váltották ki:

Gazdasági okok: között legfontosabb volt a mezőgazdasági termelés további kiterjedése és belterjesülésének megindulása. A gabonakonjunktura mellett új termelési ágak honosodtak meg, folyamatosan növekedett az export. Mindez újabb legelők feltörését és a szántóterület további növelését tette szükségessé. A feltört pusztákon új tanyák települtek. A tanyák szeptete a város irányában is szélesedett, hiszen a belső legelőket is feltörték. Ezeken a helyeken is épültek tanyák. Növelte számukat a termelés belterjes irányú fejlődése is.

A trágyázás bevezetésével, az ugar elhagyásával intenzívebb gazdálkodást lehetett folytatni, így a kisebb területre is érdemes lett tanyát építeni. A belterjesen művelt terület bővülését jelentette a futóhomok meghódítása is.

A tanyarendszer fejlődésének és változásának társadalmi okai között elsőként lehet említeni, hogy a jobbágyság megszűnésével meggyorsult a polgárosodás. Így az agrárvárosok gyakorlati példát mutattak a kapitalizálódásra az egész paraszt-

ságnak. Ezekben a városokban a kapitalista árutermelés követelményei kettős kényszert gyakoroltak a tanyai termelőkre. Egyrészt arra kényszerítették, hogy a család minden munkabíró tagjával együtt állandó tartózkodásra rendezkedjék be, másrészt, hogy őrizze a várossal a kapcsolatát, mert onnan él, ott szerezheti be a termeléshez szükséges iparcikkeket. Ezekután legtöbbször a folyamatos tanyai tartózkodás mellett megtartották városbeli házukat. Akiknek pedig nem volt városi háza, az arra törekedett, hogy szerezzen.

Tanyatípusok, tanyaformák.

A szétágazó fejlődés eredményeképpen különböző tanyatípust szemlélhetünk. A tanyák különböző változatai az osztályhelyzethez idomulva alakultak ki.

A nagygazda tanyaforma az egyik változat. Ezeknél a tanyáknál külsőre olyan eltérés van a többi tanyáktól, hogy a lakórész különvált az állattartás helyiségeitől és nagyjából a községi házakéhoz hasonló formát kapott. A tanyán csak a család lakott állandóan, a gazda pedig a városban élt. A gazdaságot ugyan maga vezeti, de csak birtokosi felügyeletét gyakorolja, és emellett városi tisztséget visel, kereskedik, vagy éppen más foglalkozást űz.

E tanyaforma kialakulásának kezdetekor a gazda gyakori tartózkodási helye még a tanya volt. Sőt, a tanyai családok nemcsak együtt dolgoztak a gazdával, hanem egy háztartáshoz

is tartoztak. Később ebből a helyzetből annyi maradt, hogy a különféle nyers élelmiszereket kapták meg a eselődök, de azokat már saját háztartásukban dolgozták fel és fogyasztották el.

Később még ridegebbre fordult a gazda-eselőd viszony, és ezek a tanyák lettek a legélesebb paraszti osztálykülönbség kialakulásának színhelyei.

A kiscgazdák tanyái társadalmi értelemben egészen más képet mutattak. "A kisebb gazdák tanyái a családi tanyák: a fiatal gazda a tanyán lakik, a városban már csak részlegesen tart fenn háztartást., öregségére azonban ő is hazaköltözik." 13.

Történetileg a következőképpen alakult a kiscgazda tanya. "Azok a fiatalok, akik az előző korokban még úgy laktak a tanyán, hogy szüleik városi háztartásához tartoztak, most megnősülvén, feleségstül, csalálostul télen-nyáron tanyai lakosok lettek. Nem szakadtak azonban el teljesen a szülői háztól, sőt - annak ellenére, hogy jogilag már nem tartoztak oda -, az maradt tulajdonképpeni otthonuk. Díszesebb butoraikat, ünneplő ruháikat ott tartották, a fiatalasszony odaköltözött, amikor gyereket várt, a gyerekek onnan jártak iskolába, s egyáltalán minden ünnepélyes alkalommal odaköltözött. Ez a rendszer néhány nemzedéken át valóságos szokásjoggá formálódott." 14.

13. Erdei Ferenc: Futóhomok. 3. Kiadás 1957. 106. old.

14. Erdei Sándor: Mi lesz a tanyákkal? Hazafias Népfront

1973. 21. old.

Az ilyen típusu kiscgazda tanyák épezik az alföldi tanyarendszer legnépesebb csoportját. Ezeken a tanyákon nem volt cseléd-probléma, de az érdekellentét /gazda és bér-munkás/ fennállt, ami kisebb összeütközésekben is kifejeződött. Minlenesetre kapcsolataikra rányomta bérlőjét az egymásrautaltságuk.

A sokféle változatú kiscgazda tanyák lakóinak a várossal való kapcsolatuk nem lazult, hanem valamilyen bázist kerestek, ami őket a belterülethez kötötte, és öregsgükre ott találták meg otthonukat.

A kapitalizmus idején az Alföldön újabb tanyaformák is kialakultak.

A haszonbéres tanya - az egyike az újabb tanyaformának - a hajdani mezővárosok polárosodásának következménye. Kik a bérbeadó tanyák tulajdonosai? Lehet a: 1./ nem mezőgazdasági foglalkozású városi polgár, ügyvéd, orvos, aki tönkrement kiscgazdától tanyás birtokot vásárolt tőkebefektetésül, 2./ az idősebb gazda, amely családjában senki sem vette át a gazdaságot utód hiján, vagy épp mert gyermeke más pályára ment; 3./ vagy a városban lakó paraszt, aki nem akart tanyán gazdálkodni, mert vagyona erre módot adott, 4./ és nem utolsó sorban ott találjuk a bérbeadók között a bankot, a közsületi /városi, egyházi/ tanyásbirtokot.

Kik voltak a tanyák bérlői? Általában azok a kis- és szegény-pafasztok, akik városi otthont akartak szerezni és a már

összegyűjtött kis tőkéjüket a gazdálkodásra, a bérletre fordították. A bérlők között olyanok is voltak, akik pusztán munkacerejükre bízva kezdték el a tanyai gazdálkodást. Nehéz volt ezeknek a helyzetük és szivós akaratral dolgoztak.

A haszonbéres tanyákról került ki a felszabadulás után a legtöbb munkás. Ezek lakói között találhatjuk jelenleg is a legtöbb lakásigénylőt, hiszen a mezőgazdaság átszervezésével a mai munkahelyük már semmi kapcsolata a tanyával.

Farmtanyának jelöli Erdei Ferenc azokat a tanyákat, amelyek már eleve úgy épültek, hogy a bannlakóknak tulajdonát és állandó otthonát képezik. Ezeknek a családoknak nem volt más lakásuk, vagy éppen városi házuk. Így a tanyáknak a belterületi házat mindenben helyettesítenie kellett. Ilyen tanyák főleg a kis- és a törpebirtokokon keletkeztek. Kertesház lakótanyák voltak ezek, és az eredményes gazdálkodás után a farmocskák korszerűsítését eszközölték. Az újfajta farmtanyák zoma a "szabályszerű" tanyarendszer területén, annak tanyái közt szétszórva jött létre. A várossal való kapcsolatuk is azokéhoz hasonlóan alakult, - piac, kultura - de azzal a különbséggel, hogy a farmtanya-gazdáknak - mint ismeretes - nem volt városi házuk.

A tanyaközpontok leginkább a hátság távolabb fekvő részein alakultak ki. Két fajtája ismeretes. Az egyik fajta tanyaközpont általában olyan vidéken alakult, ahol a nagygazdák

és kigazdák tanyái voltak többségben. Az ilyen tanyaközpontban nem volt más, mint iskola, vegyesbolt, időszakos orvosi rendelő, vagy esetleg kihelyezett közigazgatási részleg.

A tanyaközpont másik fajtája ott fejlődött ki, ahol sok volt a szóróvíny tanya, vagy éppen a farmtanya. Az ilyen tanyaközpontokban több közszükségleti intézmény volt: pl. temető, templom, az időszakos helyett állandó orvosi rendelő és közigazgatási kirendeltség, többféle iparos műhely. Az ilyen tanyaközpontokban indult meg első sorban az önálló közösségi szerveződés.

Az Alföld néhány vidékén kivételképpen különleges tanyaformák kialakulása ment végbe. A tanyásodás e különleges formái közül az egyik: a falusi tanya.

E tanyák az Alföldön általában a XVIII. századi telepítések következtében keletkeztek. A környező agrárvárosok hatására néhány nagyobb község határában megindult a tanyásodás. Ez a falusi tanyásodás mint az alföldi tanyafejlődés oldalhajtása alakult ki. A falvak tanyái falusi társadalomhoz tartoztak, tehát nélkülözték a városhoz kapcsolódás előnyét. A falusi tanya tehát nem volt más, mint a falu egy kitelepült háza, melynek lakója éppúgy a faluhoz tartozott, mint ha a belterületen lakott volna. A falutól ez különböző távolságra volt, általában 4-5 km-re.

A tanyásodás másik különleges formája a szórvány-tanyák keletkezése.

A XVI. század elején végrehajtott telepítések után - a városok és községek határain kívül - még nagy néptelen pusztaságok terültek el. Három ilyen pusztaság volt az Alföldön: a kiskunsági puszta /később majd részleteiben/, a Körös-Tisza-Maros közti puszta és a nagykunsági puszta. Ezek a puszták nagyjából kincstári tulajdonban voltak, de egyrészüket a városok és a magán földesurak birtokolták. E pusztákat a falvak telepítésével népesítették be. A telepés falvak többsége nem rendelkezett nagyobb határral. Így falusi tanyákat sem építettek.

A szórvány tanyák azokon a pusztákon létesültek, amelyek a múlt század közepén lezárult telepítések után még mindig néptelenek maradtak. Főleg azért, mert ezek sílány, homokos, tavas, ligetes, szikes területek voltak.

A puszták birtokosai parcellázást hirdettek. Ezekre a parcellákra azok a szegény földművelők jelentkeztek vevőknak, akik a fölemelkedés reményében vállalkoztak a csaknem kilátástalan küzdelemre az istenhátamögötti pusztákon.

"Eladták földjüket, házukat, és nagyobb darab, homokföldön kezdtek új életet. Nehéz esztendőket éltek át." 15.

15. Erdei Ferenc: Futóhomok. Gondolat Kiadó 1957. 149. old.

Ingóságaik egy részét is pénzre tették, hogy néhány állattal és a legfontosabb eszközökkel megkezdhesék a harcot a mostoha sors ellen.

A szórvány tanyák lakói általában nehezebb körülmények között éltek, mint a falusi tanyák népessége. "Valóságos hősköltemény az, ami az ilyen pusztai kitelepülők életében lejátszódott..... - írja róluk Erdei Ferenc. A századforduló után a "tanyakérdés" elsősorban ezeknek a magukra hagyott tanyalakóknak a siralmas helyzetéből keletkezett.

E témával és az ezzel összefüggő vitákról, értekezésekről, a felszabadulás utáni tanyák helyzetének alakulásáról külön kívánok majd foglalkozni.

A tanyák településének rendszere, megjelenési formája tájanként különbözik.

BÁCS-KISKUN MEGYE - KISKUNHALASI JÁRÁS - TANYARENDSZER KIALAKULÁSÁNAK SPECIFIKUMAI.

A megye több tekintetben jellegzetes területe az országnak. A legagrárabb megyék között foglal helyet és a szántóföld aránya nem éri el az országos átlagot. /1. sz. táblázat./
Megyén belül különbségek mutatkoznak a szántóföld és az intenzív művelési ágakban. A Homokhátság - országos viszonylatban is - a szőlő- és gyümölcsstermelő jellegével tűnik ki. /2. sz. táblázat/

Lakói közül 150 ezren ma is szóróvány-tanyákon élnek.

Megyénkben 1949-ben a lakosság	41,8 %-a,
1960-ban a lakosság	36,- %-a,
1970-ben a lakosság	28,7 %-a,

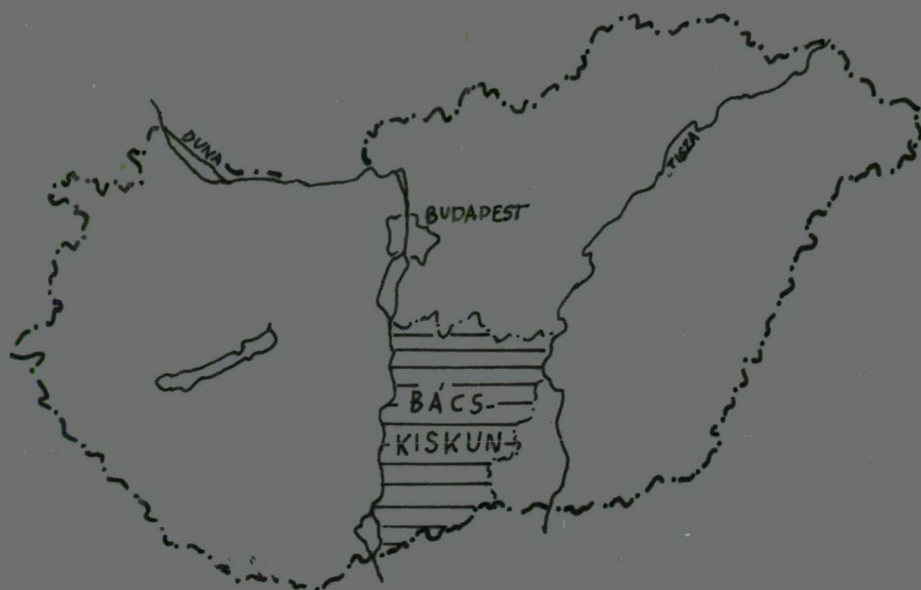
tehát még mindig több mint egynegyede tanyai lakos.

Egy kis összehasonlítás: míg Baranya megyében a községek által elfoglalt területből 100 négyzetkilométerre 3, Vas megyében 7 község jut, addig Bács-Kiskun megyében 200 négyzetkilométeren mindössze 3 község helyezkedik el.

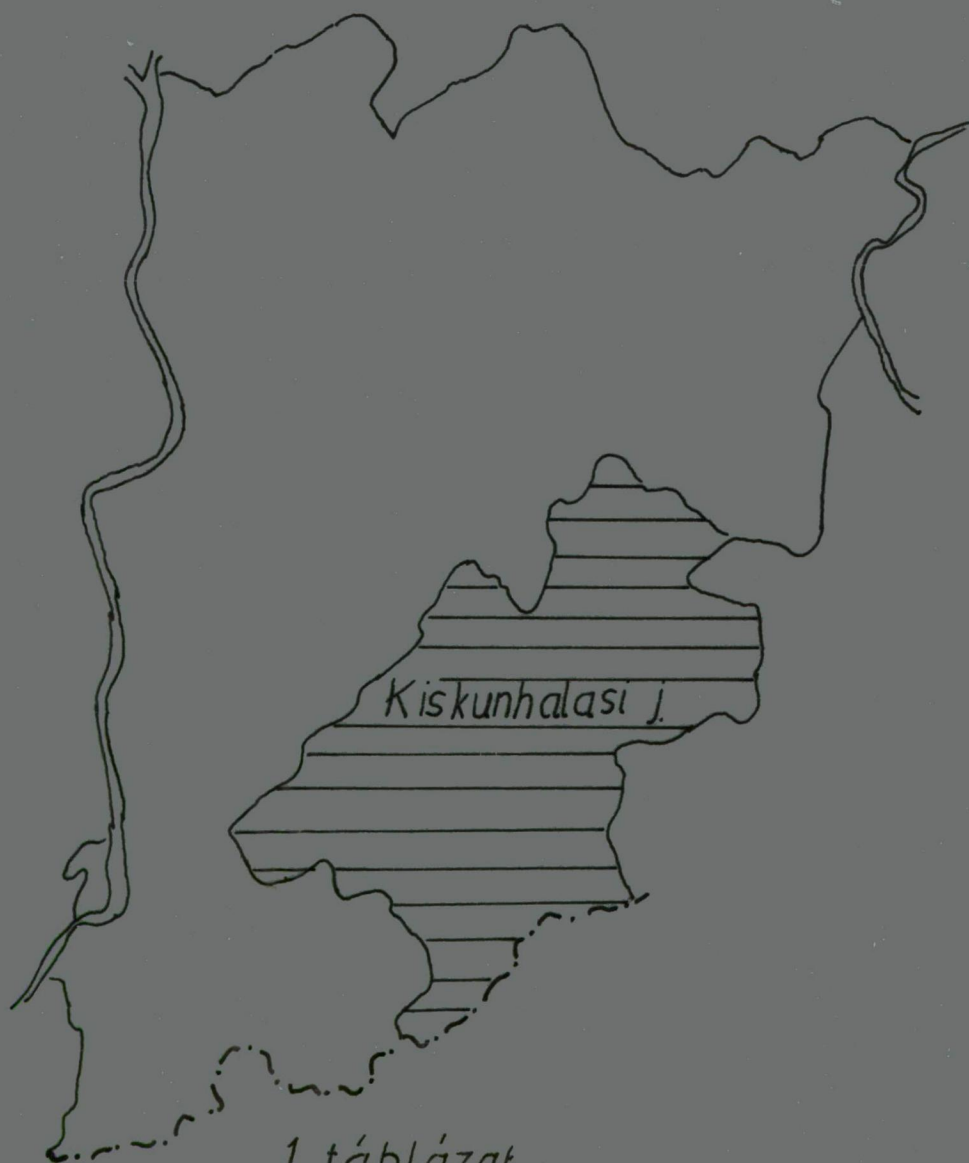
Megyénk községeiben átlagosan mintegy 3500-an laknak, négyszer annyian mint egy Vas megyei községben, és ötször annyian, mint egy Baranya megyei községben. További lényeges különbség rejlik a települések belső szerkezetében.

Minhárom megye földterületének kilencetizede termő, a fennmaradó terület egy része beépített. Vas megyében a községi lakosság csaknem teljes számban belterületen lakik. A külterületi népesség aránya mindössze 3 %, Baranya megyében is csak 10 %, megyénkben pedig több mint 25 százaléka él külterületen. Ezek településszerkezetében azonban nemcsak a szétszórt tanyák, hanem csoportos települések is találhatók. /Csoportos településnek tekintjük azt a települést, ahol a lakóházak közötti átlagos távolság nem éri el a 170 métert és a népességszám meghaladja a 100 főt./

MAGYARORSZÁG

BÁCS-KISKUN

Bács-Kiskun megye az ország legtöbb tanyával rendelkező megyéje. 1950-ben alakult a Bácskának Magyarországhoz tartozó részéből és a Pest megyétől leválasztott Kiskunságból. "Kiskunság: homokbuckás hátság a Duna-Tisza közén a Gödöllői-dombság és a Bácska közt. Az egyes buckasorokat keskeny barázdák és széles "szikes" tavakkal tarkázott laposok választják el egymástól. Tulnyomóak a félig kötött ~~termek~~ homokformák. A homokot nagyobb mértékben csak a 19. századtól kötötték meg. Természetes tölgyesek és nyírligetek, ültetett akácok és erdei-fenyő erdők. Nagyarányu szőlő- és gyümölcstermelés. Tanyavilág" 16.

A mai Kiskunság kétszeresen fiatal táj és társadalom. A honfoglalók - mivel gazdagabb vidék is kínálkozott -, nem szállották meg a tavas, ligetes és homokos pusztákat. Majd háromszáz évvel később a kunok jelentek meg. Állattenyésztők lévén nem kötötte mozgásukat a szántóföld, amit különleges településmódjuk is bizonyít. Egy-egy ideiglenes tákolmány elég volt nekik, hogy állataikat őrizzék a nagykiterjedésű pusztákon, réteken. "Ez a szálláselv tökéletesen megegyezik a mezővárosok kialakulásában érvényesülő "tanyarendszerrel". A szántó- és szőlőművelés elterjedésével éppúgy tanyák és szőlőtanyák keletkezéséhez vezetett mint a mezővárosok felduzzadása.

A figyelemre méltó azonban az, hogy a kunok ezt a települési rendszert a törökdulás előtt és nem annak nyomán változtatották meg.

Ezért előzte meg Halas mint mezőváros a többieket." 17.

A török pusztítások után a Kiskunhság még sokáig puszta maradt. Az 1802-ben megjelent "Magyar Atlas" még csak Halast, Főlegyházát, Kunszentmiklóst, Szabadszállást és Majsát tünteti fel lakott helyként. Kiskunhalas, mint járásunk székhelye maga őrzi multjának egy-egy darabját. A város 1936-ban ünnepelte fennállásának ötszázadok évfordulóját. Már a törökök előtt is nagy és puszta határu város, és termelésének fő ága azelőtt is az állattenyésztés volt. Halas majdnem két századdal előzte meg a többi mezővárosokat. 1436-ban városi szabadság birtokába jutott, kiskun lakosai pedig már 1290-től kezdve kiváltságokkal éltek. Halas fejlődése nem volt olyan ütemű mint a többi mezővárosé. Kecskemét puszta volt még 1770-ban, de 1800-ban már szőlőt telepített és erdőt ültetett. Halas viszont 1800-ban is éppen olyan puszta, mint 1700-ban volt. 1760-80 között volt az első földosztás, de az idők folyamán a telkek szétaprózódtak és összekeveredtek. Szükségessé vált egy általános tagosítás. A tagosítást 1863-ban kezdték és három évig tartott.

17. Erdei Ferenc: Futóhomok 3. Kiadás 148. old.

"A telkeket kinék-kinék redemptionális jussa /a visszaváltás összegéhez való hozzájárulás/arányában osztották ki, és pedig három helyen: a városkörüli feketében, a java szállásfölteken - itt keletkeztek a tanyák - és a külső szikes-homokos pusztaikon." 18.

Az így kiosztott földeken hamarosan tanyák épültek, de az őslakos halasi csak végső szükség esetén ment ki a tanyára lakni. "Megjengedni kívánjuk a Halason már szokásban volt rend és feltételek szerint, a gazdáknak juniustól szeptember közepéig való tanyán lakását avval a módosítással, hogy amelyik családban leány, vagy fiú van, az állandóan tanyán lakhatik, de az öreg gazdák folyvást odahaza maradni kötelesek, akik unokáikat a helységben nevelni, iskolába járni, s egyéb polgári kötelességeiket is teljesíteni tartoznak." 19. olvashatjuk a Jászkun kerület 1834-ben Kiskunhalason kiadott határozatában. Majd száz évvel később egyre több a tanyákon lakók száma, de életkörülményeik alig változott. Az uralkodó rend képviselői minden választáskor nagy ígéreteket tettek az állapotuk jobbulására, de minden maradt a régiben. E tanyavidéken az iskolaellátás sem javult. Pl. 1931. novemberében írt levélben ezt olvashatjuk: "Nagyméltóságu Miniszter Urnak alázatos szolgálói: Cserkő Károly zsanai, Bakos József eresztői lakosok szülői értekezlet egyhangu határozatából

18. Erdei Ferenc: Futóhomok. Gondolat Kiadó, 1957. 152. old.

19. Erdei Ferenc: Magyar tanyák. Atheneum, 1942. 11. old.

megbizva" Kiskunhalas tanyavilágából irtak. "Kegyelmes Urunk! Alázattal kérünk nem diszes, csak a legegyszerűbb, de egészséges új iskolát 2,5 méter magas, földess 40 évig birkaólnak használt istálló van tantere-remnek átalakítva A tanítónak 2 m széles zug van elrekesztve a földes tanteremből kályha még a mai napig sincs beállítva 20.

Mi lett az eredmény? "Új iskola és tanítólakás akkor nem épült, a város elrendelte a "földpadozat" elengedését és a minisztérium az iskola "helyreállítására" 250 pengőt utalt ki." 21.

Kiskunhalas lakosságának ebben az időben 52,3 százaléka lakott külterületen - az országban a legnagyobb arányban - és ennek a népességnek 24,6 százaléka hivatalosan elismert analfabéta. A tanyaföldek ma is szántók, de ma már tanyán szőlő és gyümölcsös is van. A szőlő- és gyümölcskultúra bölcsője az "uritanyák" kertjeiben volt. Későbbi virágzását pedig az erdőirtások alkalmával kifarcellázott földeken. Kiskunhalas mellett, Pirtón érte el. Pirtó a halasi járás egyik legkisebb és legfiatalabb települése. Az "Óslakók" még Felsőkistelep és Pirtópuszta néven ismerték.

20. Parasztsors - parasztgond 1919-1944. Magyar Történelmi Társulat és a Hazafias Népfront Könyvtára. Bp. 1960. 132. o.
21. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium iratai. Művelődésügyi Minisztérium Központi Irattára 1931/360-4-470.

Ha sorba állítjuk a Duna-Tisza közének azokat a helyeit, amelyek kiemelkednek a közönséges falusi fejlődésből és egy-egy nagyobb vidék centrumává lettek, akkor az élesoprtba a mezővárosok tartoznak, a középcsoportját a kiskunsági és a bácskai jövevényfalvak adják, és a végére kerülnek az ősi kun szállások. Kiskunmajsa a középcsoportba tartozik. Kiskunmajsa csak az emlékezet és a hely szerint kiskun.

A falu 1743-ban települt nagy részben üllőpusztai magyarokból a kincstári alapítványi birtokra. Az alapítványi jobbágyok 1745-ben 20 ezer holdat megváltottak. A megváltás méltányos volt és utána nagy fejlődés következett, amely egészen hasonló volt a mezővárosokéhoz. 1790-ben volt az első tagosítás, és ekkor indult meg a tanyák fejlődése.

"Ezeknek a tanyáknak a története egészen más, mint a valódi tanyáké. Nem egy-egy nagyobb község bocsátotta ki őket magából ideiglenes szálláshelyül, hanem a parcellálás alá bocsátott pusztákra özönlő távoli községek: Szeged, Kistelek, Kiskunmajsa stb. jobb házat remélő zsellérei, akik pénzre tették mindenüket és örökre elhagyták szülőházjukat, hogy új otthont építsenek maguknak a félig-meddig megszerzett parcellán." 22. Az ilyen tanyai települési folyamatra mutatok be egy példát járásunkból. Kömpöc régen csatolt pusztája volt az egri káptalan birtokában. A káptalan a 6000 holdnyi birtok nagy részét apró bérletekre parcellázta és a bérelőkkal szerződést kötött. Közel 300 bérleti telket jegyeztek a le-

települők, s mintegy 600 lakossálg létrejött Kömpöc, amely külsőleg már akkor is szabályszerű falu volt.

A továbbiakban - járásunk más területeiről - tesszek említést a tanyavilág kialakulásának specifikumairól.

A határszél falvai szétszórt tanyákból és majorokból álltak. Csikéria és Kelebia szabadkai tanyák voltak, és az új határ kényszerítette őket önálló életre.

"1921. szeptember 5-én a Podmanéczki kastélyban dr. Kiszol Gyula kormánybiztos jelentésében az isteni urak elhatározták, hogy Szabadka szabadkirályi város néven tovább működik /Ujszabadka megalapítása/

1922. március 31-én megjelenik Bobek Antal a határmegállapító központtól és hirtelen 2 színleges községet alakít:

Tompát és Csikériát - ideiglenesen Ápr. 12-én délután 1 órakor sorsa elől Magyarországg javára. Így a régi Szabadka birtokából körülbelül 16000 kat. hold. magyar maradt. Ezen létesült három község: Tompa, Kelebia, Csikéria."

23.

Csikéria 1924-ben alakult önálló községgé. A lakóházak több, mint a fele jelenleg is a külterületen, a tanyarendszerben van. Százalékban körülbelül ilyen képet kapunk: 75 %-a a dűlőutak, 15 %-a a kövesut mentén fekszik és mintegy 3 százalék a távoli, szórványtanyák aránya.

Kialakulásában, fejlődésében a legkülönbözebb Tompa. Eredeti szórványtelepülés ez, amilyen az Alföldön nincs több. Több,

23. "A tompai r.kath. Káptalán Szent János Plébánia története c. könyv

mint 10 km. hosszú és e sajátos fekvésében nagyon különleges. "A külterületi lakott helyek" mind nagy, igazi tanyák, vagy a 19. században történt parcellázások során keletkező tanyák. Egyedül Tompán keletkezett egy rendkívül hosszan, tanyaszerűen elnyúló laza település. Ennek oka a táj. A tompai legelő hosszan elnyúló terület és nyugati oldalát kiemelkedő part szegélyezi. Ezene a területen keletkezett a végtelen hosszú tanya, illetve házsor. Járásunk egy másik tanya területének kialakulása: - mint specifikum - az alábbiak szerint történt. Kéleshalma egész területe a múltban szétszórt tanyavilág volt. A több mint 10 ezer holdas, homokos pusztáján a világtól elzárva élt a nép. Ezt a területet régen Felső-Terézhalomnak hívták és a kasszállási olasz hercegi uradalomhoz tartozott. Az uradalomtól ezt a homoksivatagot Holländer Mór szabadkai bankár vásárolta meg. A terület értékét értékesítette. A fa árából megtérült a föld ára. Később a homokot is értékesítette. 60 pengőért adta katasztrális holdját. Az ország minden részéből idecsődítette a földéhes parasztokat. A homok egyé részét az idecsalogatott szegényemberekkel - felesben - gyümölcsfákkal és szőlőkkel telepítette be. Ez a homok szántóföldi művelésre alkalmatlan volt.

Az idetelepült szegény embereknek pénzük nem volt, hogy éveken át kikoplalják, amíg a gyümölcsös hasznát hajt. A legtöbb emiatt otthagyták a szabadkai bankárnak feles részese-dő őt és „elillant” erről a vidékről. Éveken keresztül Felső-

Terézhalmát csak "Illanecsnak" nevezték Jánosahalmán és környékén.

Az akkori időről úgy nyilatkozott Rózsa Kálmán kéleshalmi lakos: "Nyomorogtunk, földbevéjzt viskókban laktunk. Földet, illetve homokot adott részletfizetésre a szabadkai bank. A házépítéshez azonban már végképp nem volt tehetségünk. Apám ásott egy gödröt a buckában, az erdőből hoztunk fát, hogy kibéleljük vel, a tetejére pedig gerendát, szalmát és földet huztunk. Így lakott itt akkor mindenki. Aki pedig tehetett, „élillant” innen. - Talán a nevét is ily módon kapta ez a helység." 24. /lásd: függelék 3-4 sz. fénykép/

1952. január 1-én Felső-Terézhalom és a szomszédos Kéles-magyar önálló község is alakult. Kéleshalom lett az új község neve. Ettől kezdve minden esztendő egy-egy lépés a fejlődés útján.

A tanyarendszer a felszabadulás után

A felszabadulás után alapvetően megváltozott társadalmi viszonyok közt alakult, fejlődött tovább a tanyarendszer. A felszabadulás a tanyai nincsteleneknek is utat nyitott a szabadabb, emberibb életéhez. A földosztás pedig új helyzetet teremtett a tanyarendszer fejlődésében és a tanyai lakosság életének további alakulásában.

24. Petőfi Népe. 1961. dec. 1. 8. old.

A városi puszták és a kizsákmányolók földjei felosztásra kerültek. A bérlők és a szegényparasztok nagy részéből új birtokos lett. Megalakultak a szegényparaszság és az új földhöz jutottak érdekvédelmi szervezetei: az Ujonnai Földhozjutottak Országos Szövetsége és a Dolgozóparasztok és Földmunkások Országos Szövetsége. Javultak a tanyai bér- munkások és családok munka- és életkörülményei. Változott a tanyai szemléletmód. Erősödött a város és a tanya kapcsolata. A földreform földhöz juttatta a volt agrárproletárok nagy részét. A földhozjutottak egy része tanyát épített a kapott földjén. Egy-két év alatt az ország tanyás területein mintegy 75 ezer új tanya épült.

Ebből közel egynegyed része Bács-Kiskun megyében épült. Így nagymértékben elszaporodtak a szórványtanyák, és ebben a helyzetben különösen nehéz feladattá vált a szétszórt tanyákon lakók civilizációs szükségleteinek kielégítése.

"1949-ben előállt a kérdés, hogy a sok kis parcellán tudunk-e tovább is élni? Tudjuk-e a termelést úgy fejleszteni a jövőben, ahogy ezt az egész lakosság életszínvonala, de külön a dolgozó parasztság életszínvonala is megköveteli? A felelet csak az lehetett, hogy nem, tehát el kellett indulni a szocialista átszervezés útján. S ekkor más másképpen találtuk szembe magunkat a tanyákkal, mint a földreform idején." 25.

25. A tanyavilág két évtizede. Népszabadság 1965. jan. 16.

1949. januárjában létrejött a Tanyai Tanács - elnöke Erdei Ferenc - azzal a feladattal, hogy az új helyzetnek megfelelően dolgozzon ki tervet a nagyüzemesítés útjában álló tanyák összevonására. A tanács több mint 150 tanyaközpontot jelölt ki, és ezekből mintegy 100 új község szervezését indította el. Ebben az időben a megye lakosságának 41,8 %-a vagyis 246 ezer lakos élt a szétszórt tanyavilágban. A Tanyai Tanács javaslata alapján a megyében 28 új község és számos külterületi lakott hely alakult.

A tanyaközpontok kialakításának előmozdításáról már 1949. február 12-én megjelenik a kormány 1300-as számú rendelete, amely kimondja: "állandó jellegű lakás céljára szolgáló épületet létesíteni, vagy ilyen célra már kiadott építési engedély alapján építkezést kezdeni, csak a köz ögek és a városok belterületén, továbbá a kijelölt tanyaközpontokban szabad." 26. A Tanyai Tanács által kijelölt központokban és községekben azonban a betelepedés korántsem öltött akkor méreteket, mint amelyet vártak. Egyes helyeken meg sem indult, más helyeken megindult ugyan, de aztán megakadt. Ennek ellenére lényegében befejeződött a mezőgazdaság kollektivizálása és azt sem a tanyák nagy részének megmaradása, sem az új központok és községek településének félbemaradása nem akadályozta.

26. Romány Pál: A tanyarendszer ma. Kossuth Könyvkiadó,

1973. 34. old.

Járásunkban ez első termelőszövetkezet Balotaszálláson alakult meg 1948. október 1-én Keleti Póly néven.

1950. végén a megyében már 150 tsz. volt 13000 taggal és 47000 kh-on gazdálkodtak.

Megkezdődött a mezőgazdasági nagyüzemek telepeinek a kiépítése is, ami új külterületi lakott helyek létesítésével járt. Közben a város- és községgazdálkodási miniszter a 2/1955. sz. rendeletével eh hatályon kívül helyezte az 1949. évi tanyaépítési tilalmat. Engedélyezte a külterületi lakásépítést az állami gazdaságok és tsz-ek telepein olyan feltétellel, hogy a telep legalább 40 lakásból álljon, a távolsága a várostól legalább 4 km legyen. Mindez könnyen teljesíthető volt a megye hatalmas tanyás térségein.

A két évtized alatt lényeges változások indultak meg az évszázados tanyarendszerben.

Atársadalmi átalakulás, átrétegződés következtében jelentősen növekedett a heterogén családok száma. A mai tanyán a családon belül együtt él az üzemben dolgozó munkás, a városba járó, különböző szinteken továbbtanuló új generáció és a mezőgazdasághoz változatlanul kötődő idősebb korosztály.

A fejlődés hatására alakult ki a tanya több alapvetően differenciálható formája.

A mai tanyák típusai.

A mai tanyák mások, mint a 30, vagy 40 évvel ezelőttiek. A régi tanyavilágot Erdei Ferenc vette számba, majd ugyan- csak ő fogalmazta meg azt is, hogy "A mai helyzet koránt- sem olyan egyértelmű, mint hogy azt a történelmi előzmények után vártuk Nem kerülhetjük ki, hogy az átmeneti hely- zet valóságával is szembenézzünk". 27.

Változott a tanyákat körülvevő világ, és ez a változás sok helyen megváltoztatta magát a tanyát is. Más értelmet kapott sok régi fogalom is. A jelen körülményeire a régi osztályo- zás már nem alkalmas, de a tanyák osztályozása, megkülönböz- tetése ma is szükséges.

a./ A kisüzemi tanyák.

Ezek a tanyák főleg - Erdei Ferenc által farmtanyáknak ne- vezett - kertészkedő körzetekben találhatók a szakszövetke- zetek területein. Ezeknél a család létalapját az egyéni ter- melés adja, és csak az árutermelésben, vagy annak egy részé- ben található meg a szövetkezet jelenléte. Gyakori, hogy a szövetkezet munkáját mások végzik, a tagokat saját eltetvé- nyeik kötik le. Önállóan gazdálkodnak. Egymás között egyéni parasztnak tartják magukat, és úgy is élnek. Ezekről a ta- nyákról indul a legtöbb személygépkocsi piacozni, árut el-

27. Erdei Ferenc: Történelmi lecke a tanyákról.

Kortárs, 1965. 12. sz.

adni. Sokan építettek belterületi házat, vagy telket vásároltak, de a munka és annak haszna tanyájukon tartja őket.

b./ A háztáji tanyák:

A mai tanyák legszölesebb típusát képviselik. Ezek lakói szintén mezőgazdasági foglalkozásuak, de a nagyüzemi munkahelyükön speciális beosztásuk; állattenyésztők, traktorosok vagy más foglalkozásuak. A tanyán azonban a régiót folytatják. A viszonylag nagymértékű mezőgazdasági termelésüknek már a közös termelés adja a biztos hátteret. -A háztáji föld, a takarmány-beszerezés, sok helyen a házba állítandó józág is a nagyüzemmel kapcsolatos tagsági viszony függvénye; szervezett pályán mozog.

Több termelőszövetkezet kapcsolatot épített ki a háztáji tanyákkal, megnövelve ezáltal saját árutermelését is, de a tagok családi jövedelmét is. A háztáji tanyák egy részén az utóbbi években több állatot tartottak és korszerűbben, mint a mezőgazdaság szocialista átszervezése előtt. Jelenleg nagyon lecsökkent a háztáji állattartás. /Lásd függelék 5. sz. fénykép. A fényképek nem bizonyítékként, hanem egy-egy típus ábrázolásaként kerültek a függelékbe./

c./ Az önálló tanyák:

Az önellátó tanyák lakói azok, akik a mezőgazdaságból kiváltak és más népgazdasági ágazatban vállaltak munkát. Mivel nagy szerepe van a termelői önfogyasztásnak, vagy éppen a tanyavilág kereskedelmi állapotának kényszerítő hatása miatt is, a tanyák körül különböző méretű mezőgazdasági termelést folytatnak. Módszereiket a háztáji tanyák is átveszik, árukat pedig helyenként a termelőszövetkezet továbbítja.

Gyakran ténylegesen is összemossódik a háztáji tanya és önellátó tanya, mert a tanyán több nemzedék él, és van közöttük termelőszövetkezeti tag is, meg ipari dolgozó is.

Az önellátó tanyák lakóinak élete között nagy különbségeket lehet megállapítani, amelyek meghatározói lesznek később a tanyán maradási, vagy elköltözési szándéknak.

d./ Az átmeneti tanyák:

Ezek a tanyák kizárólag lakásként használt, több helyen szinte "őjjeli menedékhelynek" számító tanyák. Ezek hasz-

nálói is gyakran cserélődnek. Romány Pál az alábbiakban így fogalmazza meg az átmeneti tanyákat: "Nevezhetjük ezeket éppen ezért átmeneti tanyáknak, mert átmenetiek lakóik életmódja és munkahelye miatt is, hiszen sok közöttük a "vánormadár", de azért is, mert ezeknek a tanyáknak fennmaradása igazán szó szerint "átmeneti".

Ezeket az átmeneti tanyák már messziről elárulják jellegüket. Rengetlenek, gazdátlanok. Ezeken a tanyákon az élet megszakad. Egy-két idős ember lakja ezeket a tanyákat, akik csak a legszükségesebb termelő tevékenységet folytatják.

e./ Kerti tanyák.

Magányos, egymástól tanya módra távol eső lakóházak a kerti tanyák. Lakóik nagyon különböző foglalkozásúak. Sokan vásárolták, vagy éppen építették ezeket a tanyákat. E tanyák keletkezésében nagyban közrejátszottak a telek árak alakulása, a földi lehetőségek és a nyomasztó lakásgondok. A ház körüli termelés már nem játszik szerepet. Számos ilyen kerti tanya udvarán személyautó áll. Jelezve, hogy lakójának nem munkahelye, hanem lakóhelye az épület, kertés családi háza. A kerti tanyákat a városok környékén a laza beépítésű tanyaközpontokban lehet megtalálni.

f./ Az átalakult tanyák.

Sokféle átalakult tanya van ma már, és számuk, hasznosítási céljuk bővíthet a jövőben. Több tanya úgy alakult át, hogy továbbra is közvetlenül a tanyaikat szolgálja. Pl. a felváltó

sárló kereskedelem átvevőhelyeként, vagy műtrágyatárolásra használják az elhagyott tanyákat.

Az átalakult tanyák másik része teljesen eltérő célokat szolgál az eredeti rendeltetésétől. Ezek az ugynevezett hobby-tanyák, amelyek eléggé divatosak lettek manapság. Népi butorokkal berendezik, hétégi romantika pótléknak használják, vagy írók, festők alkotóházaként veszik igénybe. Ezek a hobby-tanyák tehát ember által ismét csak időszakosan lakott épületek, tanyázási helyek, mint a tanyavilág kialakulása idején. Csak egészen más indítékokkal és más jövővel. Az átalakult tanyák egy újabb, másik részét - mely számában kisebb - kimonforttan az idegenforgalmi tanyák alkotják. Van már tanyamúzeum /Kecskemét és Lajosmizse között / - időközben leégett -, vagy emlékház /Dankó Pista egykori tanyája Tabd határában/. S végül több tanyából lett csárda, fogadó.

A TANYAKÉRDÉSEL FOGLALKOZÓ VITÁK, KONGRESSZUSOK.

A tanyakérdés sok évtizede foglalkoztatja közvéleményünket. Viták, tanyakongresszusok, értekezletek zajlottak és zajlanak, könyvek, tanulmányok, újságcikkek jelentek és jelennek meg e témáról. Mindenféle vita és vizsgálódás azt bizonyítja, hogy a tanyasi ember élete, gazdasági, társadalmi helyzete a szocializmus kibontakozásával együtt változik. De korántsem így volt azelőtt. A tanyákkal való foglalkozás a történelem során különböző színű volt. Mindig attól függött,

hogy a kezdeményezés honnan származott, mely osztály érdekeit tartotta szem előtt. Pedig a tanyák ügye nem valamiféle önálló, mindentől elkülönülő gond, hanem szerves része egész társadalmunk fejlődésének. Közel a századfordulóig visszanyulva tekintsük át a tanyakérdésről szóló vitákat, javaslatokat.

A tanyakérdés irányvonala a felszabadulás előtt.

A századforduló idejére az alföldi tájakra a tanya gazdaságkodás lett a jellemző. Ebben az időszakban csupán néhány közigazgatási, vagy gazdaságföldrajzi tanulmány utal arra, hogy a tanya nem probléma nélküli. 1907-ben két mezőgazda: - Cserháti Sándor és Foerster Géza - látott súlyos problémákat a tanyák helyzetében. Mindketten szakmai, üzemi szempontból, a termelés fejlesztése érdekében tették javaslatukat az alföldi gazdaságkodás megjavítására. A tanyákat - kivétel nélkül - farmgazdaságoknak tekintették. A faluszerű tanyaközpontok példájából kiindulva a tanyák falvasítását ajánlották. Ilyen irányú javasolataiknak azonban nem lett gyakorlati következménye. Jelentőségük csupán abban állt, hogy a tanyák helyzetére felhívták a figyelmet.

A következő lépés már akció-szerű megmozdulás volt.

1909-ben a Magyar Gazdaszövetség gazdaggyűlést rendezett. A paliesi gazdaggyűlésről a következőket írta Geszthelyi Nagy

László: "a tanyai lakosság gazdasági, közegészségügyi és általános szociális viszonyai e század első évtizedében már mint nemzeti fájdalom kezdtek jelentkezni. A Magyar Gazdaszövetség az 1909-i palicsi gazdagylése ennek az általános helyzetnek adott kifejezést." 28.

A gazdanyaggyűlés dr. Csettler Jenőt- miniszteri fogalmazót - bizta meg azzal, hogy a tanyakérdést a helyszínen, "látó szemmel és érző magyar szívvvel" tanulmányozza, és vizsgálatainak eredményét terjessze az illetékesek elé. A vizsgálatban felhívással ellátott kérdőíveket küldtek azót legnagyobb részben a tanítóknak. /T.i. A palicsi gazdagylés idején már a tanyai tanítók is bekapcsolódtak a tanyák problémáinak tárgyalásába. Érthető, hogy megszólaltak, hiszen ők közvetlen közelről látták az elmaradottságot./

A szótküldött felhívásban többek között ez állt: "A megindult akció-felemelése a tanyai nép és tanítósnak a XX. sz. civilizációjába, mikor a posta, táviró, telefon, fejlett közegészségügy, a jó út a legszükségesebb. Közigazgatási, kereskedelmi és szociális intézmények a tanyák számára nem csáló délibáb lesz, de arvenetes valóság lesz, mind a tanyai tanítók, mind a központokban tömörített tanyai népre." 29 A vizsgálat nem járt eredménnyel, mert a vizsgálati anyag feldolgozását 1914-ben megakadályozta az I. világháboru kitörése.

28. Geszthelyi Nagy László: Kiadatlan okmányok 1927.

29. Mi lesz a tanyákkal? Hazafias Népfrent 1973. 28. old.

A háboru után 1921-ben a kecskeméti tanyakongresszuson folytatódott a tanyakérdés tárgyalása. A kongresszus vezérszónoka Czettler Jenő - mint már földművelésügyi államtitkár - volt. A kongresszus témáinak nagy többsége még a realitásokhoz kapcsolódott. Kaán Károly a kisvasutak megépítését szorgalmazta. Ez volt az egyetlen olyan javaslat, ami megvalósulásakor ténylegesen könnyített, javított a tanyai emberek életén. Nem sokkal később megkezdődött, majd meg is épült Kecskemét határában a várost a bugaci tanyavilággal összekötő gazdasági kisvasút.

A fent említett személyek, Kaán, Czettler, Geszthelyi és a hozzájuk hasonló többiek sok fontos tennivalót feltárta a tanyákról. Ők kezdeményezték a sokféle tanyakongresszust, értekezletet, ankétot. A kecskeméti kongresszus után Makón és Szentoson rendeztek gasztalálást a tanyák ügyében.

A makói értekezleten a tanyabizottság által összeállított 45 oldalas javaslatot tárgyalták meg. A javaslatban kihangsúlyozták a tanyai közigazgatás fontosságát és a telefon bevezetését. "Éléssel, szeretettel, megértéssel kell a kérdést kezelni, és akkor az eredmény nem fog elmaradni. Minnyájan a közséért dolgozunk és vigyük a közigazgatást közelebb a néphez, hogy könnyebb legyen a jó helyzetük." 30.

30. Magyar Rósa Kecskemét, 1927. X. hó 248 old.

A szentesi tanyakongresszus /1927. X. 3-án/ külső kereteiben és belső tartalmában egyaránt impozáns volt. Geszteli i Nagy László így ír róla: "A magyar tanya ügye e napon országos problémák közé került, s reméljük, hogy nem fog onnan megoldatlanul lekerülni. Mi, akik a tanyakérdéssel foglalkozunk, érezzük, tudjuk azt, hogy mennyi vágy, mennyi remény, mennyi sóvárgás és mennyi hit fordult e napon a mi tanácskozásaink felé. Tudjuk, azt, hogy mennyi tanyai panasz, s fájó seb vér- ja e mozgalomtól a meggyógyulást és orvoslást..... A kongresszus célja, hogy rámutassunk egyes jelentős kérdésekre. Megjelöljük az utat, módot, amelyeken haladnunk kell. Miután az itt szóbaejöhető kérdések több terület érintenek, minden mi- ni stérnek e tekintetben meg kell tennie a magét." 31.

A kongresszus rámutatott arra, hogy a tanyakérdés megoldására kormányprogramot kell felállítani. Rámutatott, hogy a tanya kulturális és közgazdasági felemelkedése az utkérdés és az értékesítés problémájának a megoldásában rejlik.

Az ellenforradalmi rendszer ideje alatt az egész tanyakér- déssel foglalkozó intézkedéseket, vitákat az alábbiakban összegezem: A tanyaügy tárgyalása lényegében két vonalon folyt. Az egyik a társadalmi mozgalom volt. Ezt képviselték az előbb említett szakemberek, a jóhiszemű reformerek, a legönzetle- nebb odaadással küzdő gazdák, tanítók és agrárszakemberek. Igazuk volt, amikor utat, postát, telefont, jobb szolgáltatást

követeltek a tanyáknak. Igazukat és jószándékukat az a mulasztásuk sem mészitja meg, hogy közben elfeledkeztek a szegény-paraszság országos nyomorának okairól. A tanyakérdést a valóságos összefüggéseiből kiemelve, úgy vizsgálták, mint a magyar parasztság helyzetének egyetlen megoldható problémáját. Így, az akármilyen jószándéku törekvések is, amelyek a tanyák helyzetét a történeti fejlődés folyamatából kiemelve - és az egész társadalom alapkérdéseitől elválasztva - vizsgálták, előre kudarokra lettek ítélve.

Sok fontos tudnivalót feltártak a tanyákról, de a leglényegesebb társadalmi összefüggéseket nem kutatták. Mulasztásukat a hivatalos hatalom nagyon tudatosan kihasználta. És ez a hivatalos politika volt a tanyaügy tárgyalásában a másik vonal. A legfőbb törekvése az volt, hogy a parasztságot elválassza, elidegenítse a munkásságtól. Vagyis: attól a politikai befolyástól, amely az osztályellentétek tudatosításával feltárta volna az okot a paraszti elégedetlenségnek. Ezért a tanyakérdést előtrébe helyezték, hogy leplezzék az egész társadalmi problémákat. "A tanyakérdés ma a magyar feltámadás és a magyar jövő. Ma a tanyakérdés nemcsak az Alföld - ^{mint} probléma legnagyobb jelentőségű része érdemel említést....., hanem különösen azért, mert az országnak igen értékes és nagy tömegei laknak éppen tanyákon, úgy, hogy e kérdéssel foglalkozni ma egyenlő a nemzet jövője érdekében teendő legfontosabb intézkedésekkel." 32.

A tanyakérdés megnyergelése mindenestre hasznos politikának látszott az ellenforradalmi hatalom számára. Legfőképpen azért, hogy a figyelmet elterelje a társadalmi rendszer alaphibáiról, amelyekből a tanyaiak nyomorusága is származott.

A legjellemzőbb tanyai tanácskozások 1945. után.

A felszabadulást követően megjelent rendeletek, határozatok, érvényesüléseiről /földreform, Tanyai Tanács stb./ az előző fejezetben már képet kaptunk. Az alábbiakban nézzük meg a tanyakérdéssel foglalkozó főbb megyei, járási tanácskozásokat.

A megyei tanács 1959-ben megalakította a Tanyai Állandó Bizottságot. Feladata volt, hogy segítse, ellenőrizze a külterületi lakott helyek mielőbbi kijelölését. "A bizottság többek között megállapította, hogy különböző létesítmények rossz helyre épültek. Ennek oka az, hogy még nem jelölték ki véglegesen a tanyaközpontokat." 33. Megállapította tovább, azt, hogy a megyében mindenféle engedély nélküli építkezés folyik a külterületeken, és ez ellen a tanácsok nem lépnek fel kellő eréllyel.

1965. július 8-án Szolnokon tanácskoztak a hét tanyás megye szakértői, képviselői. E tanácskozás eredménye még a legedzettebb tanyai szakértőt is meglepte. Sok új tény és probléma került felszínre.

33. Tanyai Állandó Bizottság. Petőfi Népe 1960. III. 31.

"A tanyák megszűnése egész történeti korozakra kiterjedő hosszabb folyamat, s nem kerülhetjük ki, hogy az átmeneti helyzet valóságával is szembenézzünk, s lépésről lépésre megkeressük az egyszerű megoldásokat." 34.

Milyen hosszú lehet ez az átmeneti időszak? A szolnoki tanácskozáson kétféleképpen közelítették meg a borslót. A számítás egyik támpontja az volt, hogy 1960. és 1964. között általában 3-4 fő-a szűnt meg évente a tanyáknak. A másik számvetés azon alapult, hogy azok a tanyaiak, akik a szocialista átszervezés időszakában berendezkedtek a tanyai életre, és ott a termelőszövetkezetbe lépés után is kitartottak, nagy többségükben munkaképes koruk végéig tanyai lakosok akarnak maradni. A tanácskozáson egyértelművé vált az a gondolat, hogy több figyelmet kell fordítani a tanyás megyékre, és ebben a kérdésben a népfrentbizottságok legyenek kezdeményezők. A kikunhatalasi járásban ez napirendre is került.

A Hazafias Népfrent Járási Elnöksége 1968. december 11-i ülésén a tanyai lakosság kulturális, kommunális ellátottságának kérdésével foglalkozott. A beszámoló rámutatott arra, hogy a tanyán élő lakosság körében végzett ilyen irányú felmérés hasznos és értékes adatokat szolgáltatott e témában. A tanyavilág fokozatos megszűnésével kapcsolatban megállapították:

34. Erdei Ferenc: Hét megye tanyai gondjai. Magyar Nemzet,

1965. VII. 13.

"hogy ez a folyamat a kulturális igények növekedésének is a következménye A felnőtt és szakmai oktatásnak a segítését, a falusi téli tanfolyamok megszervezését" 35. tűzték ki feladatként.

A tanyakérdéssel az 1970. évi járási pártértekezlet is foglalkozott. A területi átszervezés nyomán Kiskunmajsa és a környező települések ekkor kerültek a kiskunhalasi járáshoz. Valamennyi rész tipikus tanyai település: "Ezekben a területeken nincs megoldva a tanyai gyerekek közművelődési helyzete. Az összevont tanulócsoportokban tanuló tanyai gyermekek kivétel nélkül hátrányos helyzetben vannak. Az adott területeken villany nincs, a szemléltetési eszközök hiányosak, vagy elavultak." 36.

A megyei párt-, tanács- és társadalmi szervek már korábban is foglalkoztak a tanyai lakosság életkörülményeinek javításával.

Az 1971. december 22-i együttes ülésén megtárgyalta: "A tanyai lakosság helyzetéről és a várható változásokról" szóló jelentést, és határozatot hozott a megyei tanyapolitika feladatainak végrehajtására.

Az együttes ülés megállapította: Az elmúlt évtized döntő változásokat hozott a tanyavilág életében. A szocialista vívmányok hatása mind jobban érvényesül. Javultak a munka- és

35. A tanyai élőlőről volt szó. Halasi Hírek 1968. XII. 18.

36. Járási Pártértekezlet vitájából. Petőfi Népe 1970. X.16.

életkörülmények, a tanyai lakosság jövedelemforrásai. Létrejött 23 új község, számos üzemi lakótelep, amelyek többsége megfelelően fejlődött. Eredményes volt az iskolák körzetesítése is. A tanyai iskolák 50 %-át villamosították. A tanyai lakosság közügyek iránti érdeklődése, politikai aktivitása, fokozódott. Jelentősen fejlődött a tömegkommunikáció. Javultak a közlekedési lehetőségek. A tanyavilág helyzete területenként rendkívül differenciált. A tanyakérdés jelentőségét növeli, hogy Bács-Kiskun megye az ország legnagyobb tanyás megyéje. Jelenleg is külterületen él minden negyedik lakos, mintegy 150 ezer ember. A tanyavilág bomlása lassu folyamat. "Az együttes ülés a jelentést és az előterjesztett javaslatokat elfogadta; majd a tanyai problémák áttekintése alapján az alábbi állásfoglalást alakította ki." 37.

Kiemelkedő jelentőségű volt a Hazafias Népfront-Országos Tanácsa és a KISZ. Központi Bizottság kezdeményezésére az 1972-ben Kecskeméten megtartott országos tanyai tanácskozás.

/Ezen a tanácskozáson, mint járási küldött vettem részt./

A tanácskozás megállapította, hogy a tanyák történelmi fejlődésében különböző szakaszok vannak. Az 1960. évi átszervezés utáni időszakban is két szakasz különíthető el. Az egyik: a termelészövetkezetek megszilárdulásának időszaka, - amikor a tanyáknál a fogyás dinamikusabb volt -, a másik: a terme-

37. Lásd a függelék 40/1971. sz. határozatát.

lőszövetkezetek megszűnlésének utáni időszak, amikor a tanyák helyzete erősen differenciálódott a kialakult új közgazdasági adottságok szerint.

A jelenlegi értékelés, hogy vannak szórvány-tanyák, ahol a korszerű életkörülmények perspektivikusan sem biztosíthatók, és amelyek megszüntetése a leginkább indokoltabb.

A nagyüzemi gazdálkodással összekapcsolódott tanyák helyzete más. Ezeken a tanyákon él számos mezőgazdasági nagyüzemi dolgozó és emellett itt jelentős árutermelés folyik. Ezeknek a tanyáknak a fenntartása egyrészt azért indokolt, mert kevés a lakás a beköltözéshez, másrészt pedig fontos szerepet töltenek be a zöldségtermesztésben és az állattenyésztésben.

A tanácskozás megszabta a feladatokat. A tanyai lakosság ügyének előmozdítását általános társadalmi feladatként kell kezelni. A tanyákon élő emberek sorsát csak velük együtt, velük teljes egyetértésben lehet megváltoztatni. Támogatni kell azt, hogy a tanyák lakosai megfelelő körülmények között beköltözhessenek a városokba, falvakba.

Támogatni kell, hogy a megmaradó tanyákon korszerű kulturális viszonyok, szociális állapotok valósuljanak meg. Növelni kell a tanyák lakosságának részvételét a közügyekben, és a tanyamegyék hasonló tanácskozásában.

Az 1975. február 3-i pártértekezlet is foglalkozott a tanyalakókkal. Megállapította, hogy életkörülményeik fejlődtek a korábbi időszakhoz képest. Megindult egy folyamat, amely megkönnyíti, sőt pozitív irányba változtatja a korábbi tanyai élet-

módot. Azonban nem kielégítő az általános műveltségük, egészségügyi és szociális ellátásuk.

A közművelődésügyi könyvtárak /21 községi és 41 tanyai/ kialakították az olvasó törzsgárdát. A tanyavilágban a könyvkölcsönzés a működő tanyai iskolákban történik. A látogatottság 4 éves viszonylatban némileg csökkent. A körzetesítés következtében tovább csökkent az általános iskolák száma. Még 143 felsőtagozatos tanul külterületen. A tanyai iskolák alsó tagozatai előreláthatóan még sokáig funkcionálnak, ezért fejlesztésük folyamatosan napirenden van. A feladatok között szerepel pl. "A tanyai lakosság műveltségi szintjének emelése érdekében fejleszteni kell a tanya irányába ható közművelősi munkát. Ennek feltételeit a tanácsok és a munkahelyek közösen teremtsék meg." 38.

Jelentős esemény lesz majd e témában a Tanyai Fiatalok Találkozója, amely 1976. augusztus 20-án lesz.

A kiskunhalasi járásról - általában.

Négy járás, egy megye és egy ország határolja az ország déli részén elterülő kiskunhalasi járást. Utjait járva, változatos tájait ismerve azt lehet megállapítani, hogy e közigazgatási egység kiesinitett mása Bács-Kiskun megyének. Ha arányaiban némi eltolódással is, de mindazok a terepalakulatok, talajfé-

38. MSZMP. Kiskunhalasi Járási Bizottságának beszámoló jelentése. 1975. 28. oldal

lások, növényi kultúrák megtalálhatók itt. A járás lakosságának életét alapvetően befolyásolják a természeti és a közgazdasági adottságok. Ennek megfelelően alakult ki a gazdasági struktúra, amelyben a mezőgazdaság a jellemző. Ebből származik a legtöbb megtermelt érték és ez a lakosság döntő többségének megélhetési forrása.

A termőterület heterogén, részben a Duna-Tisza közti homokhátságához, részben a bácskai körzethez tartozik.

A járás területe: 162.137 ha.

A jelenlegi lakónépesség száma: 73.383 fő. /lásd. 2-3 sz. táblázat/. A járásban 21 község van és valamennyi község önálló tanácssal rendelkezik. A jelenlegi közigazgatási határok a különböző területcsatolásokkal alakultak ki. 1960-ban a járás-hoz 11 község tartozott. A bácsalmási járás megszűnésével került a kiskunhalasi járás-hoz Bácsszőlős, Csikéria, Kunbaja és Mélykut. A kiskőrösi járásból pedig Pirtó. 1969-ben a kiskunfélegyházi járás átszervezésével Csólyospálos, Jászszentlászló, Kiskunmajsa, Kömpöc és Szank községekkel bővült a kiskunhalasi járás. A legutóbbi területcsatolás 1973-ban volt, amikor Kiskunhalas város területéből Bodoglárt és Kigyóst Kiskunmajsa-hoz csatolták.

A járás lakosságának közel 60%-a aktív kereső, akiknek mintegy kétharmada szocialista szektorban dolgozik. A lakosság döntő többsége a 2 állami gazdaságban, a 3 erdőszetben, a 22 termelőszövetkezetben, a 2 közös vállalkozásban és a 13 szakszövetkezetben dolgozik.

KISKUNHALAS JÁRÁS

3. számú táblázat

A járás községei, területe, lakónépessége.

	Terület ha	L a k ó n é p e s s é g		
		1960-ban	1970-ben	1975-ben
1. Ba,lotaszállás	10.486	3.117	2.623	2.210
2. Bácsszőlős	3.887	2.351	1.417	1.104
3. Borota	8.179	3.831	2.740	2.416
4. Csikéria	2.580	1.784	1.447	1.255
5. Csólyospálos	6.510	2.795	2.567	2.271
6. Harkakötöny	5.270	1.319	1.052	1.078
7. Jánoshalma	13.220	13.375	12.620	12.022
8- Jászszentlászló	6.033	3.224	2.843	2.895
9. Kelebia	6.671	3.988	3.314	3.224
10. Kóleshalom	6.160	1.758	1.425	1.161
11. Kiskunmajsa +	22.198	13360	12.180 +	14.065
12. Kisszállás	9.206	4.906	3.838	3.612
13. Kömpöc	2.999	1.270	1.160	1.054
14. Kunbaja	3.370	2.473	2.176	2.251
15. Kunfehértó	7.836	2.425	2.616	2.531
16. Mélykut	12.353	8.377	7.475	7.397
17. Pirtó	3.449	1.082	937	850
18. Rém	3.993	1.853	1.645	1.556
19. Szanka	10.773	4.752	3.990	3.946
20. Tompa	8.156	6.619	5.218	5.113
21. Zsana	8.808	1.920	1.579	1.377

Összesen: 162.137 86.629 74.912 73.388

+ 1973-ban területcsatolással 8461 ha. és 1852 fővel emelkedett.

Az aktív keresők 44,3 %-a mezőgazdasági, 11,3 %-a ipari munkát folytat. Kis részük a kereskedelemben, a vendéglátóiparban, intézményekben és a hivatalokban dolgozik.

A mezőgazdasági üzemekben az utóbbi 4 év alatt jelentős koncentrálódási folyamat indult meg a termelőerők szférájában. A termelési színvonal nagyarányú fejlődésében élenjártak az állami gazdaságok. "Az állami gazdaságokban iparszerű termelés folyik. A dolgozók munkakörülményei, szociális és kommunális ellátottsága magasabb szinten áll, mint a termelőszövetkezeti dolgozóké." 39.

A termelőszövetkezeti gazdaságok területe több mint kétszerese az állami és tanácsi gazdaságoknak. Az állami területek a járás mezőgazdaságilag művelt területének 27,7 %-át, a szövetkezetek használatában lévő területek 65,9 %-át képviselik. A termelőszövetkezetek korábbi nagymérvű differenciáltsága csökkent a gazdaságok erősödésével. A fejlődés következtében a tagság nagyobb hányada már közepesen gazdálkodó közös gazdaságban dolgozik. Érezhetően javult a termelőszövetkezeti tagság szociális helyzete és kommunális ellátottsága.

A demokratizmus szélesedésével a szövetkezeti parasztság nemcsak saját gazdasági ügyeinek intézésében, hanem a közéletben is aktívan résztvesz.

39. MSZMP. Kiskunhalas Járási Bizottságának beszámoló jelentése 1975. 2. oldal.

Jelentős területeken gazdálkodnak a szakszövetkezetek. Az itt dolgozók életkörülményei és munkafeltételei javultak. Világnézetük, a közösség iránti felelősségük a közösen végzett munka eredményeitől függően fejlődik.

Kisebb és nem jelentős területen gazdálkodnak egyéni gazdák is, akik a társadalom alakulásában nem játszanak különösképpen szerepet.

Az értelmiség számának erőteljes növekedése és összetétele arányosan alakult. Az értelmiségi rétegen belül - főleg az utóbbi 10 évben - az agrár- és a műszaki értelmiség száma jelentősen növekedett. A nagyszámu pedagógus-értelmiség fontos szerepet tölt be a falvak lakóinak életében. Aktiv munkájuk a kultúra és az ideológia területén is eredményes.

Járásunkban a nemzetiségek helyzete - nem nagy létszám - azonos a magyar lakosság helyzetével. Sem politikai, sem társadalmi vonatkozásban nincs megkülönböztetés.

Erőteljesen fejlődnek járásunk községei, kedvezően változik a lakosság élete. A nagyobb községekben erőteljes urbanizációs folyamat indult meg. A községek belterületeinek lakossága mind a munka- és életkörülményekben, mint a gondolkodásban és az igényekben közeledik a városi lakossághoz.

Demográfiai helyzet

A lakónépesség alakulásában megállapítható, hogy 1941-től 1960-ig szinte stagnál a népességszám. Ezután viszont napjainkig csökkenés következett. Járásunk lakónépességének csök-

kenése a legmagasabb volt a megyében. A tizenöt év alatt bekövetkezett csökkenés nagyobb része az 1960-63-as években ment végbe. Azóta mérsékeltebb ütemű a változás.

1960-ban a lakónépesség	86.629 fő,
1970-ben a lakónépesség	74.912 fő,
1975-ben a lakónépesség	73.338 fő.

1960 és 1970. között közel 12 ezer fővel csökkent a lakónépesség. A legnagyobb csökkenés Bácsszőlős /40 %/, Borota /29 %/ községekben volt. Járási szinten a fogyás ebben az időszakban meghaladja a 13-14 %-ot. A 4. sz. táblázatot vizsgálva megállapítható, hogy a járás lakónépességének csökkenése 4-5 %-os volt. A legnagyobb elvándorlás Bácsszőlős, Borota községekben tapasztalható, ugyanakkor négy községben a létszám emelkedik. Az emelkedés az állami gazdaság és termelőszövetkezetek szivóhatásának az eredménye. További négy községben pedig nincs, vagy alig van változás. /lásd függelék 4. sz. táblázat/

A járás népsűrűsége 1960-ban 1 km ² -re	56 fő,
1970-ben 1 km ² -re	49 fő,
1975-ben 1 km ² -re	45 fő.

A népsűrűség is nagy szóródást mutat. A nagy tanyás területeken /Kéleshalom, Zsana/ a népsűrűség nem haladja meg a huszat, Tíz községben 40 alatt, két községben 50 és 70 között és egy községben 90 az 1 km²-re jutó személyek száma. /lásd: 5. sz. táblázat/

KISKUNHALAS JÁRÁS

Népsűrűség 1975-ben

10-20

20-30

30-40

40-50

60-70

90 felett

Demográfiai tényezők a külterületen

Az 1960. évi népszámlálás időpontjában külterületen lakott az ország lakosságának 12,1 %-a. Összesen 1,2 millió fő. Ha csak a mezőgazdasági népességet számítjuk /keresőket és eltartottakat együtt/, a külterületen lakók száma kerekén 1 millió. Az összes mezőgazdasági népességnek a 27,7 %-a. Tehát hazánk népességének nem kis hányada élt külterületen 1960-ban. Ez az arány az előző évtizedekben még magasabb volt. Néhány évtizedre visszatekintve az egész lakosságból a külterületen 1 kók százaléka a következő:

1910.	1920.	1930.	1949.	1960.	1970.
16,6 %	17,3 %	18,2 %	17,1 %	12,1 %	10,2 %

Láthatóan a külterületen lakók aránya három évtizede csökken. Ha olyan ütemű lenne továbbra is ez a csökkenés, mint amilyen 1949. és 1960. között volt, akkor 3-4 évtized alatt várható a külterületi lakóhelyek megszűnése. Ez a következtetés rossz, a kérdés sokkal bonyolultabb.

Ha a megye és járás adatait hasonlítjuk össze az országgal, bizony meglepő számok szerepelnek.

	1960.	1970.	1975.
Megyei	36,0 %	28,7 %	27,0 %
Járási	49,6 %	44,0 %	41,0 %

Mind a megyei, mind a járási külterületen élők százaléka csökkenést mutat. Ez a csökkenés azonban területenként is rendkívül differenciált. Tény, hogy a tanyavilág bomlása szükségszerű folyamat, és ennek során a tanyák száma állandóan csökken. A csökkenés mértéke területenként eltérő. Befolyásolja ereje, fejlődése, a tanya termelési adottságai, jövedelmi viszonyai, a természet-földrajzi helyzet és még számos objektív és szubjektív tényező. Számos tanya megszűnését a nagyüzemi gazdaság térhódítása váltja ki. A tanyák elhagyásának egy másik oka, hogy - főként a gyenge minőségű homokon - a tanyai gazdálkodás ma már nem kifizetődő. A gépek hiánya miatt a régi módszerekkel, nagy erőfeszítéssel igyekeznek termelni, mely sokszor nem hozza meg a várt eredményt.

Sokrétű a tanyai életforma. Óriási különbségek vannak tanyák és tanyák között. Azért azt az általánosítható következtetést lehet megállapítani, hogy az egykori tanyasi nyomor a múlté. Számos egészséges változásnak lehetünk tanui, de sok helyen a tanyai életforma még nagyon távol esik nemcsak a városi, hanem a falusi emberek életkörülményeitől is. Járásunkban a tanyák mai életére, várható alakulására olyan tényekből vonhatunk le következtetéseket, mint a tanyák demográfiai helyzete, a tanyáknak, mint épületeknek az állapota, felszereltsége, az ott élők foglalkoztatottsága stb.

A járás tanyai népességének alakulásáról a népességi adatok csak igen hiányosan tájékoztatnak az utolsó 20-30 esztendőre

vonatkozóan. Az 1941, 1949 és 1960. évi népszámlálások közötti időben sokféle tényezők befolyásolták a népesség alakulását. A háborús veszteségek, a földreform, majd a szőlőkultúra visszaesése, majd a meginduló és erősödő szőlőtelepítések, valamint a közeg, a város növekvő vonzóereje, mind megannyi vonzó és taszító tényező a népességfejlődés folyamatában.

A járás,-ezen belül - a tanyai népesség létszámának bemutatása céljából az 1960-1970-1975. között vetített népességszám alakulását vizsgálhatjuk. A vizsgálatokat nagyban nehezítette, hogy a KSH által kiadott adatok egymástól gyakran eltérőek voltak. Mindenesetre tájékozódásként az 1960-as népszámlálási adatokat is figyelembe vehetjük. Az 1970. évi népszámlálás minden korábbinál részletesebb volt és számos adatot szolgáltat a vizsgált témakörben, de valamennyit ellenőrizni, javítani kellett a jelenlegi valós képhez. A jelenlegi helyzet alapját a községi törzskönyvek, /központilag átjavítva/ a törzslapok, a különböző szociológiai típusú felmérések, riportok, gyűjtések és irodalmak adják.

A külterületi lakónépesség aránya

A járás lakónépességének magas százaléka él még külterületen. 1960-ban a lakónépesség száma 86.629 fő volt, és ebből 42.976 fő élt külterületen, ami közel 50 %-nak felel meg. A legnagyobb tanyás községek ebben az időben: Csólyospálos 100 %, Balotaszálás 96 %, Zsana 96 %.

A kevés külterületi létszámú községek: Kunbaja, Csikória, Rém. Kunbaja továbbra is megtartja vezető pozícióját. 1960-ban a lakosság 5 %-a, 1970-ben 1 %-a élt külterületen. Jelenleg már nem is tartjuk nyilván, mint külterületi lakónépességgel rendelkezőt. Csikória esetében már más a helyzet. Ha külterületi lakónépességet vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy itt nem csökkent a létszám és a százalék, hanem emelkedett. Ennek magyarázata az, hogy a 60-as évek után a járásban négy községben /Csikória, Kelebia, Rém, Tompa/ területrendezést hajtottak végre, és így emelkedett a községekben a külterületi lakónépesség.

Csikória	15 %-ról - 51 %-ra,
Kelebia	31 %-ról - 73 %-ra,
Rém	16 %-ról - 17 %-ra,
Tompa	46 %-ról - 56 %-ra.

A fenti négy község adatai ennek alapján szerepelnek majd a továbbiakban. Ezért meg kell említeni, hogy a szűkre szabott belterületi határ~~ben~~okon túl a községhez közvetlenül kapcsolódó házak, vagy utcák külterületként szerepelnek. Ezeknek jellege azonban egyáltalán nem tanyai. Ellátottságuk, életmódjuk azonos a belterületen lakókkal.

A belterületi határvonal megállapítása az 1300/1949. Kormány sz. rendelet alapján történt. Az azóta bekövetkezett változást lehet látni az említett négy községnél. A táblázatból megfi-

gyelhető, hogy ezeknél a községeknél - éppugy mint a többi községeknél - csökkent a lakónépesség. /Lásd: függelék 6. sz. táblázat/

Érdekes képet mutat a lakónépességből a külterületen élők százalékos aránya. 1960-ban a 0 és 20 % között 5 község szerepel, a 90 % felett ugyancsak 5 község van.

50 - 60 % között egy község sem szerepel. /lásd: függelék, 7. sz. táblázat./

1970. é. hez összehasonlítva tapasztalunk változást ezen az arányon. Az egyik - amely fontos tényező- , hogy amíg 1960-ban a járás össz lakosságának közel 50 %-a élt külterületen, 1970-ben ez az arány 44 %. 1970-ben a járás lakónépessége 74.912 fő, és ebből 32.768 fő élt külterületen. Nagyobb százalékos arányban csökkent a külterületi lakónépesség a járás lakónépességéhez viszonyítva az alábbi községekben:

	1960-ban	1970-ben
Kisszállás	79 %	58 %
Harkakötöny	82 %	66 %
Kunfehértó	69 %	50 %
Pirtó	70 %	71 %

Ez utóbbi községnél emelkedett. Kiskunhalas vonzotta a belterületi lakosságot. Az összehasonlítást folytatva, érdekesség, hogy 1970-ben az 50 és 60 % között már több községet is találunk. /Lásd: függelék 8. számú táblázat/

1975-ben a járás lakónépessége: 73.383. Ebből külterületen él 31.100 fő, ami 41 %-nak felel meg. A százalékos arány csökkenése valamennyi községnél fennáll. Látszólag növekedés mutatkozik Kiskunmajsánál 36 %-ról 43 %. 1973-ban Kiskunmajsához került Bodoglár és Kigyós /1852 fő/ és mindkettő külterület.

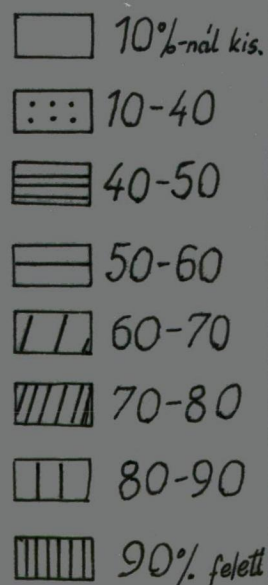
A báziséveket a külterületi lakónépesség arányában összehasonlítva, az alábbi táblázatot kapjuk:

A külterületi népesség %-ban	1960-ban	1970-ben	1975-ben
0 - 20 %	5 község	4 község	4 község
20-40 %	1 község	1 község	-
4 -60 %	2 község	6 község	8 község
60-70 %	3 község	3 község	3 község
70-80 %	4 község	2 község	1 község
80-90 %	1 község	2 község	3 község
90 % felett	5 község	3 község	2 község
A községek száma:	21	21	21

Az 1975. évi külterületi népesség arányát a 9. számú táblázat mutatja.

KISKUNHALAS JÁRÁS

Külterületi népesség aránya 1975 január

A külterületi lakónépesség alakulása 1960-1970-1975-ben.

1960-ban a külterületi lakónépesség: 42.976 fő,

1970-ben a külterületi lakónépesség: 32.763 fő,

1975-ben a külterületi lakónépesség: 30.100 fő.

A megye külterületi lakónépességéhez viszonyítva 1960-ban 20,3 %-nak, 1970-ben pedig 19,9 %-nak felel meg.

1960 és 1970 között a külterületi lakónépesség 10.203 fővel csökkent. A fogyás 23,7 %-nak felel meg. Megyei átlagban a külterületi lakónépesség fogyása 22 % volt, a járási csökkenés gyorsabb ütemű volt. A legkisebb csökkenés Pirtó /12 %/, Kéleshalom /19 %/ külterületeinél volt. A legnagyobb fogyási százalékok pedig Kunbaja /31 %/, Borota /56 %/, Mélykut /46 %/, községeknél volt. Természetesen ebbe a fogyási tendenciába nem sorolhatók azok a községek, ahol területrendezések történtek /Csikéria, Kelebia, Rém, Tompa/. Bár kétségtelen, hogy ott is csökkent az "eredeti" külterületi lakónépesség.

A legkevesebb helyzetben azok a tanyák vannak, amelyek a jó út mellett, majorközelben vannak. Ezekben a tanyákban tapasztalható a legnagyobb fejlődés és változás. Az urbanizáció nemcsak azt jelenti, hogy mind több település éri el a kulturális, egészségügyi, szociális és kommunális ellátottságban a városi színvonalat, hanem kiváltja a népesség áramlását is a nagyobb községekbe, városokba. A járásban ez az áramlás meggyorsult 1960-1970 között. Ez a hatás megmutatkozott a külterü-

leti lakónépesség állandó csökkenésében is. A tanyák esetében másik - ugyancsak a csökkenés irányába mutató - hatás is érvényesült. A tanyák kialakulásának és létezésének alapvető okta a gazdasági tényezők /a kismagántulajdon/ indokolták. Logikus tehát a következtetés, hogy gazdasági alapjuknak eltűnését a tanyák megszűnése követi. Az ország iparosodása és különösen a tsz-ek létrejötte után a tanyák elvesztették gazdasági alapjukat, mégis nehezen apad a tanyalakók száma. A fennmaradásukban olyan szívósságot árultak el, amely olykor türelmetlenséget váltott ki az irányítószerveik részéről. A túlzott türelmetlenség pedig káros, nagy ára van. Bizonyítható, hogy a mintegy 130-150 ezer tanya országos megszüntetése legszerűnyebb számítás szerint is 35-40 milliárd forint kiadás-sal járna, ami az állami lakásépítés 3-4 évi teljes összegét venné igénybe.

A külterületi lakónépesség tovább csökkenését figyelve
- Lásd: 10. számú táblázat - az 1970-es létszám /32.768 fő/
4.520 fővel csökkent /A kiskunmajsához került 1852 fő külte-
rületi lakost nem számolva./. Ez 13,8 %-os csökkenésnek felel
meg 5 évre. Ha 10 évre vi. zonyítjuk, magasabb százalékot ka-
punk, mint amilyen a csökkenés volt 1960. és 1970. között.
A legkisebb százaléku elköltözés Jászszentlászló /5%/, Szank
/8 %/ külterületéből volt. A magasabb százaléokban történő fo-
gyás pedig Jánoshalma /38 %/, Mélykut /26 %/ határából.

10. számú táblázat

A külterületi lakónépesség fogyása, illetve gyarapodása
1960-1970-1975-ben.

K ö z s é g e k	1960.	fogyás ill. gyarapodás	1970.	fogyás ill. gyarapodás	1975.
1. Balotaszállás	2992	- 733	2259	- 469	1790
2. Bácsszőlős	2290	- 1012	1278	- 318	960
3. Borota	2.961	- 1663	1298	- 308	990
4. Csikória +	269	+ 476	745	- 143	602
5. Csólyvospálos	2795	- 565	2230	- 346	1884
6. Harkakötöny	1084	- 384	700	- 43	657
7. Jánoshalma	2407	- 858	1549	- 588	961
8. Jászszenztlászló	1998	- 535	1463	- 74	1389
9. Kelebia +	1296	* 1129	2425	- 201	2224
10. Kéleshalom	1670	- 322	1348	- 269	1079
11. Kiskunmajsa	5477	- 1106	4371	* 1677	6048
12. Kisszállás	3875	- 1603	2272	- 358	1914
13. Kömpöc	952	- 183	769	- 95	674
14. Kunbaja	124	- 101	23	- 16	7
15. Kunfehértó	1673	- 354	1319	- 155	1164
16. Mélykut	1675	- 779	896	- 231	665
17. Pirtó	757	- 95	662	- 67	595
18. Rém +	296	- 21	275	- 42	233
19. Szank	3516	- 1022	2494	- 206	2288
20. Tompa +	3045	- 118	2927	- 218	2709
21. Zsana	1824	- 359	1465	- 198	1267
Összesen:	42976	-	32768	-	30100
Százalékban		23,7		13,8	

Figyelemreméltó megállapítást lehet tenni: a városok, nagyközségek határában - vagy ezek közelében - élő családoknál a maradási százalék kisebb, mint a falvak határában lévő tanyákon. Érthető is, hiszen sokkal nagyobb a különbség a város és a tanya között, mint a falu és a tanya esetében.

Az elköltözöttek között szép számmal találhatunk mezőgazdasági foglalkozásukat. Nyilvánvaló, hogy ezek az emberek legnagyobb része már nem a mezőgazdaságban kíván dolgozni. A belterületre zömében a fiatalok költöznek. A tanyán élőket a megszokott életforma, a táj, a föld szeretete mellett elsősorban a lakás és a kiegészítő jövedelem köti a tanyához. Ezért a jövedelemért keményen meg kell dolgozni. Az állat nem ad szabadságot, vagy ünnepnapot. Az igényesebb fiatalok nem vállalják már a hagyományos termelést, vagy állattartást. Korszerűbb, vagyis több szabadságot nyújtó életet választanak. Az idősebbek pedig kint maradnak a tanyán. Az idős generáció az életének a javát ott élte le, az ma már nagyon nehezen győzhető meg arról, hogy költözzön be a faluba. A tanyai lakosság beköltözési szándékát nagymértékben befolyásolják a helyi körülmények is. Azt is számba kell venni, hogy milyen alternatívát ajánlt a tanyai élet helyett az új lakóhely, a község, esetleg a város. Veres Péter említi egyik írásában, hogy a tanyai életet nem lehet a szupercivilizáció oldaláról megközelíteni. Természetes, hogy a tanyáról beköltözni szándékozók több esetben nem vonzza a sűrűn lakott hely zárt település. Ezért számukra

kényelmetlen az idegen környezet, vagy az emeletes ház. A tanyai parasztság hagyományos konzervatizmusa kétségtelen jelentős kötőerő ma is, de azért már ez sem a régi. A fiataloknál egyáltalán nem, az időseknél is sok a kivétel. A szemléletváltozást, az új életmód iránti igényt bizonyítja az a felismerés, hogy a tanya elhagyása nincs szoros összefüggésben a terület iparosodásával. A jövedelemkülönbség sem döntő ebben a kérdésben. A tanyát sokszor olyanok is felcserélik az iparral, akiknek ott lényegesen magasabb volt a jövedelmük. A jobb munkakörülmények, az alacsonyabb nyugdíjkorhatár, a kedvezőbb nyugdíj, a 8 órás munkaidő általában többre becsült előnyök a nagyobb jövedelemnél. A gép, a technika is egyre vonzóbb. A tudományos és technikai forradalom hatása mind jobban érezhető a mezőgazdaságban, és elérte a tanyát is. A fiatalok közül mind kevesebben választják hivatásul a hagyományos mezőgazdasági munkát. Egyre kevesebben vállalják a tanyai életmódot. Nagy részük felhagy a konzervatív tanyai életmóddal. A közlekedési eszközök /motor, gépkocsi/ számának növekedése is hozzájárul, hogy a fiatalok nagy része már nem kíván a tanyán letelepedni. Városba, faluba költöznek még akkor is, ha a tanyai gazdálkodást nem cserélték fel az iparral, vagy valamilyen más foglalkozással. A külterületi lakónépesség alakulásával még részleteiben foglalkozunk a korcsoportoknál.

A népesség nemek szerint és főbb korcsoportok szerint

1960-ban a 42.976 külterületi lakos közül 21.230 fő férfi és 21.746 nő volt.

1970-ben a 32.768 külterületi lakónépességből 16.318 volt a férfi, 16.450 a nő. Itt a különbség már minimális: 132 fő.

1975-ben pedig a 14.960 férfi és 15.140 nő alkotta a 30.100 főből álló külterületi lakosságot. A különbség valamelyest nőtt: 180 fő.

A nemek aránya százalékban:

	férfi	nő	1000 férfira jutó nő
1960-ban	49,4	50,6	1.024
1970-ben	49,8	50,2	1.008
1975-ben	49,7	50,3	1.012

A népesség kor megoszlási adatainak részletezését a népszámlálás 1960 és 1970, valamint 1975. január 1. eszemei időpontjáig betöltött életkor, illetve korcsoportok szerint vizsgáljuk.

Főbb korcsoportok:

0- 14 éves	gyermekkoru
15-39 éves	fiatal, produktív koru
40-59 éves	idősebb produktív koru
60-X éves	öregkoru

Összehasonlításnak továbbra is az 1960-1970 és 1975-ös éveket vizsgáltuk. Itt kellett a legnagyobb arányban és százaléokban javítani a régebbi statisztikai adatokat. Alapul és hiteltér-
demlően a legújabb forrásanyagot a községi tanácsoknál, illet-
ve a Járási Statisztikai Hivatalnál lévő törzskönyvek adták.
A törzskönyveket a KSH 1976. február-március hónapban felül-
vizsgálta és 1960-ig visszamenőleg korrigálta. Az átjavított
adatok ezért nem egyeznek meg több esetben a korábban kiadott
adatokkal. Azért, hogy az összefüggések kirajzolódjanak, az
eredeti arányosságot követjük. Ha a létszám változott, a szá-
zalékos arányt megtartjuk /pl. a korcsoportoknál/.

Az 1960. évi korcsoportmegoszlás több figyelemreméltó tény-
mutat. /Lásd: 11. sz. táblázat/

A külterületi lakosság 64 %-a a 40 évnél fiatalabb korosztály,
és több mint egynegyede a gyermekkorú korosztály: 23 %. Egyes
községeknél ez a százalék magasabb. Kiszállás 34 %, Kunfehér-
tő 33 %. A 15-39 éves korcsoportnál ugyancsak Kiszállásnál ta-
láljuk a legnagyobb százalékot, 38 %. A 60 év felettiek szá-
ma: 5.556 fő, amely 13 %-nak felel meg.

1970-es adatok nagy-nagy eltérést mutatnak területenként és
korcsoportonként. /lásd: 12. sz. táblázat/. Egyre csökken a
fiatalabb korosztály százaléka és emelkedik az idősebbeké.

A 40 éven felüliek aránya már megközelíti az 50 %-ot. Nagy-
mértékben csökken a 14 éven aluliak száma: 28 %-ról 22,3 %-ra.

11. számú táblázat

A tanyai lakosok kor megoszlása 1960-ban.

K ö z s é g e k	v e s				összesen
	0-14	15-39	40-59	60-X	
1. Balotaszállás	928	1077	628	359	2992
2. Bácsszőlős	664	824	527	275	2290
3. Borota	740	1066	770	335	2961
4. Csikéria	57	97	75	40	269
5. Csólyospálos	727	1006	699	363	2795
6. Haskakötöny	336	412	249	87	1084
7. Jánoshalma	505	866	650	386	2407
8. Jászszentlászló	520	720	478	280	1998
9. Kelebia	376	467	298	155	1296
10. Kéleshalom	484	568	434	184	1670
11. Kiskunmajsa	1370	1862	1315	930	5477
12. Kísszállás	1317	1473	814	271	3875
13. Kömpöc	267	353	199	133	952
14. Kunbaja	36	47	25	15	124
15. Kunfehértó	552	619	368	134	1673
16. Mélykut	402	536	419	268	1675
17. Pirtó	227	250	166	114	757
18. Rém	74	100	77	45	296
19. Szank	985	1266	808	457	3516
20. Tompa	761	1097	730	457	3045
21. Zsana	529	657	420	218	1825
Összesen:	11855	15414	10151	5556	42976
Százalékban:	28	36	23	13	

=====

12. számú táblázat

A tanyai lakosok kor megoszlása 1970-ben.

K ö z s é g e k	É v e s				Összesen
	0-14	15-39	40-59	60-X	
1. Balotaszállás	565	719	553	422	2259
2. Bácsszőlős	297	419	321	241	1278
3. Borota	239	376	391	292	1298
4. Csikéria +	126	201	225	193	745
5. Csólyospálos	490	741	561	438	2230
6. Harkakötöny	171	237	173	119	700
7. Jánoshalma	262	492	447	348	1549
8. Jászsszentlászló	307	452	406	298	1403
9. Kolobias +	528	802	642	453	2425
10. Kéleshalom	256	439	362	291	1348
11. Kiskunmajsa	1019	1389	1054	909	4371
12. Kisszállás	553	793	553	373	2272
13. Kömpöc	167	233	219	150	769
14. Kunbaja	5	11	1	6	23
15. Kunfehértó	362	490	288	179	1319
16. Mólykut	181	310	251	154	896
17. Pirtó	156	199	183	119	662
18. Rém +	78	82	60	55	275
19. Szank	626	780	615	473	2494
20. Tompa +	537	873	785	732	2927
21. Zsana	384	487	353	241	1465
Összesen:	7309	10525	8448	6486	32768
Százalékban:	22,3	32,1	25,8	19,8	

Egyre kevesebb gyerek születik a tanyákon. Mind kevesebb az a fiatal, aki tanyán maradvá biztosítaná a tanyai élet jogfolytonosságát. A tanyai családok legnagyobb részében ma már csak idős emberek találhatók. A fiataloknak a tanya inkább csak lakást jelent, nagyrészüket a városokba, községekbe jár be dolgozni. Néhány évtizede még bőséges volt a gyermekáldás a tanyákon. Nem volt ritka a 6-8 gyerekes család sem. Ma viszont kevés gyerek születik a tanyán. Akiknek gyerekeik születhettek volna -és születnék - azok közül sokan otthagyták, vagy el akarják hagyni majd a tanyát. A születések száma 1970-ben 540, 1975-ben pedig 391 volt. Igen feltűnő a fiatal családfők rendkívül alacsony aránya. A családokban csak minden huszadik családfő 30 éven aluli. Már most érdemes megjegyezni, hogy a 30 éven aluliak között sok a nem mezőgazdasági foglalkozású. Jó részük inkább csak azért él tanyán, mert máshol nem jutott lakáshoz. A tanyás területek mezőgazdasági üzemének legnagyobb problémája a tagság elöregedése, kedvezőtlen korösszetétele.

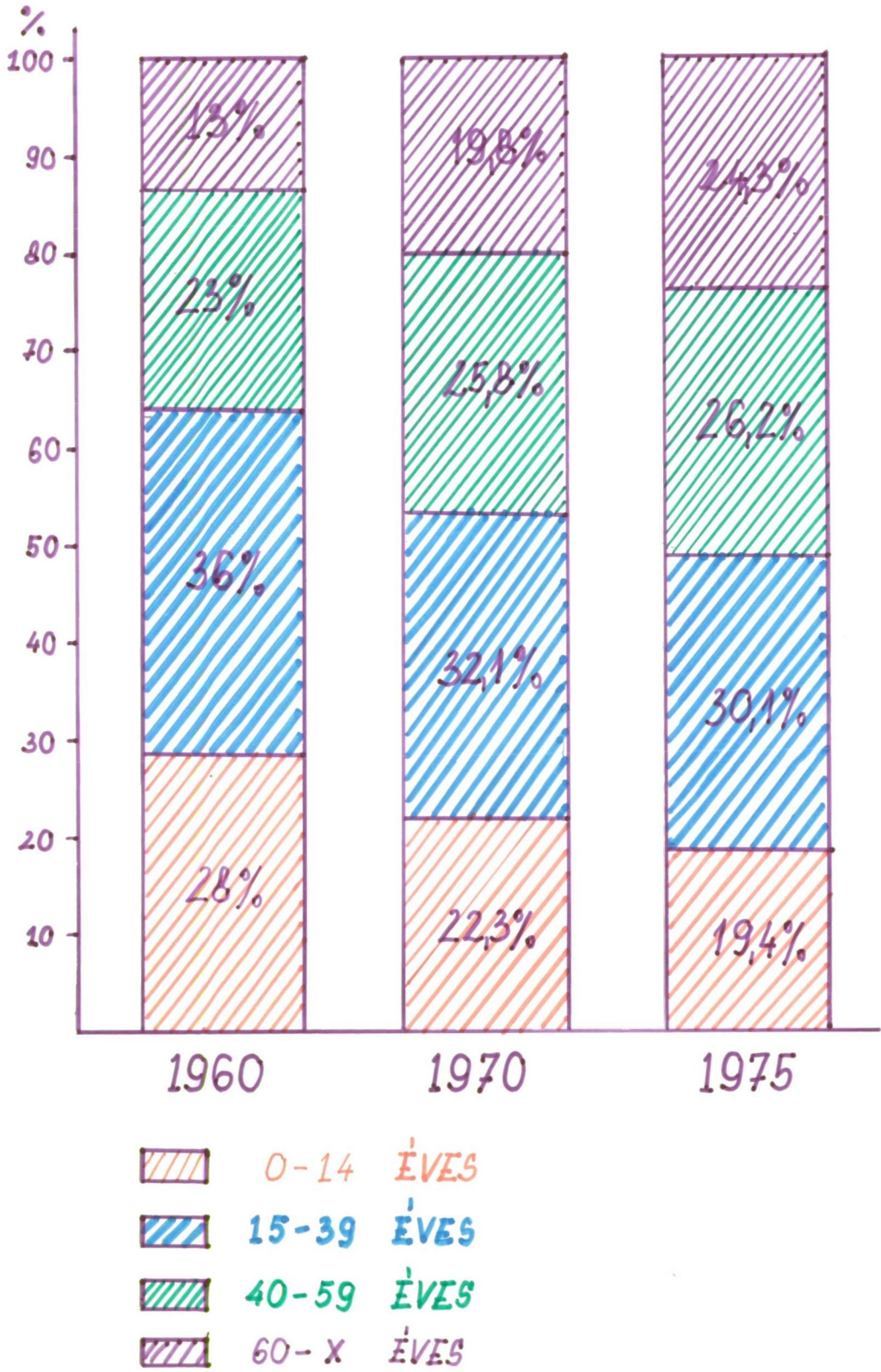
Az 1975-ös felmérést összehasonlítva az előzőekkel, kitűnik, hogy továbbra is fokozatosan csökken a fiatalok aránya.

Külterületi		0-14	15-39	40-59	60-X
lakónépesség		%	%	%	%
1960.	42.976	11.855	15.414	10.151	5.556
		28 %	36 %	23 %	13 %
1970.	32.768	7.309	10.525	8.448	6.486
		22,3 %	32,1 %	25,8 %	19,8 %
1975.	30.100	5.840	9.060	7.886	7.314
		19,4 %	30,1 %	26,2 %	24,3 %

Az előző ábrából jól kitűnik a korcsoport-megoszlás. A gyermekekénél a létszámbeli csökkenés jóval magasabb, mint a **százalékos** csökkenés. A **tanyákon** élő gyermekek aránya alacsonyabb az országos átlagnál. Ez nem egyszerűen a természetes szaporodás csökkenése, hanem a fiatal családok elvándorlása a tanyákról. Ez a csökkenés a 15-39 év közötti lakosok százalékos részesedése alapján is megállapítható. 1960-ban 36 % volt, 1975-ben 30,1 %. A 40-59 év közöttieknél lassu emelkedés figyelhető meg. A 60 év felettieknél a legnagyobb az **emelkedés**. /lásd: 13. sz. táblázat / Közel minden negyedik személy 60 év feletti. Állandóan növekszik az egyedülmaradó és a segítségre szoruló öregek száma. Fokozott figyelmet kell fordítani helyzetük alakulására és gondjaik enyhítésére. A legtöbb idős há-

13. sz. TÁBLÁZAT

A KORCSOPOROK ALAKULÁSA SZÁZALÉKBAN

1960-ban a külterületi lakosság több mint 50 %-a az aktív kereső és 1975-ben már jóval az 50 % alatt van. Az inaktív keresők /azok a személyek, akik kereső foglalkozást nem folytatnak, de keresettel rendelkeznek: nyugdíjas, járadékosok stb./ száma így alakult: 1960-ban 3.223 fő, 1970-ben 2.771 fő és 1975-ben 3.311 fő.

A 14 éven aluliak, a különböző iskolákban tovább tanulók, a háztartásbeliek stb. alkotják az eltartottak csoportját.

Létszámárányuk a három időpontban:

1960-ban 17.190 fő	-	40 %,
1970-ben 13.433 fő	-	41 %,
1975-ben 12.642 fő	-	42 %.

A tanyai családok körülbelül egyötöde 1-2 tagból áll. E csoport tagjainak több mint a háromnegyed része idős házaspár, vagy magányos ember az átmeneti tanyákon.

Az eltartottak magasabb számaránya az alábbi községekben tapasztalható: Balotaszállás 43 % /350 férfi és 632 nő/, Jászszentlászló 45 % /178 férfi és 479 nő/, Kisszállás 46 % /307 férfi és 746 nő/, Kunfehértó 47 % /188 férfi és 443 nő/, Tompa 45 % /336 férfi és 979 nő/. Megfigyelhető, hogy az eltartottak nagy többsége nő, esetenként meghaladja a 70-72 %-ot is.

A felszabadulás után bekövetkezett társadalmi, gazdasági változások alapvetően meghatározzák a tanyarendszer jövőjét.

E változások alapvetően a tanyarendszer felszámolódásának irá-

nyába hatnak. Ezért egyértelműen kimondhatjuk, hogy a tanyák társadalmi, gazdasági alapjai megrendültek. A szocialista nagyüzemi gazdálkodás kialakulása után a tanyarendszer megszűnése szükségszerű folyamat.

Az aktív keresőket vizsgálva: a tanya értelme a mezőgazdasági termelés volt, ezért a tanyákat mezőgazdasági foglalkozásuak lakták. Ennek változása számokkal is bizonyítható. A kerti tanyákon, az átmeneti tanyákon már sok olyan ember él, akinek a mezőgazdasággal már nincs közvetlen kapcsolata. A mezőgazdasági foglalkozásu családoknál sem azonos már természetesen ez a mezőgazdasági foglalkozás a tanyai mindenességgel. Sokan közülük traktorosok, gépkocsivezetők, építőmunkások, lakatosok a különböző gazdaságokban. Sőt többen dolgoznak adminisztrációban, különböző műszaki és kisegítő ágazatokban. Legnagyobb mértékben csökkent a mezőgazdasági foglalkozásuak aránya a jó közlekedési utak mentén lévő tanyákon. Ugyanakkor az is megfigyelhető, hogy a más foglalkozásra áttért munkaköpes koru tanyai lakosság jelentős része még rendszeresen végez mezőgazdasági munkát. A tanyai gazdálkodást mindig az jellemezte, hogy rugalmasan alkalmazkodott a körülményekhez. A termelőszövetkezeti átszervezéssel bekövetkezett változások után is ez az alkalmazkodás változatosan megmutatkozott. A tanyai termelés megítélésében döntő szempont az, hogy erre a termelésre szükség van, hogy nélkülözhetetlen. A nagyüzemi termelésnek nem helyettesítője, hanem csak kiegészítője. Néhány helyen gyümölcstermelésben, a sertés- és szarvasmarhatenyésztésben a tanyai termelés jelentős szerepet kapott. Való igaz, hogy

ügyes gazdálkodással kiválóan jövedelmezhet a tanya. Egyrészt azért, mert a legtöbb tanyaterület eléri a fél-egy holdat. Ebbe a földbe a tanyasiak mindent beleadnak; intenzív hasznosítással a lehető legtöbbet termelnek. Több ilyen helyen van szőlő, melegágyas, fóliás zöldségkertészkedés. Mekkora jövedelemre tesznek szert a tanyai emberek a háztáji gazdálkodásból? Nehéz erre statisztikát készíteni, mert tanyája válogatja. Becslés szerint a háztáji jövedelem a tanyai családok egyharmadánál 5-10 , a másik harmadánál 10-20ezer forint. Szükségtelen bizonyítani azt, hogy mekkora vonzerőt képvisel ez a pénzszerzés. Viszont kétségtelen, hogy az ország ellátásának szempontjából elengedhetetlenül fontos a tanyák mezőgazdasági termelése.

A magasabb arányú mezőgazdasági foglalkozású területek: Balotaszállás 85 %, Csőlyospálos 92 %, Zsana, 90 %. Azonban megállapítható, hogy meggyorsult a tanyai lakosság átrétegződése. /lásd: függelék 14. sz. táblázat/

Az átrétegződés következtében jelentősen növekedett a heterogén családok száma. A mai tanyán - több családon belül - együtt él az üzemben dolgozó munkás, a városba járó, különböző szinteken továbbtanuló új generáció, a mezőgazdasághoz kötődő idősebb korosztály stb. A különböző szemlélet és az igények sokfélesége sokszor még a családon belül is nagy feszültségek forrásai.

A lakáshelyzet és a lakások felszereltsége

A külterületi települések népességszámának alakulása és összetétele szoros kapcsolatban van azzal, hogy számukra a lakóhely milyen életvitelt, ellátottságot tud biztosítani.

Az "egy lakás" fogalmának meghatározására - nemzetközi gyakorlatban is elfogadott - műszaki /építészeti/ egységet az 1960. évi népszámlálás alkalmazta első ízben. A külterületi lakott helyek között szerepelnek mindazok a nem mezőgazdasági jellegű települések is, amelyek a község belterületével szorosan nem függenek össze, és a beépített terület szélétől 500 m-re, vagy ennél távolabb fekszenek.

A tanyai lakások háromnegyed része a második világháboru előtt épült. Tulnyomó többségük alapozás nélküli, vályogfalazatu , egészségtelen.

Százalékos bontásban ilyen képet kapunk:

1945 előtt - főleg a 30-as éveket megelőzően - épület	a 76 %-a,
1945-1960 között	épült a 13 %-a,
1965 után	épült a 6 %-a.

1960-ban az összes - 25.141 - lakóház közül külterületen 12.355 volt, ami közel 50 %-nak felel meg. 1970-ben a külterületi lakóházak száma 671-el csökkent. A külterületi lakóházaknál a legnagyobb csökkenés az alábbi területeken volt ebben

az időszakban:

Borota	1960-ban	840 lakás,	1970-ben	655 lakás
Kisszállás	1960-ban	887 lakás,	1970-ben	719 lakás
Mélykut	1960-ban	513 lakás,	1970-ben	336 lakás
Szanka	1960-ban	915 lakás,	1970-ben	836 lakás

Ha ~~sezt~~ az összehasonlítást 1975-ig nézzük, tapasztalni lehet, hogy az 5 év alatt az összes lakóházak száma jelentősen növekedett. 1975-ben az összes lakóházak száma 28.305 volt. Ez 2.377-tel több mint 1970-ben. Főleg a dinamikusan fejlődő községekben épülnek gyorsabb ütemben a lakóházak. Jánoshalmán jelenleg 4.723, Kiskunmajsán 5.081, Mélykuten 2.834 lakás van. Ez a tény a külterületi lakások vonatkozásában szivóhatásként jelentkezik.

Vannak konkrét intézkedések is, pl. a kiskunmajsai nagyközségi tanács nagy gondot fordít arra, hogy a tanyákról beköltözni szándékozóknek megfelelő számú és magyságu telket tudjon átadni. A tanács úgy intézkedett, hogy ilyen célra évenként átlagban mintegy 60-80 házhelyet alakít ki, és az építkezések megkezdésének idejére a villanyhálózatot is kiépíti.

Hasonló jelenséget a nagyobb százaléku tanyás községeknél is megfigyelhetünk. A faluba beköltözőknek csak mintegy 20 százaléka bontja le a tanvát. A többség eladja, vagy megtartja nyári lakhelynek, vagy éppen gazdátlan marad. /lásd: függelék 9-10-es számú fénykép/ A legjobban gazdálkodó szervezeteknél

a legértékesebb táblákról a tagok közös megegyezésével, a szövetkezetek anyagi támogatásával költöznek be a faluba. Az is vitathatatlan, hogy a korszerű nagyüzemi módszerek alkalmazásával egyik-másik tanya utban van. Például egy nagyüzemi szőlő vagy gyümölcsösben. De a korszerű nagyüzem megteremtésének mégsem elsődleges feltétele a tanyák likvidálása. Bár kétségtelen, hogy a korszerű nagyüzemi módszerek alkalmazása során a szükséges anyagi feltételek megteremtése után sor kerülhet egy-egy tanya megszüntetésére. A külterületi lakásokat vizsgálva, tény, hogy fokozatosan csökken a tanyák száma. /Lásd: függelék 15. sz. táblázat/

A legnagyobb arányban történő csökkenés Borota, Csólyospálos, Kunfehértó, Mélykut külterületén volt. A jelenlegi külterületi lakások százaléka igen nagy eltérést mutat. /Lásd: 16. számú táblázat/

A kisebb százaléku külterületi községek: Kunbaja 1 %, Mélykut 10 %, Jánoshalma 12 %, míg a nagyobb százaléku külterületi lakású községek: Kéleshalom 86 %, Zsana 84 %, Bácsszőlős 83 %. A járás összes lakóházaihoz képest a 10.830 külterületi lakás 38 %-nak felel meg. A külterületi lakónépességhez viszonyítva pedig minden tanyára "2,8 külterületi lakos" jut.

A lakások felszereltsége eltérő képet mutat. Elhanyagolt épületekben is található új berendezés, új bútorkészlet. A tanyán lakókkal történt beszélgetés során azt a konkluziót állapí-

	A kül-és belter. lakások száma	A külterületi lakások százalékos aránya										
		0	20	40	60	80	100	120	140	160	180	%
1. Balotaszállás	964											74
2. Bácszsölös	494											83
3. Borota	1 125											50
4. Csikéria	546											38
5. Csölyospálos	927											70
6. Harkakötöny	400											50
7. Fánoshalma	4728											12
8. Fászszenlászó	1 106											42
9. Kelebia	1200											64
10. Kéleshalom	488											86
11. Kiskunmajsa	5081											39
12. Kiszálás	1306											50
13. Kömpöc	439											50
14. Kunbaja	714											1
15. Kunfehértó	1012											33
16. Mélykút	2884											10
17. Pirtó	364											55
18. Rév	580											12
19. Szank	1398											54
20. Tompa	1956											47
21. Zsana	593											84

hatjuk meg, hogy inkább a felszereltségi és használati eszközöket szivesebben vásárolja meg a tanyán lakó, mint hogy az épületre költsön. Indok: ha új lakóhelyre költözik, a belső berendezést is magával viheti. Megjelent a tanyákon a háztartási gép, de apalackos gáz is. A tanyák mintegy 20-30 %-nál még nagyfoku rendetlenséget lehet találni. Piszkosság, zsufoltság tapasztalható. Ezeknél a tanyáknál a belső berendezés, a butorzat igénytelen. Sok családnál az igénytelenség és elmaradottság tapasztalható, még az alapvető egészségügyi, tisztálkodási követelmények megtartásában.

A tanyák külseje, az épület állapota és belső berendezése nem mutat szoros összefüggést. Hogy a tanya rendben van-e, egyrészt az attól is függ, hogy a lakója milyen, másrészt pedig milyen jövőt szán a tanyának. Természetesen embere válogatja. Sok olyat lehet találni, hogy a beköltözni akaró - amíg a tanyán él - gondosan törődik a tanyával, a portával, tatarozza, javítja a tetőt, stb. Amikor a községben, vagy városban bérlakásba kerül, akkor már a rosszul "paszoló" ablakok tömítését is megpróbálja az IKV-ra hárítani. Ilyen jelenség is van. Természetesen sok olyan is akad közöttük, akik csak a legszükségesebb javítási munkát végzik el, de egyrésztük még ezt sem. A tájékozódás alapján a tanyáknak körülbelül egynegyede teljesen elhanyagolt állapotban van, régi gazdátlanságtól pusztuló. Ezek nagyrésze emberi lakásnak már nem is alkalmas, és valóban sok lakatlan, roskadozó található közöttük. /Lásd: függelék 11-12 sz. fénykép/

A tanyavilágot járva, több helyen 100-200 éves elmaradottságnak lehetünk tanui. Szinte hihetetlen, de a puszta valóság - esetenként - nagyon szomorú /lásd: függelék 13-14 sz. fénykép /. Viskóját - ahol "padlásról néz be az ég" - elhagyni nem akarja, a gödörből meritett vizet használja ivásra-evésre. Különös, vagy látomások bűvöletében éli primitív életét.

Megközelítően egynegyedét adja az alaposan bővitett, rendben tartott, vagy újjáépített tanyák csoportja. A tanyák bővítése, vagy újjáépítése - döntő többségében - engedély nélkül ment. Kezdetben ez a tevékenység a meglévő kunyhók, kisebb mezőgazdasági épületek bővítésére, "felujtására" szorítkozott, később azonban már villászerű lakóházak is épültek. A hatósági tilalom lényegében hatástalan volt. A szabálysértési eljárásoknak, a büntetéseknek nem volt visszatartó erejük. A tanácsok tiltották a vadépítkezéseket, de hiába. A tanyák léte, vagy nem léte kérdésének eldöntése után szükségsszerűvé vált a tanyás térségek területrendezési tervének elkészítése. A területrendezési terv külön kezeli a tartósan és a nem tartósan fennmaradó területeket. A tartósan fennmaradó tanyás területeken a csoportos települések ellátásának fejlesztése a tervek szerint differenciáltan történik:

- a lakóházak közötti távolság,
- az egy csoportba tartozó lakóházak száma,
- a csoportos települések a belterülettől való távolsága, és

- a közlekedési lehetőségek mértéke szerint.

E területeken a csoportos települések terjeszkedését elősegíti az építési tilalom feloldása. Az építésügyi és városfejlesztési miniszter 1975. április 24-én megjelent 6. számú rendelete lehetőséget biztosít a tartósan fennmaradó tanyás területeken új lakóépületek létesítésére.

Alapvetőnek tekinthető a tanyák változásában az a szemlélet, amely lehetővé teszi a ma is fejlődő külterületi lakótelepek különválasztását. Ezek már nem a hagyományos tanyák, hanem kerteres családi házak a belterületen kívül. Ezek egy részében vegyes foglalkozású családok laknak: mezőgazdasági dolgozók, munkások és alkalmazottak. Jó közlekedési és utviszonyokkal

rendelkezőknek. Fontosnak tartják a megfelelő közlekedést. A tanyai lakosság jórészt a saját közlekedési eszközeire kénytelen támaszkodni. A fő közlekedési eszköz a kerékpár. Átlagban több mint 1 kerékpárt lehet találni tanyánként. A lovas-kocsi szerepe visszaszorult és megjelenése területenként nagyon változó. Ez nem is annyira vidékenként, mint inkább tanyatípusok szerint változó. A tanyai változást jelzi továbbá a közlekedési eszközök rohamos fejlődése is. A kedvezőtlen utviszonyok ellenére már közel minden negyedik-ötödik tanya rendelkezik motorkerékpárral. A személygépkocsi viszont jóval kevesebb, mint ahogy a közhiedelemben él. Sok tanyai település elérhető autóbusszal is.

Egészségügyi és szociális helyzet

A nagy távolságok miatt különösen szükséges a tanyai lakosság egészségügyi ellátásának, szociális gondozásának javítása. Nagy gondot jelent a betegek otthoni ellátása, vagy orvosi körzetekbe történő beszállítása. A rossz utviszonyok miatt a tanyák megközelítése nehéz, sokszor lehetetlen. Nagy eredmény, hogy több külterületi orvosi rendelőt jelöltek ki az erre megfelelő épületekben. E rendelőekben a körzeti orvos hetente egy-két meghatározott időpontban rendeléseket ad. Ugyancsak nagy eredménynek tekintendő pl., hogy a jánoshalmi község lakossága, gazdaságai közösen mikorbuszt vásároltak a mentőszol-

gálat segítségére. A mikrobusz bejárja az egész tanyavilágot: Kiserdőt, Kistrátát, Kecskést, stb.

A tanyavilág egyik legégetőbb kérdése a szociális gondok enyhítése. A magukra maradt, szegény sorsu, gyakran beteg öregekről, több gyermekes családokról van szó. A tanyai öregek száma évről-évre növekszik. A szociális otthonokban kevés a hely. Ezért egy legsürgősebb feladat: az öregek napközi otthonának megszervezése. Több községben már működik: pl. Mélykut, Jánoshalma, Kiskunmajsa.

Kereskedelmi ellátás

A külterületen élő lakosságról való gondoskodás fontos részét képezi a kereskedelmi ellátás. Nagyon összetett és nehéz kérdés. Nehezíti a megoldást a nagy távolság, az egyre fogyatkozó vevőközösség. Kevésbé látszik kivitelezhetőnek, hogy az ÁPÉSZ-ek mindenütt sürítsék, korszerűsítsék a bolti hálózatot. Több helyen /Borota, Csólyospálos, Kigyós/ jól beváltak a legszükségesebb cikkeket árusító "házi-boltok" és mozgóboltok. A villannal ellátott boltokban megtalálhatók az egyszerű háztartási gépek /Kiserdő, Antallapos, Öregmajor/. Több egység foglalkozik fűtőolaj-árusítással, gázpalack-cserével. A nehézségek ellenére a SZÖVOSZ kiemelt figyelmet fordít a tanyán élők közszükségleti cikkekkel való ellátására.

A tanyavilág postai szolgálatának ellátása mindig nehéz kérdés volt. Ma azonban még több gondot okoz. Ennek két fő oka van: a postaforgalom megsokszorozódása és a munkaerőhiány.

A múltban a tanyára alig járt ujság. Ma a fő panasz, hogy az ujság több napos késéssel érkezik meg. A nagy távolságok ~~miatt~~ és a rossz utviszonyok miatt a kézbesítőszolgálatot mind kevesebben vállalják. A problémát - még nem teljesen - de enyhítette a Kunszentmiklóson bevált kísérlet alkalmazása. A postai kézbesítést a tanyai körzetekben 1972. július 1 óta az utak mentén elhelyezett levélszekrények segítik. Emellett pedig a posta autója meghatározott helyeken és időben küldeményeket is felvesz és ad át. Az új módszer találkozott a tanyán élő lakosság egyetértésével. /lásd: függelék 16. sz. fénykép/

A villamosítása

A villamosítást a tanyai lakosság még az utkérdésnél is fontosabbnak tartja. Akik hosszabb időre is tanyán akarnak élni, azok nem sajnálják a pénzt a villamosításra. Természetesen ez konzerválja a tanyát, de a villamosítás során egyre több háztartási gép, televízió kerül a tanyára. A háztartási gázt a járás tanyavilágában mintegy 2000 lakásnál használják. Az igény azonban ennél is nagyobb. Ennek kielégítőét szállítási, beszerzési nehézségek korlátozzák.

A tanyavillamosítás es üteme az utóbbi időben felgyorsult. A tanyavillamosítás költségei a belterületre való költözködés költségeinek csak 5 %-át teszik ki.

Járásunkban az utóbbi időben több mint 40 km-rel bővült a villanyhálózat. Az elmúlt években közel 500 tanya és 21 tanyai iskola~~t~~ kapott villanyt. A tanyavillamosítás keretében pl. Bácsszőlősen 90 tanyában váltotta fel a petróelumlámpát a villamosenergia. Vagy: Borotán 150, Kéleshalmán 90 tanya kapott villanyt. /Lásd: függelék 15. sz. fénykép/

A tanyai iskolák villamosítása és a tanyai kollégiumok létesítése megyei kezdeményezéssel indult 1971-ben. Mindkét ak-

ciót széleskörű társadalmi összefogás segítette. A tanyai iskolák villamosításába nagyon besegítettek a szocialista brigádok, vállalatok, intézmények, fegyveres erők és a társadalmi munkások. Az iskola villamosítás három célt szolgált:

- 1./ A tanyai iskolai oktatás általános színvonalának emelését, a tanulási-tanítási feltételek javítását.
- 2./ A tanyai pedagógus lakás villamosításával a szükséges tanterők beállításának elősegítését.
- 3./ Az iskola körzetébenélő lakosság művelődési, ellátási lehetőségeinek javulását.

A villany után az oktatási eszközök bővítésére is sor került a tanyai iskolákban. A meglévő tanyai iskolák korszerűsítése jelentős dolgo, de távolról sem megoldás. A tanyai iskolák hátrányos helyzetének megszüntetését ugyanis csak a szakrendszerű oktatás általánossá válásával lehet elérni.

Az ország lakásállományának 90 %-a, a megye és a járás összes lakásának 70 %-a villamosított. A külterületen lévő lakások 16 %-a volt villamosítva 1970-ben. Jelenleg körülbelül 2000 külterületi lakásban ég a villany.

Művelődés - iskolai végzettség

A tanyák több mint kétharmadába jár valamilyen napi- vagy heti lap. A tranzisztoros, elemes rádiók terjedése nagyon roha-

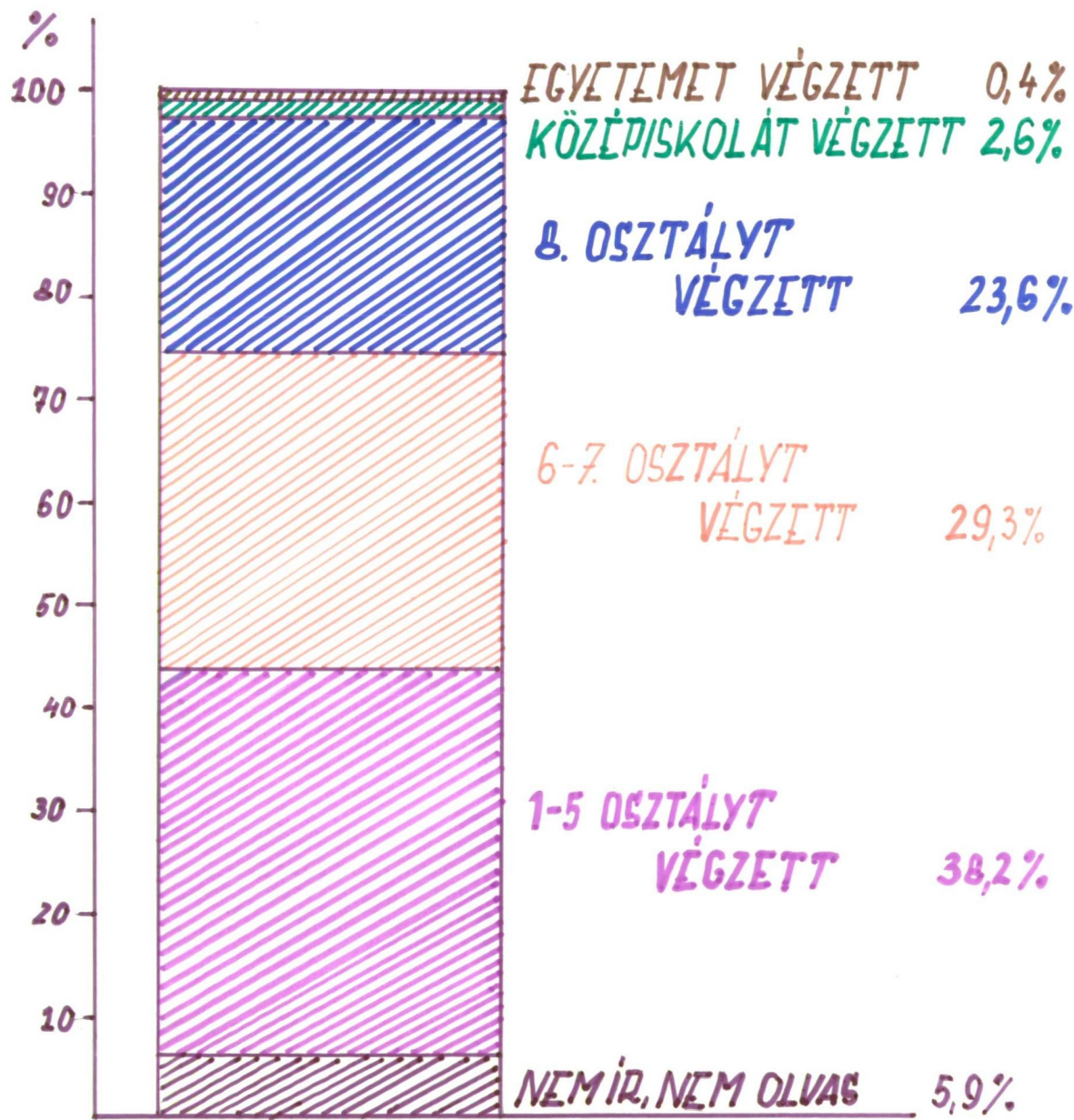
ma is volt a tanyavilágban, és am már kevés tanyából hiányzik. A kulturális létesítménnyel való ellátottság igen változatos képet mutat: a kihasználatlan kulturháztól, a szűk helyiségek zsufolttságáig. Önálló művelődési házzal kevés tanyaközpont rendelkezik. Hasznos kezdeményezésnek bizonyult pár helyen, hogy a gazdaságok, tsz-közi vállalatok magukra vállalták a művelődési otthonok közös fenntartását, mint pl.: Balotaszállás, Kéleshalom, Szank. A tanyai területeken is emelkedett a színházi előadások és az ORI műsorok száma, amelyek közül főleg a könnyű műfajú előadásokat látogatták nagyobb számmal. A hangversenyek és kiállítások iránt nincs érdeklődés. A tanyavilág legrégibb és legfontosabb művelődési közponja az iskola. Ide járnak legszívesebben a tanyasiak a ráérő idejükben filmet, tv-t nézni, könyvet kölcsönözni, TIT előadásokat hallgatni.

Az utóbbi időben megfigyelhető, hogy az ilyen jellegű művelődési igény csökken. Évekkel ezelőtt a járási művelődési autóval biztosított programokon /film-előadás/ nagy volt a résztvevők száma. Ma már kisebb az érdeklődés. A tanyai művelődés ügyét sok probléma nehezíti. Része van ebben helyenként még az igények hiányának, a kezdetleges állapotoknak, a belterület nagyobb vonzásának is. Összefüggésben: a művelődési helyzetet kulturális ellátottságot illetően a tanyák között ma is nagy fejlődésbeli különbséget lehet megállapítani.

A műveltségi szint egyik jellemzője az iskolai végzettség. A járás tanyai lakóinak több mint a 95 %-a csak az általános iskola szintjéig jutott el. Az iskoláztatás, az iskolai ellátottság jelenleg is a tanyavilág legnagyobb gondja. Erre nem világít rá, hogy nagy százalékban csökkent az analfabéták száma. Sokkal inkább abban van a helyzet súlyossága, hogy a tanyai fiatalság hogyan tanulhat tovább. Miféleképpen, milyen reagálással fogadja be korunk sokféle hatását, amivel később találkozni fog. A tanyai iskolák jelentős részében osztatlan tanítás folyik. A tanulócsoportok száma kicsi. Kevés a tanyai iskolákban a szaktanár, ugyanakkor a képesítés nélküli pedagógusok száma nagy. Ezek nagy hivatástudattal, de hiányos felkészültséggel tanítanak. Számos iskolát átalakították ugyan körzeti oktatásra, más helyről a felsőoktatás tagozatos iskolákat tanyai kollégiumokba csoportosították át, de ez még nem általános. Kevés a tanyai gyerekek közül, aki közép-, vagy felső iskolába jut. A tanyai lakosoknak még az egynegyede sem végezte el az általános iskola 8 osztályát /23,6 %/. Az általános iskolánál magasabb - közép-, vagy felsőfoku - kézettségű tanyai lakos csak a 3-4 %-ot éri el. /Lásd: 17. sz. táblázat/

17. sz. TÁBLÁZAT

A TANYAI LAKOSOK ISKOLAI VÉGZETTSÉGE

Az iskolák körzetesítése

Mind a tanyai, mint a községi kisiskolákban magas a szakrendszerű oktatásban nem részesülő tanulók száma. Márpedig természetes, hogy ezek a tanulók lényegesen kevesebb tudásanyaggal rendelkeznek, mint akiket szaktanárok oktatnak. Mi az útja tehát annak, hogy a tanyai tanulókat ebből a hátrányos helyzetből kiemeljük?

Olyan iskolákat létrehozni, amelyekben a tanyáról behozott felsőtagozatos tanulók is megkapják a szakrendszerű oktatást. Vagyis a körzetesítés. Járásunkban a körzetesítéssel az általános iskolák száma 16-tal csökkent. Jelenleg a tanyai felsőtagozatos tanulók 65 %-a jól felszerelt diákközházokban és iskolákban tanulhat. Még 148 felsőtagozatos tanuló külterületen. A tanyai iskolák meglévő alsótagozatai előreláthatólag még sokáig funkcionálnak egyes helyeken.

Amikor a tanyai iskolák körzetesítése megkezdődött, akkor az volt a fő, cél, hogy az üresen maradt iskolák művelődési célokat szolgálnak majd. Ahol pedig erre nincs szükség, ott a területen működő termelőszövetkezetek, állami gazdaságok, stb. megvásárolják, vagy bérelhetik az épületeket. Az így kapott pénzből pedig a községi tanácsok a belterületi iskolákat bővítik, javítják, vagy felszereléseket vásárolnak. Azonban a jelenlegi kép nem ilyen egyértelmű. Az utóbbi esztendőben 16 iskola üresedett meg a járásban, és a jelenlegi

kihasználtságuk a következő:

4 tanyai iskolában működik klub, tanyamuzemu és MHSZ szoba Borotán az ugynevezett antallaposi iskolát művelődési célra használják. Egy agregátor segítségével televíziót működtetnek. /lásd: 17. sz. fénykép/

A tanyai klubok létrehozását ott kell szervezni és azokat az elhagyott tanyai iskolákat kell berendezni, ahol erre igény is van. Ezt az igényt azonban szervezni is kell. A kasszálási és jánoshalmi tanács az ilyen szervezőnek tiszteletdíjat ad havonta. Sőt Jánoshalma az utóbbi két évben 21.000,- Ft-tal támogatta a tanyai klubot. /Lásd: függelék 18. sz. fénykép/

A 16 Fresen maradt iskola közül ötöt lakásnak, szolgálati lakásnak használnak. Azonban kivétel is van. Pl.: a felsőcsőlyosi tanyai iskolába megállapodás és engedély nélkül egy család költözött be. Az iskolához tartozó melléképületeket - ugyancsak a tanács engedélye nélkül - a környéken lakók, a szomszédok használják.

Négy további iskolát már megvásároltak a gazdaságok, vagy bérlik. A Bácsszőlőshöz tartozó vöröserdei iskolát nyaranként az állami gazdaság veszi bérbe munkásszállás céljára. Balotaszálláson az alsóbalotai iskolát a helyi tanács már többször ajánlotta megvételre egy szegedi vállalatnak.

Az érintett iskolák közül hármat lebontásra ítélték. Ezek ugyanis már nagyon rossz állapotban vannak. Az anyagot az illetékes tanács fogja felhasználni. Ezeket az iskolákat egyrészt az állapotuk miatt nem érdemes felújítani, másrészt viszont olyan

környezetben vannak, ahol a közelben jobb állapotban lévő tanyai iskolákból már kialakítottak, vagy ezután fognak kialakítani művelődési centrumot.

A tanyai kollégiumok

A tanulás feltételei a tanyai gyermekek diákotthoni elhelyezésével sokat javultak. A megyei tanács kidolgozta a tanyai kollégium-építés terveit. Ezek szerint 1980-ig több mint kétezer kollégiumi helyet és 40 általános iskolai tantermet kell megépíteni. A program megvalósításához megmozdult a megye, az ország társadalma. A Hazafias Népfront, a Szakszervezetek Megyei Tanácsa, a KISZ Megyei Bizottsága felhívásra társadalmi akció keretében a lakosság, a vállalatok és tanácsok fizettek a kollégiumi alap számára. E társadalmi összefogás eredményeképpen kezdődött meg 1972-ben - és azóta már átadásra is került - Kiskunmajsán a 216 főt befogadó diákotthon építése. Megyénkben eddig már husz általános iskolai kollégium működik és nyújt hétfőtől szombatig otthonos környezetet 2700 tanyai fiatalnak.

Járásunkban Kiskunmajsán kívül még Jánoshalmán, Kisszálláson és Tompán van diákotthon. A jánoshalmi kollégium beindulásáról érdemes külön is szólni néhány szót, mint jellegzetes esetről. 1968-ban nagyon ellentétes vélemények közepette indult. A diákotthon létrehozása nem volt könnyű. Nemesak azért, mert

jelentős anyagi befektetést igényelt, hanem azért is, mert a szülők nagyrésze nem rokonszenvezett a gondolattal. Különböző rémhírek keltek szárnyar: "kiszakitják a gyereket a szülői házból, az otthon melegéből, vaságyra parancsolják" - mondogatták. Természetesen a féltés mellett olyan gondolat is szerepet játszott, hogy jelentős segítőtársat veszít nek el a mindennapi otthoni munkából. Nagy volt a tiltakozás. Voltak akik elmentek a miniszterhez, a rádiónak, tv-nek, ujságoknak írtak. Az első évben a 150 férőhelyes kollégium nem telt meg. Az első év azonban mindent bizonyított. A gyerekek megszerették az otthont. A szülők meggyőződtek arról, hogy a gyerekek rendezett körülmények között élnek és tanulnak. A pontos napirend, a kialakult családi légkör jó hatással van rájuk. A rendszeres tanulás eredményeikben is megmutatkozik. Hetedikben és nyolcadikban már nincs különbség a tanyai és a falusi gyerek tudásszintje között. Az eredmények azt mutatják, hogy ez az intézmény minden körülmények között biztosítja az eddigi hátrányos tanyai tanulás tanulmányi szintjének növekedését. Akik idekerülnek, azok el is végzik az általános iskolát. Nemcsak elvégzik, hanem határozott céllal indulnak az életbe. Eddig 133 gyerek végezte el a 8 osztályt. Ebből 43-an középiskolában folytatták tanulmányaikat, 83-an pedig szakmunkástanulók lettek.

Többen közülük nem akarnak felhagyni a tanyai élettel. Vissza akarnak térni oda, de már mint tanult, művelt szakemberek.

A kollégiumi élet a tanyai diákoknak nemcsak jobb tanulási feltételeket jelent, hanem más életmódot is. A nevelők segítségével megtanulják értékelni a technika számos előnyét, a tudomány sok segítségét. A tanyai kollégiumokban egy új nemzedék nőhet fel. Az itt szerzett ismeret és környezet formálja, alakítja a gyerekek magatartását. Nemcsak a magatartásukat alakítja, hanem a jövőjüket és vele a tanyák jövőjét is formálja.

ELLENTÉTES TENDENCIÁK A TANYÁK ÉLETÉBEN

A tanyai változások áttekintése során szükségessé válik, hogy rögzítsük azokat a legfontosabb tényezőket, amelyek gazdasági fejlődésünk jelenlegi szakaszában sürgetik a tanyarendszer bomlását, illetve további fennmaradását még elősegítik.

a./ Bomlasztó, felszámolást sürgető tényezők:

A tanyák létezésének alapvető okát a gazdasági tényezők /a kiemagántulajdon/ indokolták. Logikus tehát a következtetés, hogy gazdaságilag alapjuknak eltűnését a tanyák megszűnése követi. A szocialista mezőgazdaság és a tanya ~~antagonisztikus~~ antagonizmusa legtisztábban a nagyüzem magasabb fejlettségi fokán érvényesül. Kétségtelen tehát,

hogy elsősorban olyan tsz-eknél, gazdaságoknál gyorsabb a megszűnés, ahol a nagyüzem már ténylegesen kialakult.

A kisüzemi háztáji termelés elmaradottsága, korszerűtlensége - a tsz, vagy szakszövetkezet területén - is oka lehet a tanyák bomlásának. Ugyanis a korszerűbb berendezések, a fejlettebb agrotechnika hiánya miatt magasabb a termelési költség és alacsonyabb a jövedelem.

A legjelentősebb bomlasztó tényező a demográfiai helyzet. Az előző fejezetekben ez világosan kirajzolódott. A tanyavilág jövője szempontjából döntő a fiatalok magatartása a tanyával szemben. Az utóbbi időben sokan tanulmányozzák ezt a kérdést, és szinte egyöntetűen arra az eredményre jutottak, hogy a tanyai lakosság fiatalabb nemzedékének nem kell a tanya, elsősorban a hagyományos tanya.

A törekvő fiatalok jó része ipari szakmát tanul, és nem a mezőgazdaságban helyezkedik el. Ezek a fiatalok az új munkahelyeiken települnek le. Új környezethez szoknak, szórakozási, művelődési igényeiket a tanya már nem elégíti ki.

A beköltözés mozgatója gyakran a tanyák anyagi ellátásának elmaradottsága. Egyszerű gazdasági megfontolások alapján szorult háttérbe a viszonylag kis fogyasztású tanyavilág. A kis boltok gyakran a fenntartási költséget sem tudják "kigazdálkodni". A beszerzési, ellátási problémák taszító erejét pedig csak növeli, amikor a boltokban alapvető tanyai cikkeket - petróleum, lámpa, üveg - sem lehet kapni.

Ha az anyagi ellátás hiányosságai megoldódnának is, akkor sok helyen a kulturális szánkivetettség is bomlasztó tényezőként jelentkezne.

Nem lehet minden tanyába a villanyt bevezetni. Ezt még akkor sem szabad népgazdaságilag megtenni, ha egyébként "megfizetnék". Az áramszolgáltató vállalatok a kieső, elnéptelenedő tanyák villamosítását megtagadták.

Ahol a közlekedési feltételek nem javultak, javulnak, ott különösen csökken a tanyák száma.

Helyenként a tanyai lakos szabadulni akar a tanyák nehéz, időként nyers világától.

Növeli a tanyai területek problémáit a bűnözés aránya. A járásban előforduló erőszakos bűntettek nagy részét a járás tanyaterületein követik el. A bűncselekmények sokasága tanuskodik arról, hogy a zugkocsmáknak nagy szerepük van ebben a kérdésben.

A tanyavilág bomlásának kétszó telen jele, hogy az iparosodás hatására - különösen az utóbbi 15 évben - meggyorsult a tanyai lakosság átrétegeződése. A szemléletváltás az igények növekedését és a tanyai életmódtól való távolgást eredményezi.

b./ A tanyák fennmaradását elősegítő tényezők

Az elsőszámu tényező a háztáji és az abból származó többletjövedelem. Ez egyaránt előnyös a népgazdaságnak és a tanyai lakosságnak. A háztáji kisárutermelő gazdaságok éves termelési értéke nagy százalékat ért el szarvasmarhából, de főleg sertésből. Igaz, hogy aközelmultban némi

viSSzaesés mutatkozott, de jelentőségük, szerepük továbbra is fontos.

A szőlő- és gyümölcstermelő körzetekben lassítja a tanyák megszűnésének folyamatát a meglévő szőlő- és gyümölcs-ültetvények újabb telepítése. A régi öregszőlők művelésével sok tanyán-lakó ember foglalkozik. A fennmaradást segíti a tanya lakásfunkciója. A jelenlegi több mint tízezer tanyai lakos egymagában is lehetetlenné teszi a tanyakérdés radikális megoldását. Több helyen már a tanya mint lakás maradt fenn, és megszűnése a lakáskérdés megoldásnak függvénye.

Nem elhanyagolható érv a tanyák mellett, hogy generációkon keresztül sajátos élet- és szemléletmódot alakított ki. Nagy az érzelmi kötődés a tanyákhoz - főleg az időseknél. A fiatalok számolnak, összehasonlítanak. Az ilyen egybevetéseknél is gyakran győz a tanya. Főleg azokon a helyeken, ahol már van, vagy lesz villany.

A fennmaradást segíti továbbá, hogy a szakszövetkezeteken belül a közösen művelt terület arányát még nagymértékben a tanyai gazdálkodás adja.

A tanyapolitikai munka feladatai

Az ellentétes tényezők hogyan hatnak egymásra? Merre halad tehát a fejlődés?

Minden jel arra mutat, hogy a szétszórt egyéni tanyák lakossága /magával a tanyaépülettel együtt/ továbbra is csökken.

A szocialista mezőgazdaság átszervezése következtében a nagy táblák "tengerében" kis szigetekeskék ezek a tanyák, és ^{ajjöv}ő sorsuk sem lehet más, mint a megszűnés. A kérdés csak az, hogy mikor következik ez be. A tanyák megszűnése valóságos folyamat, amely ^Jegésztársadalmunk fejlődésével szoros kapcsolatban megy végbe. Vannak, akik azt hiszik, hogy a tanyák megszűnését siettetni, gyorsítani kell. Az ilyen emberek úgy gondolják, hogy a szocialista fejlődést fékezi az olyan intézkedés, amely megnyújtja a tanyák életét. Szerintük a tanyai lakosságot elvállaltjuk társadalmunk szocialista fejlődésétől, ha kint hagyjuk őket a tanyán. A gyakorlat számtalan példával bizonyította és bizonyítja, hogy a siettető-kén szeritő intézkedések nem hozzák meg a várt eredményeket. Segíteni ~~kell~~ a tanyákon - a fejlődés folyamatát követni - ma már csak úgy lehet, hogy támogatni kell azt a törekvést, amely a társadalmi érdekekkel egybeesik. Pontosan fel kell deríteni, hogy hol, miféle gazdasági hajtóerő, érdekeltség működik. Tisztázni kell ezek irányát, perspektíváját és a helyi adottságok figyelembevételével a szükséges intézkedéseket megtenni. A kérdés, amely e eljárainkat, feladatainkat motiválja az, hogy mit tegyünk a tanyáért amelyik bomlik, és mit, mennyit a tanyáért, amelyik marad. A lehetőség szerint segíteni kell azokon, akik el kívánnak jönni a tanyáról elhatározásból, vagy érdekeltségből. De ugyanakkor könnyíteni azokon is, akik továbbra is kint maradnak. Az alapcél: a hátrányos helyzet megszüntetése. Ha úgy tekintjük, hogy akkor nemcsak a beköltözéshez kell a segítség, támogatás, hanem az indokolt kinnmaradáshoz, a tanyai élet mai igények szerinti formálásához is.

Két megoldási mód ez, de mindkét megoldás azonos irányba vezet: a szocialista társadalom normáinak és reális társadalom- és gazdaságpolitika irányába.

A meghatározott községek adatai azt mutatják, hogy az utóbbi évek átlagában a tanyai lakásoknak évente csaknem 5 %-a szűnik meg. /Lakókis elköltözik, s az épületet vagy lebontják, vagy gazdasági célokra használják fel. Ilyen átlaggal számolva tehát 20 év alatt szűnnének meg a vizes, szétszórt tanyai lakóházak. A lemorasolódás üteme azonban nem egyenletes, vidékek szerint is nagyon változó. Eltérően hatnak a különböző előmozdító és gátló tényezők. A fejlődés további menete attól függ, hogy ezek a tényezők hogyan érvényesülnek.

Sok körülményt kell figyelembe venni annak megítélésében, hogy a tanyavilág bomlása szükségszerű folyamat. Ennek során a tanyák száma állandóan csökken, de a csökkenés mértéke eltérő. A tanyák megszűnését nem szabad erőltetni, de a betelepülés tervszerűségét biztosítani kell. Támogatni kell a tanyai lakosságot abban, hogy a zárt településekre kedvező feltételek mellett beköltözhessen.

A telek szerzésben és házépítésben támogatni kell őket. A tanyás községek területrendezési terve alapján segíteni kell a külterületi építkezést és felújítást a meghatározott feltételek mellett. A tanyai életfeltételek javítása érdekében

igen jelentős a helyes szemlélet kialakítása. Abban, hogy az adott körülmények között hogyan érvényesülnek a központi elgondolások, miként formálják a tanyák sorsát, meghatározó szerepük van a helyi pártszervezeteknek. Kötelességük ellenőrizni, hogy a különböző hatósági, gazdasági szervek hogyan segítik érvényesíteni a párt határozatait. Jórészt ezen mulik, hogy a tanyai emberek gondolkodása miképpen változik. Azért, hogy a szocialista életszemlélet egyre jobban hódítson, tovább kell szervezni az ismeretterjesztést, a felvilágosító munkát, a szóbeli agitációt, a közvetlen eszmecserét. Ebben jelentős szerepe van a Hazafias Népfrontnak és az ifjusági szövetségeknek is. Valamennyi említett feladatnál tehát a cselekvés módzatait kell kidolgozni. A feladatok együttes megoldása járulhat hozzá a tényleges haladáshoz. Sokat tehetnek a tömegpolitikai munka színvonalának növelése érdekében a tanácstagok is, akik rendszeres véleménycserét folytatnak a tanyai lakosokkal. A tanya és a korszerű mezőgazdasági nagyüzem együttléte még hosszabb ideig fennáll. A tanyai lakosság körében tudatosítani kell, hogy a tanyai feltételek objektíve nem versenyezhetnek a zárt települések viszonyaival. A tanya-rendszer - gazdasági pozíciója miatt - átmeneti. Az átmeneti időszak alatt gondoskodni kell a tanyai lakosság alapvető ellátásáról. Ezért több jelenlegi kööttséget, tilalmat fel kell oldani.

A tanyai társadalom felemelkedése érdekében növelni kell a felnövekvő új nemzedék általános és szakmai ismeretét. Biztosítani kell az oktatás, a művelődés feltételeit. Törekedni kell a hátrányos helyzet megszüntetésére. A tanyai lakosság művelődésének, szórakozásának egyik fontos, fejlesztendő területe a rendelkezésre álló lehetőségek kihasználása. Nem kevésbé fontos, hogy a járás valamennyi üzemébe, vagy szövetkezetébe bejáró tanyai dolgozókkal törődjenek.

Segíteni a tanyákon a fejlődés folyamatát ma már csak velük együtt, közösen, jogos érdekeikkel összhangban lehet. Mert a tanyavilág, még a korszerűsített tanyák is, külsőre más képet mutatnak ugyan, mint egy városi lakótelep, de az ottani lakosok úgy, ahogy vannak, megannyian a mi társadalmunk tagjai. Az ő előrehaladásuk szervesen kapcsolódik egész társadalmunk fejlődéséhez.

B i b l i o g r á f i a

Agrártörténeti tanulmányok Bp. 1960. 167-168. oldal

Alsó László: - Benisch Artur - Mártonffi Károly:

A tanyai közigazgatás rendezése Bp. 1937.

Abella Miklós: Néhány Duna-Tisza közti település vizsgálata.

Földrajzi Értesítő 1958. 2.

Bagi László: Kecskemét múltja és jelene.

Kecskemét, 1896.

Boronszky Samu: Bács-Bodrog vármegye

Magyar Vámsok Monográfiája 16. k.

Bene L.: A falu társadalma - Bp. 1925.

Buday György: A szegedi tanya problémái - Szeged 1930.

Belényesi Márta: Adatok a tanyakialakulás kérdéséhez.

Bp. 1948. 79. old.

Buda Béla: A felnőttkor küszöbén.

Tankönyvkiadó, Bp. 1924.

Cholnoky Jenő: Hazánk és népünk egy ezredéven át.

Bp. 1935.

Csontó Lajos: Kecskemét. - Kecskemét, 1930.

Csorba Tibor: A halasi csipke múltja és jövője.

Kiskunhalas, 1933.

Cserháti Sándor: Az Alföld mezőgazdasági viszonyainak reformja. Bp. 1907.

Czettler Jenő: Tanyai település és tanyai központok.

Bp. 1913.

Czókus Frigyes - Kiss József - Szűcs Mihály:

A tanyai gazdák és a Gazdaszövetség - Bp. 1919.

Demográfiai tényezők alakulása / Bács-Kiskun Megye Tanácsának Közlönye V. évf. I./

Dudás Gyula: Bács-Bodrog vármegye egyetemes monográfiája.

Zombor, 1896.

Parvas József: A legnagyobb magyar falu

Bp. 1965. 87. old.

Demográfiai Évkönyv: 1969. 303. old.

Demográfiai Évkönyv: 1972. A válások alakulása.

Demográfiai Évkönyv: 1972. Családi állapot és életkor szerint.

Erdei Ferenc: Futóhomok. A Duna-Tisza köze.

Bp. 1957.

Erdei Ferenc: Magyar falu Bp. 1974.

Erdei Ferenc: Magyar tanyák Bp. 1942.

Erdei Ferenc: Parasztok. Bp. 1973. /28. old./

Erdélyi János: Nemzeti iparunk Pest 1943.

Erdei Ferenc: A tanyakérdésről.

Közigazgatási Tudomány 1949. 5. sz.

Erdei Ferenc: A tanyarendszer kérdései a mezőgazdaság szocialista átszervezésével kapcsolatban.

MTA Agrártudományok osztályának közleménye 1951.

Erdei Ferenc: Kör és vidéke Bp. 1971.

Erdei Ferenc: Egy régi tanyatelepülésprobléma új megoldása
1964. VII. évf. 6. sz. 1-9. old.

Féja Géza: Viharsarok, Atheneum é.n. 114. old. Bp. 1937.

Földmunkás és szegénypapaszti mozgalmak Magyarországon
1848-1948 II. kötet 1079. old.

Faersten Géza: Javaslatok az alföldi gazdálkodás megja-
vitására - Bp. 1907.

Fodor Ferenc: A tanyarendszer kialakulása a Jászságban.
Magyar Gazdák Szemléje 1957.

Franyó Frigyes: A futóhomok és a léssz települési viszo-
nyai a Duna-Tisza köze középső részén.

M. Áll. Földt. Int. Évi Jel. 1961-ről.

Galgóczy Károly: Pest-Pilis-Solt-Kiskun megye monográfiája
Bp. 1876-77.

Dr. Glied Károly: Jánoshalma negyedszázada.

Kecskemét. 1970. 33. old.

Gesztelyi Nagy László: Magyar tanya - Kalocsa 1929.

Gesztelyi Nagy László: Magyar tanyakérdés Kecskemét 1927.

Győrfi István: A nagykun tanya Bp. 1910.

Győrfi István: A magyar tanya

Földrajzi Közlemények 1937. 4-5.

Győrfi István: Nagykunági krónika. Karcag 1922.

Hornyik János: Kecskemét város gazdasági fejlődésének tör-
ténete- Kecskemét, 1927.

Hajdu János: - Vá. György: Urunk olasz herceg volt

Jövendőnk 1957. VI. 15.

Horváth József: Major a pusztaiban - Kiskunmajsa.

Pétegyházi Közöny. 1966. VIII. 5.

Horváth József: Tanyaközpont Kigyós-pozstán

Félegyházi Közlöny 1966. XII. 23.

Horváth József: Könyve a fejlődés útján.

Félegyházi Közlöny 1967. XI. 3.

Horgos Béla: Tanyai kollégium, Család és iskola 1963. 1.sz.

Holka Vilmos: Csikória negye százada

Képes Ujság 1969. X. 13.

Ihrig Károly: Szövetkezetek Magyar Szemle Társaság

Bp. 1929.

Írószemmel 1971. Kossuth Könyvkiadó 1972.

Illyés Gyula: Puszták népe. Bp. 1936.

Járásunk 25 éve, Kiskunhalas, 1970.

Budapest 1970.

Jánoshalma Nagyközségi Tanács VB. Jegyzőkönyvei 1974-75.

Kemény Simon: Csonka Bácska tükre, Baja, 1932.

Dr. Karsai Ferenc: Jánoshalma története az őskortól 1849-ig.

Kecskemét, 1974.

Karsai István: Jánoshalma településtörténete.

Tanárképzős szakdolgozat, 1948.

Káán Károly: A magyar Alföld Bp. 1927.

Kiss István: A magyar tanyai közigazgatás és a tanyapolitika vázlat. Bp. 1932.

Kiss István: A hitelszövetkezetek és a tanyakérdés.

Magyar Szövetkezés, 1927. 7. sz.

Központi Statisztikai Hivatal 1960. évi népszámlálás 1-2.

Bp. 1960.

Központi Statisztikai Hivatal 1970. évi népszámlálás.

1a, 2, 20a, Bp. 1970.

Kiskunhalasi Járási Tanács VB. jegyzőkönyvei 1970-71.

Kiskunmajsa Narközségi Tanács VB. jegyzőkönyvei 1975.

Központi Statisztikai Hivatal, Statisztikai évkönyv, 1972.

Lakos Béla: Kecskemét gazdasági fejlődése.

Huszedik Század, 1913. 9-10. sz.

Lettrich Edit: Kecskemét tanyavilága, Földrajzi Tanulmányut

Bp. 1968. 9.

Lenin: Válogatott Művek II. kiadás

Szakra Bp. 1949. 770-870. old.

Lenin Válogatott Művei III. kiadás III. kötet

Magyar Helikon 1967. 40-122. old.

Mi lesz a tanyákkal? Hazafias Népfront 1973.

Mille Géza: Gyakorlati Gazdalexikon, Sylveszter Kiadó

Bp. 1927. 833. old.

Macsór Gábor: Málunk vidéken Bp. 1957.

Macsór Gábor - Tarr Ferenc: Tanyavilág - bomlóvilág

Kossuth Könyvkiadó, 1964.

Madarassy László: Nomád pásztorkodás a kecskeméti pusztá-

ságon - Bp. 1912.

Magyar Statisztikai Szemle: 1935. 5. sz. Kecskemét, mint

tanyaváros /Teljes tanyai statisztika/

Marx és Engels Művei II. kötet Bp. 1958. 442. old.

Matolcsy Mátyás: Agrárpolitikai feladatok Magyarországon.
Bp. 1936.

Mendel Tibor: Néhány szó az alföldi város kérdéseihez.

Földrajzi Közlemények, 1939. 3. sz.

Mátyás Ferenc: Kiskunmajsa - Uj Világ 1953. 33. sz.

Mendel Tibor: Alföldi városaink morfológiája.

Közlemények, Debrecen 1936. 1. sz. 44. old.

Majlát Jolán: Egy alföldi civis-város kialakulása.

Bp. 1943. 218. old.

MSZMP. X. kongresszusa

MSZMP. XI. kongresszusa

Nagy Szeder István: Adatok Kiskunhalas város történetéhez
Bp. Kiskunhalas, 1924.

Nagy Lajos: Kiskunhalom, Bp. 1969.

Parasztsors - parasztgond 1919-1944.

Magyar Történelmi Társulat és a Hazafia Népfrent
Könyvtára, Bp, 1960.

Papp László: A kiskunhalasi tanyatelepülés kialakulása.

Néprajzi Értesítő, 1940. 3-4. sz.

Papp László: A kecskeróti tanyatelepülés kialakulása
Szeged, 1936.

Perényi Imre: Településtervezés Bp. 1963. 468. old.

Dr. Romány Pál: A tanyarendszer ma. Bp. 1973.

Dr. Rópp Jakab: Jánoshalma története, A falu könyvtára.

Bp. 1927. 105 lap

Rapesányi Jakab: Baja, Bp. 1934.

Révai József: Marxizmus, népiesség, magyarság.

Bp. 1955. 320. old.

Robotos Imre: Magyar Szociográfia /Elmélet és gyakorlat/

Korunk 1939. XIV. évf. 762. old.

Dr. Romány Pál: A mai tanyák típusai.

Valóság 1972. 12. sz.

Dr. Romány Pál: Tanyák, tendenciák.

Tudomány és Mezőgazdaság 1973. 2. sz.

Rém községi tanács VB. jegyzőkönyve 1973.

Szendrei József: Koldusok Paradicsoma

Kossuth Könyvkiadó 1961.

Szabó Géza: Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye általános is-

merítettője és címtára Bp. 1930-31.

Szabó Kálmán: Kecskeméti tanyák

Kecskemét, 1936. 55. old.

Szilády Áron és Szilády Sándor:

Okmánytár a hódoltság történetéhez Magyarországon.

Halas c. fejezet. 1863.

Szabó István: A magyar parasztság története

Magyar Szemle kincsestára 8. sz.

Szabó Pál: Aranyhomok. Kortárs, 1963. VII. 1227-1229

Statistikai évkönyv, 1972.

Statistikai időszaki közlemények 216 kötet,

Társadalomstatistikai közlemények 19-20-32. old.

Tanyapolitika Bács-Kiskun megyében

MSZMP. Bács-Megyei B. 1972.

Tanácshatározatok 21/1974. sz. megyei tanács határozat

Tóth János: Kiskunhalas története - Nagykőrös 1861.

Tóth János: Szabad Kun Halas város történetének és emlé-
kezetesebb dolgainak summás előadása stb.

1808 - Kiadva 1926-ban.

Tomori Viola: A parasztság szemléletének kialakulása

Szeged, 1935.

Tábori István: A kiskunvági pásztorkodás Bp. 1936.

Tanyakonfresszus Szentesen Magyar Róma 1927. X.

Tanyai értekezéslet Makón Magyar Róma 1927. X.

Takács József: A magyar tanyák

Szövetkezeti Kutató Intézet Közleményei 83. sz.

Bp. 1972.

Tompa Nagyközségi Tanács VB. jegyzőkönyve 1974.

Tajti Erzsébet: A szóróvnytelepülések ... a Duna-Tisza közén

Földrajzi Értesítő, 1956. 1. fiz. 71-78. old.

Tarján István: Kinn a tanyán, a tanyai életéről általában.

Forrás, 1969. V.

Ujpestéri Elemér: Baja város jövője. Bp. 1936.

Dr. Udvardi József: Adatok a jánoshalmi iskola történetéhez

Dolgozat, 1962-ből.

Dr. Udvardi József: A kalocsai főegyházmegye története
1848-49-ben. Kézirat 1948.

Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium iratai.

Művelődésügyi Minisztérium Központi Irattára
1931. /860 - 4 - 470/

Vörösmarti Antal: A Duna-Tisza köze ipara.

Földrajzi Értesítő, 1953. VII. évf. 3. fejt.
289-239 old.

Weis István: A mai napon társadalom. Bp. 1929.

Zám Tibor: Bács-Kiskunból jövőek. Bp. 1973.

Zsigmond Tiór: A tanyai közigazgatás

A Magyar Gazdák Szemléje 1921. 7-3. sz.

F o l y ó i r a t o k

Jelmagyarítás

Bács-Kiskun megyei Népujság	=	BKMNU
Petőfi Népe	=	PN
Halasi Híre	=	HH

Az ötéves terv harmadik tervévében kigyullad a fény Kis-
szálláson és Fehértón BKMNU 1952. I. 5.

A tanyakérdés mai problémái a megyénkben

BKMNU. 1950. VI. 3.

- A tanyai iskolák fejlesztése PN. 1957. . 24.
- A tanyavilág és a falu PN. 1958. II. 2.
- A tanyavilág /Kisszállás/ általános fejlődéséről.
PN. 1958. II. 20.
- A tanyaközpontok kiemelődését... sürgeti a kecskeméti NEB
vizsgálata. PN. 1958. X. 21.
- A tanyai életéről. PN. 1958. XII. 11.
- Antalffy Gyula: Bucsú a pusztától: Duna-Tisza köze
Magyar Nemzet 1959. XI. 10.
- A tanyavilágba is jusson el a pártsajtó.
PN. 1960. IX. 16.
- A "Pénz ünnepe" Zsánán PN. 1962. XI. 4.
- A tanyavilág adatait gyűjti a kiskunhalasi múzeum.
HM. 1964. VIII. 26.
- Ári Kálmán: Tanyai fiatalok - Kisszállás
Képes Ujság 1965. I. 30.
- Antal Károly: A torony alatt - Kiskunhalason.
Képes Ujság 1965. IV. 3.
- A gyermekeknevelésről Harkakötőnyben.
HM. 1966. XII. 7.
- András Ida: Önéleírás a kiskunhalasi tanyavilágról
Képes Ujság 1962. I. 21.
- Áruellátás a tanyavilágban - Kiskunmajsa környékén.
PN. 1968. VI. 18.
- A tanyakérdésről is - Vályi Péter pénzügyminiszter márc.12-
13-án Kecskeméten. PN. 1969. III. 14.
- A tanyai iskolák helyzete. PN. 1969. VIII. 29.

A pártértelmezlet vitájáról. A közművelődés és a tanyai gyerekek. PN. 1970. X. 16.

A megyei pártbizottság és a megyei Tanács együttes ülése. PN. 1971. XII. 23.

Állásfoglalás a tanyaépületek helyreállításáról. A megyei tanács VB. határozata. PN. 1972. IX. 22.

Berauer József: A kolona egyházmegyei róm.kat. püspökség története. 1896. Kolona.

Benisch Artur: A tanyaközség kérdése.

Magyar Szemle 1929. 2. sz.

Bács-Kiskun megye Gazdasági és Kommunális fejlődésének 25 éve.

Bácsszőlős néven új község alakul. BKMMU. 1951. XII. 29.

Bogyó Elemér: Vándormozi a harkakötönyi tanyaközpontban.

BKMMU. 1955. II. 4.

Bogyó Elemér: Népművelési munka a tanyavilágban.

BKMMU. 1950. II. 26.

Bieliczky Sándor: Felsőkömpöci tanyai iskoláról.

PN. 1957. IX. 15.

Bieliczky Sándor: Kultúra a harkakötönyi községben.

PN. 1958. I. 19.

Bács-megye hároméves tervből: 91 új iskola a tanyavilágban. PN. 1958. X. 1.

Borota község külterülete. PN. 1958. XI. 28.

Bieliczky Sándor: Jászszentlászló - Ilonaszállási tanítóról. PN. 1959. VII. 15.

Bieliczky Sándor: Bácsszőlőssön új művelődési otthont avat-
taj augusztus 20-án. PN. IX. 26.

Braun János: Még a villany Balotaszálláson.

PN. 1960. I. 15.

Bács megye 15 éves lakásépítési terveiről: tanyaközponto-
kat alakítanak ki. PN. 1961. II. 28.

Bieliczky Sándor: Tanyai népművelők /Jánoshalma-Kisberdő/

PN. 1961. V. 12.

Bieliczky Sándor: Kisszállás közművelődése.

PN. 1961. VI. 16.

Balotaszállási jegyzetek. PN. 1961. XII. 5.

Befjeződött megyénk községeinek villamosítása. Augusztus
20-án kigyullad a villany Zsanán.

PN. 1962. VII. 17.

Berberovics István: Villamosítás és társadalmi haladás.

PN. 1963. I. 31.

Balogh József: Beszélő képek Kisszállásról.

PN. 1965. IV. 17.

Balogh József: Kisszálláson kollégiumot nyitnak.

PN. 1965. VIII. 31.

Balogh József: Csak újabb diákotthonokkal enyhíthető a ta-
nyai iskolák gondja. PN. 1965. ~~XX~~ X. 24.

Békeest Zsanán - PN. 1966. III. 25.

Balogh József: A zsanai csontevő - községtörténet.

PN. 1966. VII. 23.

Balogh József: Ötven évek egy családban - Jánoshalmi diák-
otthon. PN. 1966. X. 21.

Balotaszállítás a gyors fejlődés útján. PN. 1966. XII. 28.

Balogh József: Eladó egy iskola - Kispirtó.

PN. 1967. I. 17.

Busi Vince: Olaj a kertek alatt - Szank.

Köpes Ujság 1967. I. 28.

Bekes Dezső: Tompa és külterületének kulturális élete.

PN. 1967. IV. 3.

Balogh József: Zsanán megállt az idő?

PN. 1967. XII. 9.

Bajor Nagy Ernő: Egy felmérés tanulsága: nem kielégítő a
tanyák művelődése. Szabad Föld 1968. I. 14.

Balogh József: A kasszálási hétközi otthonról.

PN. 1968. II. 4.

Balogh József: A megyei tanács határozata a tanyai iskolák
körzetesítéséről. PN. 1968. VI. 21.

Balogh József: Zsanán tanterem, óvoda épül.

PN. 1968. IX. 5.

Dr. Bilokov Pál: A tanyai iskolák helyzete és jövője a kis-
kunhalasi járásban. MH. 1968. IX. 18.

Bařanyi Pál:-Pásztor Zoltán: Berü - boru Borotán.

PN. 1969. IX. 26.

Benedek István Gábor: Tanyák homok alatt - Bácsme gyében.

Magyar Hírlap 1970. V. 16.

Csató Károly: Változó élet Majsa külterületein.

PN. 1975. IX. 9.

Csereznyék István: Mozi a tanyavilágban.

BKMNU. 1954. VI. 9.

Czakó Ferenc: Huszéves községeink - Zsana.

HH. 1972. II. 2.

Czakó Ferenc: Együtt a tanáccsal. PN. 1958. I. 12.

Csáky Lajos: Fejlesztik a tanyai filmvetítéseket.

PN. 1959. II. 25.

Csáky Lajos: Kulturmunka a kiskunhalasi járás tanyavilágában. PN. 1959. IV. 28.

Csáky Lajos: A tanyai mozi ellátásáról. PN. 1960. VII. 17.

Csáky Lajos: Zsanai művelődési otthon. PN. 1960. XI. 30.

Czakó Ferenc: Villany a tanyavilágban. HH. 1972. VII. 12.

Czakó Ferenc: A kiskunhalasi Rekettye puszta lakóinak élete. PN. 1967. II. 16.

Czakó Ferenc: Kisriport egy tanyai iskoláról - Alsózsana HH. 1969. IV. 9.

Csató Károly: Ríport a kiskunhalasi külterületi iskolájáról HN. 1971. V. 26.

Czakó Ferenc: Huszéves községeink - Kunfehértó.

HH. 1972. V. 10.

Czakó Ferenc: Huszéves községeink - Balotaszállás tegnap és ma. HH. 1972. VII. 26.

Czakó Ferenc: A tanyai gyermekek örömeire - Kiskunhalas. HH. 1972. VIII. 30.

Derényi István: Zsanán kéttantermes iskola épül. BKMNU. 1952. I. 5.

Diákotthonok - Jánosalmán - Tompán

HH. 1964. VII. 1.

Dénes Éva: Gyarapodó községben - Kunfehértó.

PN. 1971. V. 20.

Dénes Éva: Még mindig nehéz. Tanyai valóság.

PN. 1972. II. 25.

Erdei Ferenc: Mi lesz a tanyákkal?

Népszabadság, 1962. XI. 3.

Erdei Ferenc: A tanyák kérdés megoldása.

Szabad Föld 1948. IX. 20.

Erdei Ferenc: A tanyavilág két évtizede.

Népszabadság, 1965. I. 10.

Erdei Ferenc: Két megye tanya gondjai

Magyar Nemez 1965. VII. 10. 168.

Erdei Ferenc: Történelmi lecke a tanyákról.

Törtérs 1965. 11. sz.

Egy új község /Harkakötöny/ fejlődéséről.

BKMNU. 1955. I. 19.

Ég a villany Szankon. PN. 1957. XII. 14.

Eszik Sándorné: Csólyospálos tanyáin.

PN. 1958. XI. 16.

Eszik Éva: A tanyák elindulnak - Kunfehértó

PN. 1965. IX. 25.

Ery József - Fodor Gábor: A Magyar Hírlap Bácsban. A jelen
és a jövő célkitűzései.

Magyar Hírlap 1969. II. 12-17-ig.

Fehértó tanyaközpont villanyt kapott. BKMNU. 1951. XII. 21.
Fénykép a Balotaszálláson épülő új hajókról.

BKMNU. 1953. II. 21.

Fejlesztjük a tanyai iskolákat. BKMNU. 1953. XI. 17.

Fejlődnek a kiskunhalasi iskolák. PN. 1957. V. 11.

Fénygyul Pirtón. PN. 1958. III. 19.

Fenyvesiné, Góhér Anna: A művelődési autó első utja a tanyavilágban. PN. 1959. VI. 16.

Földesék Béla: Az új élet peremén. Pirtó. PN. 1963. III. 10.

Falvak, tanyák nyári ellátása. PN. 1969. VII. 10.

Felhívás a tanyai iskolák villamosítására HNF-KISZ

PN. 1971. IX. 21.

Gáspár Klára: Balotaszállási őrzőrat. BKMNU. 1954. II. 7.

Gagolák Gyuláné: Népi demokráciánk jobb gazdagodása a tanyai dolgozókról. BKMNU. 1951. XII. 31.

Gáspár Klára: Rekettyei ember k. BKMNU. 1954. VIII. 1.

Gáspár Klára: Tanyai vasárnap. BKMNU. 1954. VIII. 4.

Gáspár Klára: Balotaszállítás. BKMNU. 1955. I. 14.

Gáspár Klára: A növekedés örömei és gondjai Kunfehértón.

BKMNU. 1956. VI. 23.

Gáspár Klára: Kigyósi esték. PN. 1957. III. 31.

Gáspár Klára: Inokapusztán után Zsanónak kell szövetkeznie.

PN. 1957. IX. 27.

Gáspár Klára: Tíz hét alatt felépület az iskola Zsanápusztán. PN. 1957. XII. 19.

Gáspár Klára: Győzelem a sötét felett. PN. 1958. VII. 13.

Gazdag program Bodoglár pusztán /új iskola/

PN. 1958. X. 5.

Gáspár Klára: A kasszállási pusztarendszer jelene és jövője

PN. 1959. VI. 2.

Gáspár Klára: Zsanán. PN. 1959. VII. 5.

Guruló könyvtár a tanyai lakosság könyvellátásáról.

PN. 1961. I. 11.

Génes Gábor: A tanyai iskolák diavetítőgépet kapnak.

PN. 1961. II. 12.

Gál Sándor: Balotaszállítás régen és ma.

PN. 1964. IV. 4.

Gacsányi István: Klubszobát avattak Kéleshalmán.

III. 1964. VIII. 5.

Griff Sándor: Kié a puszta? /Balotaszállítás - 1965. III.7.

Gál Sándor: Bodoglári történet. PN. 1965. VIII. 1.

Gál Sándor - Pásztor Zoltán: Borota. PN. 1965. XI. 11.

Gulyás Pál: Bács, a homok meggyője.

Népszabadság 1966. VII. 1. és PN. 1966. X. 12.

Gál Sándor: Bácsszőlősen van-e a világ vége?

PN. 1968. XI. 21.

Gál Sándor: A kótlaki falu - Pirtó. PN. 1968. XI. 27.

Gál Sándor: Riport Zsanaközségről. PN. 1968. XI. 23.

Gulyás Pál: A tanyák messze vannak.

Népszabadság, 1969. IV. 9.

Gál Sándor: A János alkai - Kiserdőn élő emberek életéről.

PN. 1970. V. 26.

Gábor István: Villany a tanyai iskoláknak. Bács-Kiskun
megyei akció. Magyar Nemzet 1971. IX. 23.

Heltai Nándor: Villany a tanyasi iskolákban.

PN. 1971. IX. 7.

Heltai Nándor: Látogatás Bácsszőlősen. PN. 1972. I. 11.

Heltai Nándor: Pirtó. PN. 1975. II. 27.

Hajdani szolgaföldön - Kiszállítás fejlődése.

BKMNU. 1953. V. 1.

Harkakötöny - született: 1950-ben. PN. 1957. III. 22.

Hancsek László: Minél több jó filmet a tanyán élőknak.

PN. 1961. XII. 10.

Hatvani Dániel: Bácsszőlős fejlődéséről PN. 1962. I. 6.

Horváth József: A majsai tanyai iskolában.

PN. 1962. VII. 20.

Hatvani Dániel: Új távlatok Balotaszálláson.

PN. 1962. VII. 28.

Hatvani Dániel: Kísérleti telep a pusztán /Kömpöc/

PN. 1962. X. 26.

Hatvani Dániel: Háztáji a tanyavilágban /Zsana/

PN. 1963. XII. 10.

Hatvani Dániel: Balotaszállítás mezőgazdaságáról.

PN. 1964. XII. 2.

Holka Vilmos: Hazai színvonal. Arany a homokon.

Köpec Ujság 1965. IV. 24.

Hatvani Dániel: A mélyponton már tuljuttottak Zsanán.

PN. 1966. II. 11.

Hatvani Dániel: Erdőtelepítés a homokon - Balotaszállás.

PN. 1966. III. 22.

Hatvani Dániel: Gondok és feladatok Balotaszállás pártszervezeteiben.

PN. 1966. IV. 21.

Horvát József: Kigyulladt a fény Kigyós-pusztán.

NH. 1971. VII. 14.

Hatvani Dániel: Harkakötöny fejlődése és terve.

PN. 1967. IV. 18.

Hatvani Dániel: Mi lesz veled Bácsszőlős?

PN. 1967. VIII. 25.

Hatvani Dániel: Balotaszállás általános fejlődése.

PN. 1967. X. 29.

Hatvani Dániel: Illancsért szól a harang - Kéleshalom.

PN. 1968. XI. 3.

Hatvani Dániel: Általában a tanyákról. PN. 1969. I. 19.

Hatvani Dániel: Puszták, tanyák: Kiskunhalas tanyavilágáról.

PN. 1969. VIII. 31 - IX. 2.

Hatvani Dániel: ~~Összefoglalás~~ Tünődés a tanyákról.

PN. 1970. II. 8.

Hatvani Dániel: Hol ér véget a kövesút? - Móricgát.

PN. 1971. III. 7.

Hatvani Dániel: Tél vége a kelebiai Kerckerdőben.

PN. 1971. III. 11.

Hatvani Dániel: Lakótelepeket vajudó tanyavilág.

PN. 1972. II. 6.

Hatvani Dániel: Lakatlan tanyák. PN. 1972. IV. 26.

Igy vált az iskola Kigyóspuszta központjává.

BKMNU. 1950. III. 5.

Inokapuztán iskola épül. BKMNU. 1956. IX. 21.

Illés Sándor: Húsz év után a futóhomok nyomában.

Magyar Nemzet 1957. XII. 8.

Iskolahálózatunk fejlesztése /15,5 m/F_t a tanyai iskoláknak/

PN. 1958. I. 12.

Illés Sándor: Emberek a határban Kiskunhalas környékéről.

Magyar Nemzet 1958. VII. 10.

Illés Sándor: Kilábalt a monórból - Kiskunhalas.

Magyar Nemzet 1958. X. 22.

Jászmentlőszőlő külterületén. PN. 1960. VII. 16.

Iskolák körzetesítése. Megyei beszámoló. PN. 1962. XI. 3.

Jóba Tibor: Új arcot vett a táj: Szank. PN. 1963. IX, 20.

Ibrányi Pálth Béla: Nagy változások Kelebián.

Köpes Újság 1966. VI. 11.

Illés Sándor: Kiskunhalas környékén. Magyar Nemzet 1967. I. 1.

Jóba Tibor: Balotaszállítás gondjairól, terveiről.

PN. 1968. X. 25.

Jóba Tibor: Balotai változások. PN. 1969. I. 5.

Jóba Tibor: A megyei Tanács V. határozata a tanyai iskolák
villamosítása érdekében.

PN. 1971. X. 24.

Jóba Tibor: Tettek és szándékok Kömpöcön. PN. 1971. XII. 15.

Ibrányi Tóth Béla: Tanyai lámpások. Kőpos Ujság 1972. IV. 15.

Kunuszabó Ferenc: A tanya - életrevaló.

Élet és Irodalom 1973. 7-8. szám

Komármi Attila: A tanyai fiatalokért. PN. 1971. X. 14.

Köves Imre: A Szabad Föld Téli Érték a kiskunhalasi tanya-
világban. /Dél-pestmegyei Népujság, 1950. I.1./

Kiskunhalason is rendeznek tanyakiállítást.

BKMNÜ. 1950. IX. 27.

Kiskunhalasi tanyavilág fejlődésnek indult.

BKMNÜ. 1950. X. 3.

Kisgyűlés - fizetési határban. BKMNU. 1951. V. 6.

Kéles Álom dolgozói megszabadulnak a múlt börtönétől.

BKMNÜ. 1953. II. 22.

Kiskunhalasi jegyzetek. BKMNU. 1954. III. 23.

Kulturközpont a tanyavilágban. BKMNU. 1954. XII. 5.

Kultúr ház épül Harkaközfőnyben. BKMNU. 1956. X. 6.

Kereskedő Sándor: Riport a kiskunhalasi emberek életéről.

PN. 1957. IV. 4.

Kovács Andor: Új-község születik megyénkben, Bodoglár.

PN. 1957. VI. 21.

Keserű: Törpe vízűvek, tanyai iskolák, orvosi lakások

Kiskunhalason és a Duna-Tisza közén.

Magyar Nemzet, 1958. II. 22.

Kiskunhalason a felszabadulás előtti időkre emlékeznek.

PN. 1958. III. 15.

Kiskunhalasi Vörös Október Tsz tanyaközpontosítási tervei.

PN. 1958. XII. 6.

Kereskedő Sándor: Őrjárat a tanyavilágban.

PN. 1959. XII. 25.

Kemény László: Villany Balotaszálláson. PN. 1959. XII. 30.

Kéleshalom tiz esztendeje. PN. 1960. VIII. 18.

Kulturális feljegyzések Kunfehértóról. PN. ~~III~~ 1961. VI. 27.

Kereskedő Sándor: Jászszentlászló fejlődéséről.

PN. 1964. VII. 19.

Kovács Miklós: Ahova nem jut el az autóbusz. Évente 2000

km-t gyalogol a tanyai ki-diák. PN. 1964. IX. 4.

Kovács Miklós: Ahol három ut találkozik, Zsana.

PN. 1965. IV. 15.

Kispéter Imre: Fiatal dolgozók egy fiatal gazdaságban, Ba-

lotaszállás. HH. 1966. IX. 21.

Kereskedő Sándor: Harminc év múltán, Balotaszálláson.

PN. 1967. II. 26.

Kispéter Imre: Kigyullt a fény a kigyósi tanyakerületben.

HH. 1967. IX. 20.

Kereskedő Sándor: Tompa Községről és külterületének lakóiról

PN. 1968. X. 26.

Kereskedő Sándor: Majsai változások. PN. 1968. XII. 24.

Kereskedő Sándor: Balotaszállási változások.

PN. 1971. II. 7.

Kékesdi Gyula: Kiskunhalas.

Népszabadság, 1972. II. 20-22-23-24-25.

Kispóter Imre: Villany a balotaszállási tanyákon.

HH. 1972. VIII. 23.

Lakásépítések a tanyaközpontokban. BKMNU. 1950. VIII. 19.

Lakos György: Képek a mai kiskunhalas életéből.

Népszabadság 1959. I. 13.

Lakatos Vince: Eladtak egy iskolát, Pirtó.

PN. 1968. V. 12.

Lusztig József: Az alkotmány napján avatják a jánoshalmi tanyai klubot. HH. 1968. VIII. 7.

Lusztig József: Villanyt kapott a tanyavilág - Kecskés puszta. PN. 1970. IV. 22.

Lakatos Attila: Száz könyv egy kollégiumnak, Kiskunhalas.

PN. 1972. IV. 23.

Lakatos Attila: Irodalmi est Tajón. PN. 1972. IV. 26.

Leküzdjük a hátrányos helyzetünket. PN. 1970. IX. 23.

Művelődési otthont építettek Bácsszőlősen.

PN. 1957. VI. 18.

Mélykut - öregmajoriak öröme és jogos kívánsága

PN. 1958. VII. 24.

Megkezdtek a tanyaközpontok villamosítását.

PN. 1960. VII. 2.

Madarász László: A tanyai gyermekekről való gondoskodás.

PN. 1960. VIII. 25.

Molnár Frigyes: Futóhomokból - aranyhomok.

Népszabadság 1961. V. 9.

Mester László: Kiszállási gondok. PN. 1962. IV. 29.

Mester László: Visszatérnek a fiatalok/Tompa/

PN. 1962. V. 11.

Mester László: Tanyán fogok tanítani.

PN. 1962. VII. 13.

Mester László: Ami volt és ami lesz /Harkakötöny/

PN. 1962. IX. 23.

Martonosi Pál: Jánoshalma hétközi otthonáról.

PN. 1964. II. 5.

Martonosi Pál: Klubfoglalkozások, tanyanapok a kiskunhalasi
járásban. PN. 1965. VI. 23.

Mester László: Jászszenklászló Felső-tanya lakóinak életéről.

PN. 1965. XII. 19.

Martonosi Pál: Jánoshalma - Kiserdő. HH. 1966. I. 5.

Martonosi Pál: Magszünnék a tanyák. HH. 1966. II. 16.

Mester László: Két lány a tanyán - Balotaszállás.

PN. 1966. IV. 17.

Mester László: Riport Mórleány kulturális munkájáról

PN. 1966. XII. 4.

Martonosi Pál: Hétközi otthon 100 diáknak Jánoshalmán

HH. 1967. III. 8.

Martonosi Pál: Zsana, Borota, Kunfehértó, Rém a fejlődés
tükrében. HH. 1967. III. 22.

Mazug Lajos: Látogatás egy fiatal községben - Balotaszállás

HH. 1968. X. 9.

Mazug Lajos: A tanyán élőkről volt szó - Kiskunhalason

HH. 1968. XII. 18.

Mester László: Kiskun tanyák fölött

PN. 1969. IV. 13.

Major Lajos: A tanyavilág négy sarka Bács.m.

Szabad Föld, 1972. II. 12. - 2o, 27

Nagy Ottó: 28 tanyai iskolában már ég a villanya

PN. 1971. XII. 1o.

Napköziotthont ó telefont kapott a kiskunhalasi Vörös

Szikra Szövetkezet. BKMMU. 1951. VI. 2o.

Nagy József: Megyénk lakosságának 43 %-a tanyavilágban él.

PN. 1958. XII. 13.

Nagy Ottó: Szereti a zsanai nép a pusztát.

PN. 1959. VII. 7.

Nagy Ottó: Hogyan lett "Illmesből" - Kéleshalom.

PN. 1961. XII. 1.

Németh Géza: Jánosalmi embereke PN. 1963. III. 9. - foly-

tatásos - III. 15.

Napirenden az iskolák körzetesítése. PN. 1963. VIII. 8.

Nagy József: Az első párttitkár - Kisszállásról.

PN. 1965. IV. 8.

Nagyapáti János: Falugyűlés Harkakötönyben.

HH. 1972. III. 1.

Opauszky László: Kunfehértón jártunk.

PN. 1969. IV. 1o.

Postahivatalt kapnak a tanyaközpontok.

BKMMU. 195o. VI. 3.

Básztor Zoltán - Gáspár Klára: Kiskunhalas.

PN. 1959. VIII. 2.

Palkó László - Básztor Zoltán: Jánoshalma.

PN. 1959. VIII. 9.

Perny Irén: Szank külterületének változásáról.

PN. 1961. VI. 11.

Perny Irén: Zajlik az élet Kisszálláson.

PN. 1963. IX. 13.

Pirtói helyzetkép - HH. 1964. VII. 22.

Perny Irén: "Hódit a zászló, amelyet viszünk". - Pirtó

PN. 1965. VI. 6.

Perny Irén: Balotaszállítás fejlődéséről. PN. 1969. V. 13.

Pavlovics Miklós: 1973.-ra villanyt kapnak a tanyai isko-

lák. Megyei Tanács VB. PN. 1971. VI. 19.

Perny Irén: Kollégiumi alapkövetelmény Kiskunmajsán.

PN. 1972. VI. 27.

Perny Irén: Kinőttek a földből a kiákkotthon körvonalai Kis-

kunmajsán. PN. 1972. VIII. 12.

DR. Romány Pál: Negyedszázad változásai a homok világában.

Népszabadság, 1972. LII. 6.

Részletes írás Tompa községéről. BKMNU. 1952. IV. 4.

Részletes írás a tanyavilág lakóinak életéről.

BKMNU. 1953. III. 14.

Ruffy Péter: Aranyhomok a Duna-Tisza közén.

Érdekes Ujság 1958. X. 13.

Römsics Ferenc: A bácezzőlősi fiatalokról.

PN. 1958. XII. 5.

Rémán János: Kiskunhalas külterületének helyzete.

PN. 1960. II. 20.

Szakelőadások indulnak a kiskunhalasi tanyavilágban.

BKMNU. 1954. III. 2.

Szank községről. PN. 1957. XI. 26.

Szűcs Károly: Szülésznői lakás és orvosi rendelő Zsanón.

PN. 1953. II. 23.

Szűcs Károly: Zsanaeresztő - született 1951-ben.

ON. 1953. IV. 4.

Szétosztott tanyavilág helyett kulturált lakótelepeket.

Megyei Tanács VB. PN. 1958. VI. 3.

Schwób Péter: Épül a bodoglói kulturház.

PN. 1959. XI. 7.

Szili Máté: Villasor Kunfehértón.

PN. 1960. IX. 29.

Szeretik a vándormozit a tanyasiak.

PN. 1960. X. 18.

Szank: a magyar földgáz- és kőolaj kutatás fontos új területe.

Szabó Attila: A tanyavilágban élő fiatalokról.

PN. 1969. V. 13.

Stackó Károly: Ismerjük meg járásunkat, Kunfehértó.

HH. 1969. IX. 17.

Selmei Katalin: Negyven Bács áramfejlesztő a tanyai iskoláknak. PN. 1972. VI. 14.

Dr. Stammer József: Kigyullt a fény a Kiskunhalas - Felső-
szállási iskolában. MH. 1972. VI. 23.

Tóth Ferenc: Épülő, szépülő Bácsszőlős. MH. 1975. VIII. 6.

Tóth Ferenc: Épülő, szépülő Szank. MH. 1975. VII. 30.

Dr. Takács József: Tanyavilág a mai társadalomban.

/helyzeti adottságok és lehetőségek/

PN. 1974. IX. 5.

Dr. Takács József: Tanyavilág a mai társadalomban.

/Anyagi és gazdasági alapok/

PN. 1975. IX. 6.

Dr. Takács József: Tanyavilág a mai társadalomban.

/A közeli és a távolabbi jövő/

PN. 1974. IX. 7.

Tóth Ferenc: Épülő, szépülő Kisszállás. MH. 1975. IX. 3.

Tanyaközpont létesül Felsőterézhalmán /BKMNU. 1950. VI. 21./

Terjed a kultúra fénye a kiskunhalasi tanyavilágban.

BKMNU. 1951. I. 20.

Több könyvtár a tanyavilágban. BKMNU. 1953. XII. 4.

Tanyai beszélgetés. BKMNU. 1954. I. 1.

Tanyai iskoláink életéből. BKMNU. 1954. II. 9.

Tanyai kismagyarok a napközi otthonban. BKMNU. 1954. VIII. 3.

A tajori szövetkezeti bolt. BKMNU. 1954. XII. 17.

Tarján István: A kelebiai Nagykőri-majorban kigyulladt a

villany. PN. 1957. VIII. 23.

Tanyaközpont Kunbaján. PN. 1958. VI. 24.

Tarján István: Kettős ünnep a tanyán, Kiskunmajsa.

PN. 1959. IV. 4.

Tanyai népművelés. PN. 1960. II. 4.

Tanyai állandó bizottság létrehozása. PN. 1960. III. 31.

TV-t kapott Balotaszállás. PN. 1960. IV. 8.

Tóth István: Kiskunmajsa jövője. PN. 1964. I. 12.

Tóth István: Bács-megye tanyarendszeréről általában.

PN. 1964. IV. 24.

Tóth Sándor: Képes riport Kunfehértóról. PN. 1964. VIII. 20.

Tóth Pál F. - Pásztor Zoltán: A 20 év egy napja, Tompa.

PN. 1965. III. 25.

Tanyavilág - 1965. PN. 1965. VIII. 29.

Tarján István: Egy köz ség multja és jelene - Kisszállás.

PN. 1966. III. 30.

Tóth István: Harkakötöny fejlődése ől. PN. 1966. IV. 10.

Tarján István: Kiskunhalasi járás. PN. 1966. VI. 16.

Tarján István: Kiskunhalas. PN. 1966. VIII. 18.

Tanúskozik a megyei pártbizottságnak. PN. 1966. XI. 1.

Tóth István: Tanyavilág Bács-megyében. PN. 1967. II. 5.

Tóth István: Új szín a tanyai népfront bizottságok munkájában. PN. 1968. III. 5.

Tóth István: A tanyai lakosság kulturális helyzete.

PN. 1968. XI. 30.

Tanyai iskoláink a TV-ben. PN. 1968. XII. 13.

Tóth István: Népfront - tanácskozás Bács-megyei tanyákról.

Magyar Nemzet 1969. I. 11.

Tanács élni - Több segítséget várnak.

PN. 1969. VI. 26.

Több tanyai iskola megszűnik Tompán. HH. 1969. VII. 21.

Tóth Ferenc: A tompai kollégisták. HH. 1970. III. 11.

Tanyák 1985-ben és 2000-ben. PN. 1970. III. 24.

Tóth Pál: Társadalmi összefogás. Népszabadság 1970. V. 30.

Tóth Pál: Mai gondok Kiskunhalason.

Népszabadság 1970. VIII. 14.

Tóth Ferenc: Napirenden Kunfehértó üdülőttelep fejlesztése.

HH. 1970. IX. 2.

Tóth István: Zsana-pusztai fejlődéséről. PN. 1970. X. 30.

Tóth István: Már tegnap kellett volna segíteni - Kiskunmajsa

PN. 1970. XII. 4.

Tóth István: A tanyai iskolák villamosításáról.

PN. 1972. I. 25.

Tanyapolitikai szakbizottság alakult. PN. 1972. III. 8.

Tornai László: A kiskunmajsai kollégium építői.

PN. 1972. VII. 16.

Új térképet kell csinálni Kunfehértón. BKMNU. 1955. VII. 7.

Új kulturház épül a balotaszállási tanyavilágban.

BKMNU. 1956. VII. 31.

Új iskolaavatás Balotaszálláson. BKMNU. 1956. IX. 23.

Új iskola János halma - Kiseb dőn. PN. 1958. VIII. 29.

Énnep Balotasszálláson /Erdő Ferenc/ PN. 1958. XI. 11.

Utolérk az időt Kunföldön. Képes Ujság 1960. X. 8.

Vadás Zsuzsa: Virágokért a homokon /Szank/

PN. 1962. VI. 7.

Vita a tanyákról. Élet és Tudalom 1973. 9-20. sz.

Verecs Péter: Igaz történet egy faluról. BKKEU. 1952. III.9.

Vita a tanyakérdésről. BKKEU. 1956. VI. 24.

Városiasodik Bácsszőlős. PN. 1958. III. 27.

Villamosítjuk Bács-megyét 1960-ig. PN. 1958. X. 13.

Villany Bolykut-Árnyasbányában. PN. 1960. VIII. 17.

Vadás Zsuzsanna: Hogyan élnek az egykori uradalmi családok

ma? Kisebírás. PN. 1962. II. 12.

Vollár Ferenc: A tanyai gyermekekért - kollégiumokat.

PN. 1963. IV. 7.

Vadás Zsuzsa: Fényképek Zsuzsa Kisebírásról. PN. 1963. IX. 26.

Vadás Zsuzsa: Pusztán élni - Bácsmég. PN. 1964. IX. 27.

Varók József: Halasi betyárok. HH. 1965. VII. 7.

Varók József: Kétszáz évvel ezelőtt, Kiskunhalas.

HH. 1965. IV. 29.

Vadás Zsuzsa: "A Kiskunság tett iróví, emberró"...

PN. 1971. V. 16.

Vilóki Mátyás: A tanyasi fiatalokért. PN. 1971. XI. 11.

Vizin Gergely: Csikásiai tanyák. PN. 1971. XII. 30.

Virányi Pál: Egy nap Jászszentlászlón. PN. 1972. IX. 5.

Zsoltay Tibor: A tanyai közigazgatás /Magyar Gazdák Szövöl-

je 1971. 7. 1. 2.

Zsanán új művelődési otthon, Balotaszálláson új orvosi
rendelő. PN. 1960. VIII. 20.

Zavartalan az áruellátás a tanyavilágban.

PN. 1967. VIII. 7.

FÜGGELEK

1. sz. táblázat

A megye területének százalékos megoszlása

	ha.	%	tanyavidék %
Szántó	428.030	51,4	46,4
Kert	6.211	0,7	0,5
Szőlő	61.926	7,7	9,8
Gyümölcs	18.637	2,3	2,6
Rét	41.415	4,9	6,4
Legelő	101.426	11,8	12,5
Mezőgazdasági terület összesen:	657.645	79,-	78,2
Nádas	6.064	0,7	0,8
Erdő	95.898	11,3	12,5
Kivett	76.602	9,-	8,5
Összesen:	836.209 ha.	100,- %	100,- %
=====			

2. számú táblázat

Duani lapály és a		Homokhátság		
bácskai lösz tábla				
g a z d a s á g a i n a k				
területe	%	területe	%	
ha.		ha.		
Állami Gazdaságok	52.819	19,1	67.651	12,1
Erdőgazdaságok	16.834	6,1	65.349	11,7
Tsz-ek	185.420	66,8	243.566	43,6
Szövetkezetek	-	-	139.955	25,1
Tanács és egyéb	11.942	4,3	21.133	3,8
kiegészítő gazd-ok	6.323	2,2	9.122	1,6
egyéni gazdaságok	4.376	1,5	11.719	2,1
Összesen:	277.714	100,-	558.495	100,-

1.sz. fénykép

1850-ben épült tanyarész
/ Balotaszállás /

2.sz. fénykép

100 éves tanya - nyitott kéménnyel -
/ Harkakötöny /

3-4. sz. fénykép

*A földbevéjt viskók
/Jánoshalma - Kistráta/*

5.sz. fénykép

Háztaji tanya
/Harkakötöny/

6.sz. fénykép

Önellátó tanya
/Bácsszőlős/

7.sz. fénykép

Atmeneti tanya
/ Kiskunmajsa /

8.sz. fénykép

Kerti tanya
/ Borota /

Az MSZMP Bács-Kiskun megyei Bizottsága és a
Bács-Kiskun megyei Tanács 1971. dec. 22-i
ülésének /40/1971. tan./ h a t á r o z a t
a megye tanyai lakosságának jelenlegi helyze-
téről és várható változásokról.

1. A mezőgazdaság szocialista átszervezését követően a tanya gazdasági, társadalmi alapjai megerősödtek. A tanyák megszűnése, átalakulása természetes folyamat, ezért minden erőszakos beavatkozás csak káros lehet. Ez a folyamat hosszabb időt vesz igénybe. Az üteminti idő alatt is gondoskodni kell azonban a tanyai lakosság alapvető ellátásáról, életszínvonaluk fokozatos javításáról, a kulturális igények emeléséről és jobb kielégítéséről.

A tanyai társadalom felemelkedése érdekében növelni kell a felnövekvő új nemzedék általános és szakmai ismereteit, emelni kell az oktatás, művelődés színvonalát, törekedni kell a hátrányos helyzet csökkentésére, majd megszüntetésére.

Minden fejlesztésnél messzemenően figyelembe kell venni, hogy beruházást megvalósítani csak a távlati célok és a mezőgazdasági nagyszem igényeinek figyelembe vételével lehet.

2. A további tennivaló alapja egy részletes felmérés, amely egységes irányítás alapján helyileg végzendő el. A helyi felmérésnek messzemenően figyelembe kell vennie: a mezőgazdasági

nagyüzemek eddigieknél szorosabb együttműködését, a külterületen élő tanyai lakosság ellátásának, életszínvonalának javítását, a betelepülő tanyai lakosság tervszerű fogadását.

A felmérést és tervezést olyan ütemben kell végrehajtani, hogy a feladatok egy része már ebben a tervidőszakban is realizálható legyen. A feladatok másik része - amelyeknek megvalósítási feltételei nem biztosíthatók - az V. ötéves terv célkitűzései között szerepeljen. A felmérést és a terv kialakítását 1973. év végéig a megye valamennyi tanyás településén be kell fejezni.

3. A tanyapolitikát meg kell ismertetni az a lakosság széles rétegeivel. Az e téren megnyilvánuló különböző helytelen nézetekkel szemben a politikai agitációban is fel kell lépni. Az egységes szemlélet kialakításában és a feladatok végrehajtására való mozgósításban - a pártszervezetek mellett - kiemelkedő szerepük van a népfrontbizottságoknak, a helyi tanácsoknak és a sajtónak. A két testület felkéri a Szabad Föld, a Petőfi Népe, a Tanácsok Lapja szerkesztőségét, hogy a tanyakérdéssel kapcsolatos állásfoglalásokról, problémákról rendszeresen tájékoztassa a lakosságot.

4. A gazdasági fejlődés, az állami támogatás, az üzemek segítsége, a társadalmi összefogás eredményeként javultak a tanyai életkörülmények és a tanyai iskolák felszereltsége,

villamosítása. A tanyai kollégiumok építésére, a tanyai iskolák villamosítására indított társadalmi akció jelentős és elismerésre méltó. A megyei pártbizottságok és a megyei tanács közönetét fejezi ki az ipari üzemeknek, munkáskollektíváknak, szövetkezeteknek, az országos és megyei intézményeknek az eddig kifejtett segítőgyújtásért, az eredményes társadalmi munkáért.

Felkéri valamennyi szerv vezetőit, a Hazafias Népfront megyei bizottságát, a Szakszervezetek Megyei Tanácsát, a KISZ. megyei bizottságát, hogy a lendületet vett társadalmi összefogást tovább erősítsék és szervezzék.

5. A megyei pártbizottság és a megyei tanács szükségesnek tartja, hogy több kérdés országos szinten is megtárgyalásra kerüljön. A tanyai megyék problémáinak megoldása egységes elvek alapján, s az eddigieknél nagyobb támogatással történjen. Szükségesnek látszik néhány régi ben alkotott - tanyakérdést érintő - jogszabály felülvizsgálata is. Különösen a földigazgatás, a telekgazdálkodás és az adózás területén. Szükségesnek a bűnüldözés és megelőzés feltételeinek javítása, a hatósági ellenőrzés erősítése is a tanyai körzetekben.

6. Az együttes ülés szükségesnek tartja, hogy 1972. év első félévében a területi pártbizottságok és a helyi ta-

nácsok napirendre tűzzék - a jelentés és a határozat alapján - a tanyai problémákkal kapcsolatos feladatok megtárgyalását. Helyileg kell meghatározni azokat a legfontosabb politikai, gazdasági feladatokat, amelyek végrehajtása a legsürgetőbb, illetve megfelelő szervezéssel gazdasági intézkedéssel már jelenleg is megvalósíthatók.

A feladatok társadalmi jelentőségére tekintettel törekedni kell arra, hogy a helyi többletbevételek és egyéb források a problémák megoldására legyenek átcsoportosíthatók. Helyileg kellő tervszerűség érvényesüljön minden téren. Elejét kell venni ugyanakkor a feladatok sematikus, merev felfogásának, a termelési kedv és a mezőgazdasági árutermelés csökkenésének, mindenféle talzásnak.

7. A tanyavilág jelenségeinek vizsgálata meggyőzően bizonyítja, hogy rendkívül szerteágazó, a lakosság széles rétegeit érintő problémakörrel van szó, amely még hosszú távon is különleges helyet foglal el a megye életében. Ezért indokolt ennek a - röviden tanyakérdésnek nevezhető - problémakörnek fontos társadalmi témaként való kezelése és rendszeres vizsgálata. Indokolt ezért, hogy a megyei tanács végrehajtó bizottsága kellő szervezeti feltételeket alakítson ki. A pártbizottságok pedig ellenőrizzék, segítsék a határozatok végrehajtását.

Az együttes ülés meg van győződve arról, hogy az elfogadott írásos jelentés és a javaslatok a tanyai lakosság egyetértésével találkozók. Felhívja a végrehajtásért fe-

lelős szerveket, hogy az érintett lakosság körében érjék el törekvéseink teljes elfogadását, mert csakis a tanyai lakossággal együtt valósíthatjuk meg céljainkat.

A megyei pártbizottság és a megyei tanács számít a megye egész lakosságának megértésére, kéri és várja továbbra is az alkotó közreműködést, a vállalatok, szövetkezetek, az intézmények, munkások, parasztok, értelmiségiek segítségét. Külön is fordul a pártszervezetekhez, a helyi tanácsokhoz, a tanyai pedagógusokhoz és az agrárszakemberekhez, akik eddig is sokat vállaltak a hátrányos helyzet csökkentésében és a legtöbb olyan ismeretük, tapasztalatuk van, amely a helyzet javításában hasznosítható.

Bács-Kiskun Megyei Tanács

MSZMP Bács-Kiskun megyei Bizottsága

4. sz. táblázat

A járás lakónépességének alakulás 1960-1970-1975-ben.

		1960.	Szap. ill.		1970.	Szap. ill.		1975.
			fogyás			fogyás		
			szám	%		szám	%	
1.	Balotaszállás	3117	- 494	16	2623	- 413	16	2210
2.	Bácsuszőlős	2351	- 934	40	1417	- 313	22	1104
3.	Borota	3881	-1141	29	2740	- 324	12	2416
4.	Csikéria	1784	- 337	19	1447	- 192	13	1255
5.	Csölyospálos	2795	- 228	8	2567	- 296	11	2271
6.	Harkakötöny	1319	- 267	20	1052	+ 26	* 2	1078
7.	Jánoshalma	13375	- 755	6	12620	- 593	5	12022
8.	Jászszenztől	3225	- 331	12	2843	+ 52	+ 2	2895
9.	Kelobia	3988	- 674	17	3314	- 90	3	3224
10.	Kőleshalom	1758	- 333	19	1425	- 264	18	1161
11.	Kisunmajsza	13360	-1180	9	12180	+ 33	- /+ /4065	
12.	Kisszállás	4906	-1018	21	3888	- 276	7	3612
13.	Kömpöc	1270	- 110	9	1160	- 6	-	1054
14.	Kunbaja	2473	- 297	12	2176	+ 75	+ 3	2251
15.	Kunfehértó	2425	+ 191	8	2616	- 85	3	2531
16.	Mélykut	3377	- 902	11	7475	- 78	1	7397
17.	Pirtó	1082	- 145	13	937	- 87	9	850
18.	Rém	1853	- 208	11	1645	- 89	5	1556
19.	Szank	4752	- 762	16	3990	- 44	1	3946
20.	Tompa	6619	-1401	21	5218	- 105	2	5113
21.	Zsana	1920	- 341	18	1579	- 202	13	1377
Összesen:		86629	-11717	13,5	74912	-3376	4,5	73388

/+ / 1973-ban területcsatolással 1852 fővel nőtt.

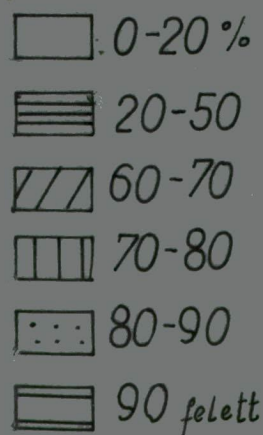
6. sz. táblázat

A járás lakónépességének és a külterületi lakónépesség aránya 1960 és 1970-ben.

	Lakónépesség 1960.	külte- rüle- ten	%	lakóné- pesség 1970.	külte- rüle- ten	%
1. Balotaszállás	3.117	2.992	96	2.623	2.259	86
2. Bácsszőlős	2.351	2.290	97	1.417	1.278	90
3. Borota	3.881	2.901	66	2.740	1.298	47
4. Csikéria	1.784	269	15	1.447	745	51
5. Csólyospálos	2.795	2.795	100	2.567	2.230	87
6. Harkakútöny	1.319	1.084	82	1.052	700	66
7. Jánoshalma	13.375	2.407	18	12.620	1.548	12
8. Jászszenztlászló	3.224	1.998	62	2.843	1.463	51
9. Kelebia	3.988	1.296	31	3.314	2.425	73
10. Kéleshalom	1.758	1.670	95	1.425	1.348	94
11. Kiskunmajsa	13.360	5.477	41	12.180	4.371	36
12. Kisszállás	4.906	3.875	79	3.888	2.272	58
13. Kömpöc	1.270	952	75	1.160	769	66
14. Kunbaja	2.473	124	5	2.176	23	1
15. Kunfehértó	2.425	1.673	69	2.616	1319	50
16. Mélykut	3.377	1.675	20	7.475	896	12
17. Pirtó	1.082	757	70	937	662	71
18. Rém	1.853	296	16	1.645	275	17
19. Szank	4.752	3.516	74	3.990	2.494	62
20. Tompa	6.619	3.045	46	5.218	2.927	56
21. Zsana	1.920	1.824	96	1.579	1.465	93
Összesen:	36.629	42.976	49,6	74912	32.768	44

=====

KISKUNHALAS JÁRÁS
A lakónépességből külterületen élők %-os aránya
1960-ban.

KISKUNHALAS JÁRÁS

a lakónépességből külterületenélők %-os aránya

1970-ben

□ 0-20 %

□ 30-50

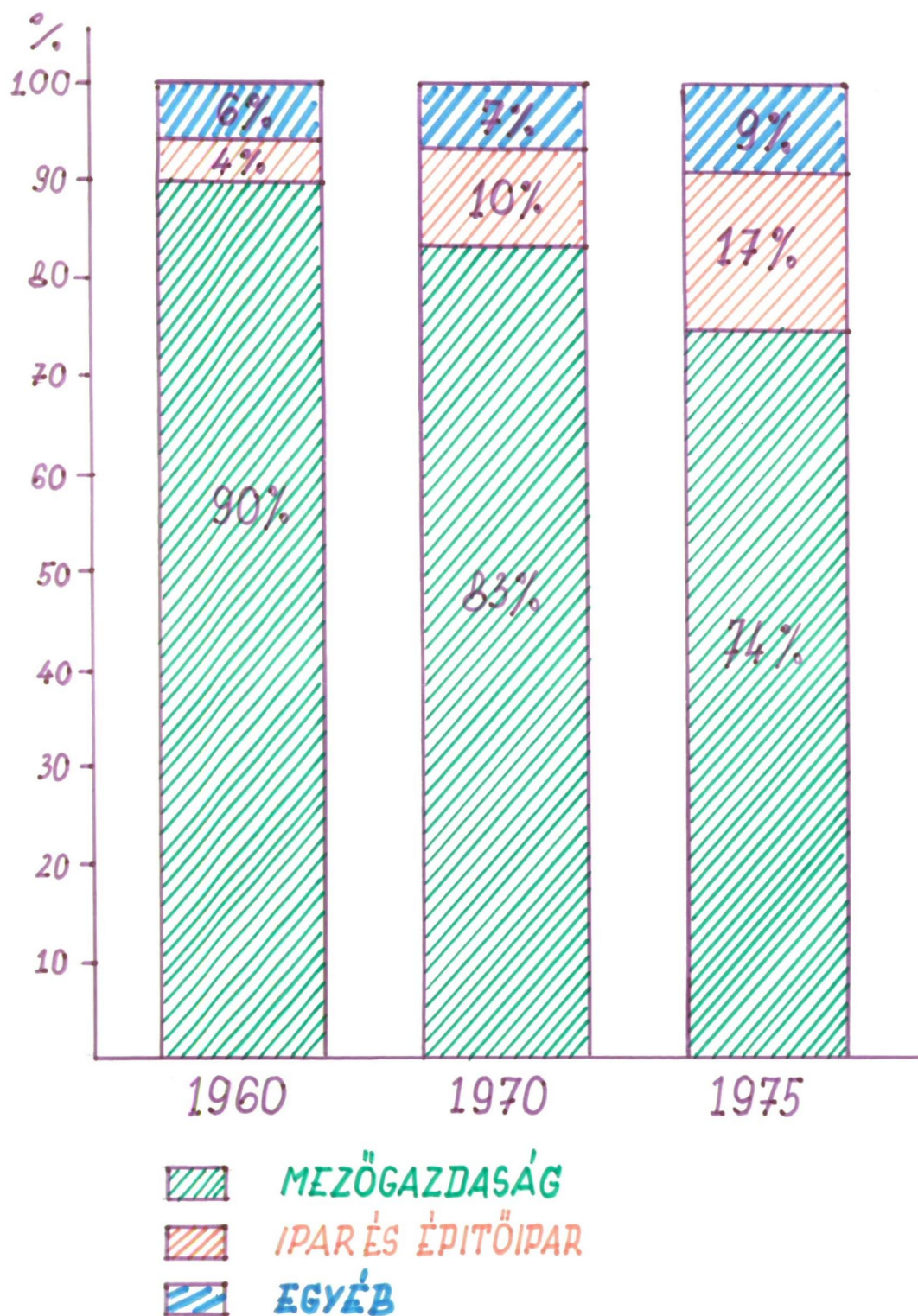
□ 50-60

□ 60-70

□ 70-90

□ 90 felett

A KÜLTÉRÜLETI AKTIV KERESŐK MEGOSZ- LÁSA FŐBB NÉPGAZDASÁGI ÁGAK SZERINT

9 - 10. sz. fénykép

A lakatlan tanyák
/ Kéleshalom /

15. sz. táblázat

Lakások száma és alakulása

		1960.	külte-	1970.	külte-	1975.	külte-
		összesen	rüle-	összesen	rüle-	össze-	rüle-
			ten		ten	sen	ten
1.	Balotaszállás	921	883	903	790	964	710
2.	Bácsszőlős	664	650	499	460	494	403
3.	Borota	1250	840	1155	655	1125	570
4.	Csikéria +	564	79	541	284	546	205
5.	Csolyospálos	836	836	903	765	927	641
6.	Harkak tőny	356	292	359	247	400	198
7.	Jánoshalma	4118	633	4456	663	4728	560
8.	Jászeszentlászló	931	553	1017	528	1106	466
9.	Kelebia +	1096	322	1149	349	1200	769
10.	Kéleshalom	570	540	515	482	488	410
11.	Kiskunmajsa +	3897	1597	4094	1522	5081	1980
12.	Kisszállás	1224	887	1215	719	1306	649
13.	Kömpöc	385	275	400	251	439	220
14.	Kunbaja	658	34	651	9	714	9
15.	Kunfehértó	613	441	728	394	1012	331
16.	Mélykut	2606	513	2718	366	2884	275
17.	Pirtó	312	217	334	235	364	201
18.	Rém +	553	76	563	88	580	69
19.	Szank	1255	915	1342	836	1398	756
20.	Tompa +	1714	1180	1783	985	1956	909
21.	Zsana +	618	592	603	556	593	504
Összesen:		25141	12355	25928	11684	28305	10830

+ = E községeknekél határmódosítás történt.

11-12. sz. fénykép

A roskadozó tanyák
/ Kunfehértó /

13-14. sz. fénykép

Ilyen is van
/ Kisráta /

15. sz. fénykép

A tanyavillamosítás
/Tompá/

16. sz. fénykép

A kihelyezett postaládák
/Kiskunmajsa/

17. sz. fénykép

Agregátor működteti a tv-t
/Borota - Antallapos/

18. sz. fénykép

A tanyai klub
/Kiserdő/

19. sz. fénykép

A nagytáblában lévő tanya
/ Kéleshalom /

20. sz. fénykép

A magányosan álló tanya
/ Rémm /

ESETTANULMÁNY

a megírt dolgozatokból, beszélgetésekből.

A dolgozat címe: ut a tanyáról.

Lengyel Erzsébet nyolcadikos írja: "Szeretnék ápolónő lenni.

Régen a tanyai ember csak akkor jutott orvoshoz, ha súlyos betegség volt. Biztosan nem kell szégyenkezni a városi ember előtt, mert a diákkoromban megtanultam kulturáltan viselkedni."

Mohai Zsuzsanna a gimnáziumba jelentkezett. "Utána szeretnék egyetemen továbbtanulni. Nekem mindig megfájdul a szívem, ha azt mondják, a tanyasí ember buta. Hiszen ma már a tanyán is nagy a fejlődés. Ott, ahol villany van, ott már megtalálható a mosógép, a tv, a rádió."

Tóth Irén írja: "Mi igen távoli tanyán élünk. Kicsi koromban nagyon messze volt az iskola. Télen sokszor már sötétben ébredtem, hogy odaérjek. Otthon sokat kellett segíteni, nem mindig írtam rá tanulni. Talán ez az oka, hogy ötödikben megbuktam."

Nagy Lajos: "A papám fáradtan jön meg a munkából, és egy kicsit betegeskedő is. Ennek ellenére metszi, kötözi a szőlőt. Pihenni csak akkor tudnak, amikor esik az eső, de ez hátráltatja a munkát. Nehéz a tanyán ..."

Vánszki Erika: "Az iskola messze volt - írja -, így télen, ha leesett a hó, előfordult, hogy nem tudtam iskolába menni."